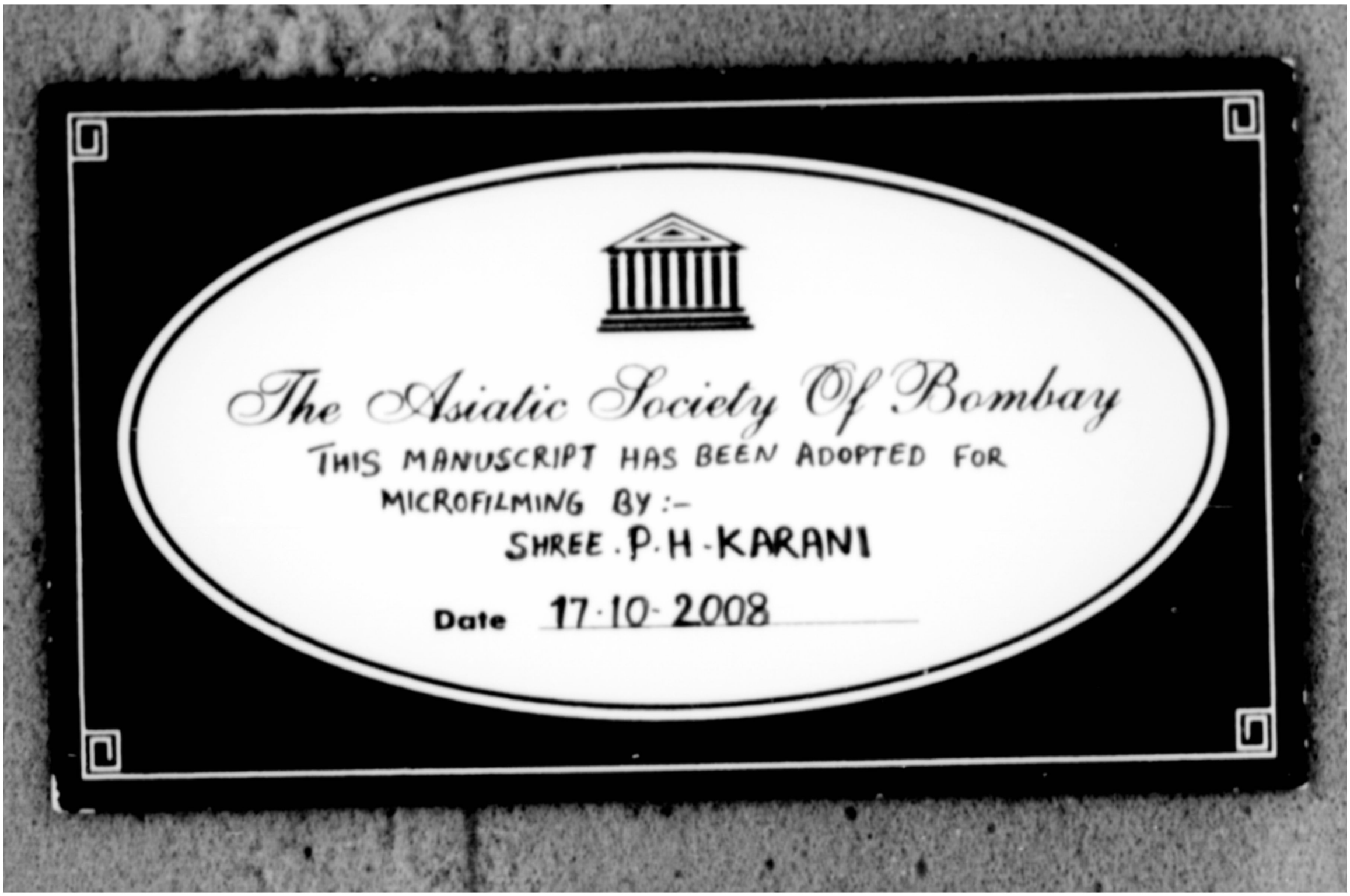
The Asiatic Society Of Bombay
THIS MANUSCRIPT HAS BEEN ADOPTED FOR
MICROFILMING BY :-
SHREE . P. H - KARANI
Date 17-10-2008

1214

279
1984

रघुवंशमूल

Rughoo Woungsh

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

281
1984

अथ रघुवंशप्रारंभः ग्रंथसंख्या २३००

॥श्रीगणेशायनमः श्रीसरस्वत्यैनमः श्रीगुरुभ्योनमः वागर्थाविवसंपृक्तौवागर्थप्रतिपत्तये जातःपितरौवंदेपार्व
तीपरमेश्वरौ १ क्वसूर्य्यप्रभवोवंशःक्वचाल्पविषयामतिः तितीर्षुर्दुस्तरंमोहाद्दुडुपेनास्मिसागरं २ मंदःकवियशःप्रा
र्थीगमिष्याम्युपहास्यतां प्रांशुलभ्येफलेमोहादुद्बाहुरिववामनः ३ अथवाकृतवाग्द्वारेवंशेऽस्मिन्पूर्वसूरिभिः म
णौवज्रसमुत्कीर्णेसूत्रस्येवास्तिमेगतिः ४ सोहमाजन्मःशुधानामाफलोदयकर्म्मणां असमुद्रक्षितीशानामानाकर
थवर्त्मनां ५ यथाविधिहुताःग्नीनांयथाकामार्चितार्थिनां यथापराधदंडानांयथाकालप्रबोधिनां ६ त्यागायसंभृत
र्थानांसत्यायमितभाषिणां यशसेविजिगीषूणांप्रजायैगृहमेधिनां ७ शैशवेभ्यस्तविद्यानांयौवनेविषयैषिणां वार्द्धक
मुनिवृत्तीनांयोगेनांतेतनुत्यजां ८ रघुणामन्वयंवक्ष्येतनुवाग्विभवोऽपिसन् तद्गुणैःकर्णमागत्यचापलायप्रणोदि
तः ९ सेतंतःश्रोतुमर्हंतिसदसव्यक्तिहेतवः हेम्नःसंलक्ष्यतेह्यग्नौविशुद्धिश्यामिकापिवा १० वैवस्वतोमनुर्नाम
माननीयोमनिषिणां आसीन्महीक्षितामाद्यःप्रणवश्छंदसामिव ११ तदन्वयेशक्षितिमतिप्रभूतःशुद्धिमन्वरः दिली
पइतिराजेंद्रदुडुपेरिनिधाविव १२ व्यूढोरस्कःवृषस्कंधःशालप्रांशुर्महाभुजः आत्मकर्म्मक्षमंदेहंक्षात्रोधर्मइवाश्रि
तः १३ सर्वातिरिक्तसारेणसर्वतेजोभिभाविना स्थितःसर्वोन्नतेनोर्वीकांतामेरुरिवात्मना १४ आकारसदृ
शप्रज्ञःप्रज्ञयासदृशागमः आगमैःसदृशारंभःप्रारंभःसदृशोदयः १५ भीमकांतैर्नृपगुणैःसबभूवोपजीव्यो
विनां असदृश्यश्चाभिगम्यश्चयादोरत्नैरिवार्णवः १६ रेखामात्रमपिक्षुण्णादामनोर्वर्त्मनापरं नव्यतीयुःप्रजास्तस्यनि
यंतुर्नेमिवृत्तयः १७ प्रजानामेवभूत्यर्थंसताभ्योबलिमग्रहीत् सहस्रगुणमुत्स्रष्टुमादत्तेहिरसंरविः १८ सेनापरि
च्छदस्तस्यद्वयमेवार्थसाधनं शास्त्रेष्वव्याहृताबुद्धिर्मौर्व्वीधनुषिचाततां १९ तस्यसंरतमंत्रस्यगूढाकारेंगितस्य
च फलानुमेयाःप्रारंभाःसंस्काराःप्राक्तनाइव २० जुगोपात्मानमत्रस्तोभेजेधर्ममनातुरः अगृध्नुराददेसोर्थान्नसन्न
सुखमन्वभूत् २१ ज्ञानेमौनंक्षमामक्षमाशक्तौत्यागेश्लाघाविपर्ययः गुणागुणानुबंधित्वात्तस्यसप्रसवादिव २२ अ
नाकृष्टस्यविषयैर्विद्यानांपारदर्शिनः तस्यधर्मरतेरार्यातृष्टहृत्वज्जरसाविना २३ प्रजानांविनयाधानाद्रक्षणाद्भ

283
1484

रणादपि सपितापितरस्तासांकेवलंजन्महेतवः २४ स्थित्यैदंड्यतोदंड्यान्परिणेतुःप्रसूयते अप्यर्थकामौतस्या
स्तांधर्म्मायैवमनीषिणः २५ दुदोहगांसयज्ञायसस्यायमघवादिवे संपद्विनिमयेनोभौदधतुर्भुवनद्वये २६ न
क्लिनत्ययुक्तस्यराजानोरक्षितुर्यशः व्याहृतायत्परास्वेभ्यःभूतेनास्करतास्थिता २७ हुंड्योऽपिसम्मतःशिष्टःतस्य
स्त्ययथौषध त्याज्योदुष्टःप्रियोप्यासीदरिष्टोगुरुरिवाहिना २८ तंवेधसविदधेनंमहाभुतसमाधिना तथाहिसर्वे
तस्यासन्परार्थैकफलागुणाः २९ सचेलावप्रवलयांपरिखीकृतसागरां अनन्यशासनामुर्वीशशासैकपुरीमिव ३०
तस्यदाक्षिण्यरूढेननाम्नामगधवंशजा पत्नीसुदक्षणेत्यासीदध्वरस्येवदक्षिणा ३१ कलत्रवंतमात्मानमवरोधम
हत्यपि तयामनेमनस्विन्यालक्ष्मावचसुधाधिपः ३२ तस्यामात्मानुरूपायामात्मजन्मसमुत्सुकः विलोचितफलैः
कालंसनिनायमनोरथैः ३३ संतानार्थायविधयेस्वभुजादवतारिता तेनभूजंगलोगुर्वीसचिवेषुनिधिक्षिपे ३४ गंगा
भगीरथेनेवपूर्वेषांपावनक्षमा इक्ष्वाकवेसंततितेनन्यस्तामंत्रिषुकोसलाः ३५ अथार्त्विधातारंप्रयतोपुत्रकाम्यया
तोदंपतिवसिष्ठस्यगुरोर्जगमतुराश्रमं ३५ स्निग्धागंभीरनिर्घोषमकस्यंदनमास्थितौ प्रावृषेण्यंपयोवाहविद्युदेव
तावित्र ३६ प्राप्तूदाश्रमपीडतिपरिमेयपुरःसरौ अनुभावविशेषात्तुसेनापरिवृतावित्र ३७ सेव्यमानौमुखस्पर्शैःशी
तलैर्नियमगंधिभिः पुष्परेणूत्करैर्वातैरधूतवनराजिभिः ३८ पवनस्यानुकूलत्वात्प्रार्थनासिद्धिरासिन रजोभिर
स्तुरगोत्कीर्णैरस्पृष्टालकवेष्टनौ ३९ हयंगवीनमादायघोषवृत्त्यानुपास्थितान् नामधेयानिपृच्छंतौवन्यानांमार्गशा
खिनां ४० सरसीष्वरविंदानांवीचिविक्षोभशीतलं आमोदमुपजिघ्रंतौस्वनिश्वासानुकारिणं ४१ मनीषिभिरामाःशृण्व
तोरथनेमिस्वनोन्मुखैः षडसंवादिनीःकेकाद्विधाभिन्नाःशिखंडिभिः ४२ परस्परालिसादृश्यंमदूराज्जितवर्त्मसु मृग
द्वंद्वेषुपश्यंतौस्यंदनाबद्धदृष्टिषु ४३ श्रेणीबंधादिवोत्पत्य तिरस्तोरणस्रजं सारसैःकलनिर्ह्रादैःक्वचिदुन्नमितानना
४४ श्रमघ्नात्मविसृष्टेषुयूपचिन्हेषुयज्वनां अमोघाःप्रतिगृह्णंतावर्घ्यानुपदमाशिषः ४५ दवाग्निःकुलकं का
प्यभीक्ष्णातयोरासीद्गजतोःश्रुत्यवेषयोः हिमनिर्मुक्तयोर्योगेचित्राचंद्रमसोरिव ४६ तन्नंदूमिपतिःपत्न्यैदर्शयनप्रियद

र्शनः अपिलंघितमद्वानंबुबुधेनबुधोपमः ४७ सदुःप्रापयशाःप्रापदाश्रमंश्रांतवाहनः सायंसंयमिनस्तस्यमहर्षे
र्महिषीसखः ४८ वनांतरादुपावृत्तैस्समित्कुशफलाहरैः अग्निप्रत्युद्गमान्पूतैःपूर्यमाणंतपस्विभिः ४९ सकांतमुनि
कन्याभिस्तत्क्षणोज्झितवृक्षकं विश्वासायविहंगानामालवालांबुपायिनं ५० आतपात्ययसंक्षिप्तनीवारासुनिपादिभिः
मृगैर्वर्त्तितरोमंथमुरुजोगणभूमिषु ५१ आकर्णमृषिपत्नीनामुटजद्वाररोधिभिः अपत्यैरिवनीवारभागधेयोचितैर्मृ
गैः ५२ अभ्युत्थितामिपिशुनैरतिथिनाश्रमोन्मुखान् पुनानंपवनोद्धूतैधूमिराहुतिगंधिभिः ५३ कुलकं अथयंता
रमादित्यंधुर्यान्विश्रमयेतिसः तामवारापयत्पत्नीरथादवततारच ५४ तस्मैसख्याःसभार्यायगोप्तेगुप्तमनिंद्रियाः
अर्हणामर्हतेचक्रुर्मुनयोनयचक्षुषे ५५ विधेःसायंतनस्यांतेसदर्शनपोनिधिं अन्वासितमरुंधत्यास्वाहएवहविर्भुजं
५६ तयोर्जगृहतुःपादान्राजाराज्ञीचमागधीः तोगुरुर्गुरुपत्नीचप्रीत्याप्रतिननंदतु ५७ तन्मानिष्यंक्रियायोग
नरथस्योपरिश्रमं प्रपेदेकुशलंराज्येराज्याश्रममुनिर्मुनिः ५८ अथाथर्वनिधेस्तस्यविजितारिपुरःपुरः अर्थ्यो
मर्थपतिर्वाचमाददेवदतांवरः ५९ उपपन्नंतनुनिशिवंसत्त्वंगेषुयस्यमे देवीनामानुषीणांचप्रतिहर्त्रीतिमापदां ६०
तवमंत्रकृतोमंत्रैर्दूरात्संशमितारिभिः प्रत्यादिपत्स्यंतइवमदशूलक्षताःशराः ६१ हविरावर्जितंदानस्तवयाविधि
वदग्निषु दृष्टिर्भवतिसस्यानामवग्रहविशोषिणां ६२ पुरुषायुषजीविन्योनिरातंकानिरीतयः यन्मदीयाःप्रजास्तु.
त्रेहनुस्त्वन्नाथाःविच्छिंसं ६३ त्वयैवंचित्पमानस्यगुरुणात्मयोनिना सानुबंधःकथंनस्युःसंपदोमेनिरापदः ६४ वि
नुबध्नांतवेतस्यामदृष्टसदृशप्रजां नमामवतिमहीपालसूरिंपेमदिनीं ६५ मानुरदुर्लभंमत्वानूनमावर्जितंम
या पयःपूर्वंसनिश्वासंकवोष्णमुपभुंजते ६६ नूनंमत्रःपरवंद्याःपिंडविस्तददर्शितः नप्रकामभुजोश्रात्यात्व
धासंग्रहनस्मरा ६७ सोहमिज्याविशुद्धात्माप्रजालोपनिमीलितः प्रकाशाश्चाधकारश्चलोकालोकइवाचलः ६८
लोकांतरसुखंपुण्यंतपोदानसमुद्भवं संततिःशुद्धवंशाहिपरत्रेहचशर्मणे ६९ तथाहीनविधानमोकथंपश्यन्दृश्य
से सिक्तंस्वयमिवस्नेहाद्ध्यमाश्रमपादपं ७० असत्यपिदंभगवन्नृणेप्रसमेवहिमे अरुंतुदमिवालानमनिर्वा

285/1984

णस्यदंतिनः ७१ तस्मान्मुच्ययथातातसंविधातुंनचार्हसि इक्ष्वाकूणांदुरापेर्थेत्वदधीनाहिधिश्चयः ७२ इतिवि
ज्ञापितोराज्ञाध्यानस्तिमितलोचनः क्षणमात्रमृषिस्तस्थौसुप्तमीनोयथाह्रदः ७३ सोपश्यत्प्राणिधानेनसंततेःस्खं
भकारणं भाविनात्माभुवोभर्त्तुरथैनंप्रत्यबोधयत् ७४ पुराशक्रमुपस्थायतपोवीर्यप्रतियास्यतः आसीत्कल्पतरुच्छा
यामाश्रिताःसुरभिःपथिः ७५ इमांदेवीमृतुस्नातांस्मृत्वासपदिसत्वरः प्रदक्षिणक्रियातीतःस्तस्याःकोपमजीजन
त् ७६ धर्मलोपभयाद्राज्ञीमिमांसंत्यसत्वरः प्रदक्षिणक्रियाहीयांतस्यांत्वंसाधुनाचरः ७७ अवज्ञानासिमांयस्मा
दतस्तेनभविष्यति मत्प्रसूतिमनाराध्यप्रजेतित्वांशशापसा ७८ सशापोनत्वयाराजन्नचसारथिनाश्रुतः नदत्पा
कात्रगंगायाःश्रोतस्युद्दामदिग्गजे ७९ ईप्सितंतेनदत्तानात्विद्विसार्गलमात्मनः प्रतिबध्नातिहिश्रेयःपूज्यपूजा
व्यतिक्रमः ८० क्षेपक० हविषेदोधर्मसत्रस्यसाचेदानींप्रचेतसः भुजंगपिहितंद्वारंपातालमधितिष्ठति ८० क्षे
पक० सगोमदीयांसुरभेःकृत्वाप्रतिनिधिंशुचिः आराधयासपत्नीकःसाधोकामंविधास्यति ८१ इतिवादिनए
वास्यहोतुराहुतिसाधने अनिंद्यानंदिनीनामःधेनुरावर्तनंवनात् ८२ क्षेपक० ताम्रललाटजांरेखां बिभ्रतीसामि
तेतरां संध्याप्रतिपदेनवप्रतिभिन्नाहिमांशुना ८३ भुवंकोष्णेनकुंडोन्मीमध्येनाभ्रुवादपि प्रभवेनाभिवर्षंती
वत्सालोकप्रवर्त्तिना ८४ रजःकणैःखुरोद्धूतैःस्पृशद्भिर्गात्रमंबिकात् तीर्थाभिषेकजांशुद्धिमाद्दधानामहीभृतः
८५ पंचभिःकुलकं तांपुण्यदर्शनांदृष्टनिमित्तज्ञस्तपोनिधिः याज्यमाशंसितावंध्यप्रार्थिनंपुनरन्नवात् ८६
अदूरवर्त्तिनींसिद्धिराजन्विगणयात्मनः उपास्तितेपंकल्याणीनाम्निकीर्त्तिंतरुंवयत् ८७ वन्यरत्तिरिमाशास्व
दात्मानुगमनेनगां विद्यामभ्यसनेनेवप्रसादयितुमर्हसि ८८ प्रस्थितायांप्रतिष्ठेथाःस्थितायांस्थानमाचरे नि
षण्णायांनिषीदास्यांपीतांभसिपिबेरपः ८९ वधूर्भक्तिमतीत्वेनामर्च्चितामातपावनात् प्रयतांप्रातरेतेन्वनुसायंप्रत्यु
द्गजेदपि ९० इत्याप्रसादादस्माकंपरिचर्यापराभवः अविघ्नमस्तुतेभूयाःपितेवधुरिपुत्रिणां ९१ तथेतिप्रति
जग्राहप्रीतिमानृषिपरिग्रहः आदेशंदेशकालज्ञःशिष्यःशासितुरानतः ९२ अथप्रदोषदोषज्ञःसंध्यारागायविज्ञा

पतिं सूनुः सूनृतवाक्कृष्णविसमज्ञोऽक्षितश्रियं १३ सत्यामपितपःसिद्धौनियमोपेक्षयामुनिः कल्पविकल्पया
मासकन्यामवास्पृसंविधौ १४ निर्दिष्टांकुलपतिनांसमेतः शालामध्यास्प्रयतःपरिग्रहद्वितीयः नक्तिष्याध्यय
ननिवेदितावासनासंविष्टः कुशशयननिशानिनायः १५ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौदिली
पवसिष्टाश्रमवर्णनोनामप्रथमःसर्गः १ अथप्रजानामधिपःप्रभातेजायाप्रतिग्राहितगंधमाल्यां वना
यपीतप्रतिबद्धवत्सांयशोधनोधेनुमृषेर्म्मुमोच १ तस्याःखुरन्यासपवित्रपांसुमपांसुलानांधुरिकीर्त्तनीया मा
र्गमनुष्यश्वरधर्मपत्नी श्रुतेरिवार्थस्मृतिरन्वगच्छत् २ निवर्त्यराजादयितांदयालुस्तांसारभेयीसुरभियशोभिः प
योधरीभूतचतुःसमुद्रांजुगोपगोरूपधरामवोर्वीं ३ व्रतायतेनानुचरेणधर्मोन्यषेधिशेषाप्यनुयायिवर्गः नचा
न्यतस्तस्यशरीररक्षास्ववीर्यगुप्तांहिमनोःप्रसूतिः ४ आस्वादवद्भिःकवलैस्तृणानांकंडूयनैर्दंशनिवारणैश्च अया
हतेःस्वैरगतेःसतस्याःसम्राट्समाराधनतत्परोभूत् ५ स्थितःस्थितामुच्चलितःप्रयातांनिषेदुषीमासनबंधधी
रः जलाभिलाषीजलमाददानांच्छायेवतांभूपरिरन्वगच्छत् ६ सन्यस्तचिन्हामपिराजलक्ष्मीतेजोविशेषानुमि
तांदधानः आसीदनाविष्कृतदानराजिरंतर्मदावस्थइवद्विपेंद्रः ७ लताप्रतानोद्गथितैःसकेशैरधिज्यधन्वा
विचचारदावं रक्षोपदेशान्मनिहोमधेनोर्वन्यान्विनेष्यन्विवृतेषुसत्वान् ८ विसृष्टपार्श्वानुचरस्यतस्यपार्श्वद्रुमापा
शाभृतासमस्य उदारयामासुरिवोन्मदानामालोकशब्दंवयसांविरावैः ९ मरुत्प्रयुक्तश्रमरुक्षखांतमर्च्यमा
रादभिवर्त्तमानं श्रवाकिरन्बालललताप्रसूनैराचारलाजैरिवपौरकन्याः १० धनुर्भृतोप्यस्यदयार्द्रभावमास्थात
मंतःकरणैर्विशंकैः विलोकयंत्योर्वपुरापुरध्वांप्रकामविस्तारफलैर्हरिण्यः ११ सर्कीचकर्मारुतपूर्णरंध्रैःकज
न्दिरापादितवंशकृत्यं शुश्रावकुंजेषुयशःस्वमुच्चैरुद्गीयमानंवनदेवताभिः १२ वृक्षस्तुषारोर्गिरिनिर्झराणा
मनोकहाकंपितपुष्पगंधिः तमातपत्रमाचारपूतंपवनःसिषेव १३ शाखामदृष्ट्वापिविनादवा
ग्विरासिहिंसाफलपुष्पवृद्धिः ऊर्ध्वंनसत्वेषधिकोबबाधतस्मिन्वनेगोसरिगाहमाने १४ संस्कारपूतानि दि
गंतराणिकृत्वादिनांतनिलयायगंतुं प्रचक्रमेपल्लवरागताम्राप्रभापतंगस्यमुनेश्चधेनुः १५ तांदेवतापित्रतिथिक्रिया

र्थामन्वाययोमध्यमलोकपालः वभौचसातेनसतांमतेनश्रत्येवसाक्षाद्विधिनोपपन्ना १६ सपल्वलोत्तीर्णवराहयूथान्या
वासवृक्षोन्मुखबर्हिणानि ययौमृगाध्यासितशाद्वलानिशमायमानानिवनानिपश्यन् १७ आपीनभारोद्वहनप्रयत्ना
द्दृष्टिर्गुरुत्वादुपुषानरेंद्रः उभावलेचक्रतुरंचितायांतपोवनाभ्यन्तरसन्निपत्यंगताभ्यां १८ वसिष्ठधेनोरनुयायिनंतमावर्तमा
नंवनितावनांतात् पयोनिमेषालसपक्ष्मपंक्तिरुपोषिताभ्यामिवलोचनाभ्यां १९ पुरस्कृतावर्त्मनिपार्थिवेनप्रत्युद्गता
पार्थिवधर्मपत्न्या तदंतरेसाविरराजधेनुर्दिनक्षपामध्यगतेवसंध्या २० प्रदक्षिणीकृत्यपयास्विनींतांसुदक्षिणा
साक्षतपात्रहस्ता प्रणम्यचानर्च्चविशालमस्याःशृंगांतरंद्वारमिवार्थसिद्धेः २१ वत्सोत्सुकापिस्तिमितास्पयोभृ
त्प्रत्यग्रहीत्सातिननंदतुःतौ भक्त्योपपन्नेषुहितार्थिनांप्रसादचिन्हानिपुरःफलानि २२ गुरोःसदारस्यनिपीड्यपा
दौसमाप्यसांध्यंचविधिंदिलीपः दोहावसानेपुनरेवदोग्ध्रीभेजेभुजाच्छिन्नरिपुर्निषण्णं २३ तामंतिकन्यग्रोधवतीं
प्रदीपामन्वास्यगोसंगृहिणीसहायः क्रमेणसुप्तामनुसंविवेशसुप्तांस्थितांप्रातरनूदतिष्ठत् २४ इत्यव्रतंपालयतः
प्रजार्थंसमंमहिष्यामहनीयकीर्त्तेः समव्यतीयायनिगुणानिवस्यदिनानिदीनोहरणोचितस्य २५ अन्यद्युरात्मानु
चरस्यभावंजिज्ञासमानामुनिहोमधेनुः गंगाप्रतापोतनिरुद्धशिष्यंगौरीगुरुर्गह्वरमाविवेश २६ सादुःप्रधर्षांमनसा
पिहिंस्रैरित्यद्रिशोभाप्रहितसणेन श्रलक्षिताभ्युत्पतनोनृपेणप्रसह्यसिंहःकिलतांचकर्ष २७ तदीयमाक्रंदितमा
र्त्तसाधोर्गुहानिबद्धप्रतिशब्ददीर्घं रश्मिमिवादायनगेंद्रसक्तांनिवर्त्तयामासनृपस्यदृष्टिः २८ सपाटलायांगवित
स्तिवांसंधनुर्धरःकेसरिणांददर्श श्रधित्यकायामिवधातुमप्योरोघद्रुमंसानुमतःप्रफुल्लं २९ ततोमृगेंद्रस्यमृगे
द्रगामीवधायवध्यस्यशरंशरण्यः जातामिषंगोनृपतिर्निषंगादुद्धर्तुमैच्छत्समरोद्धतारिः ३० बाहुप्रतिष्टंभविवृद्धमन्यु
रभ्युर्णमागस्कृतमस्मृताद्रिः राजास्त्रतेजोभिरदह्यतांतर्भोगीवमंत्रौषधिरुद्धवीर्यः ३१ तमार्यगृह्यनिगृही
तधेनुर्मनुष्यवाचामनुवंशकेतुं विस्मापयन्विस्मितमात्मशस्त्रोभूपालसिंहंनिजगादसिंहः ३२ श्रलंमहीपालतवश्रमे

गप्रयुक्तमप्यस्त्रमितोऽथास्यात् नपादयोन्मूलनशक्तिरंहः शिलोच्चयेमूर्छतिमारुतस्य ३४ कैलासगौरंवृषमा
रुरुक्षोः पादार्पणानुग्रहपूतपृष्ठं श्रृंगंहिमार्किकरमष्टमूर्त्तेः कुभादरेनामनिकुंभतुल्यः ३५ श्रमुपुरःपश्यसिदेवदा
रुपुत्रीकृतोसारुषभध्वजेन योंहमकुंभस्तननिःसृतानांस्कंदस्यमातुःपयसांरसज्ञः ३६ कंडूयमाननकटंकदाचिद्व
न्यद्विपेनोन्मथितात्वगस्य श्रथनमंद्रस्तनयाभुशोचसेनान्यमार्लोटमिवासुरस्त्रैः ३७ तदाप्रभृत्येववनाद्विपानांत्वा
सार्थमास्मिन्नद्रमद्रिकुक्षौ व्यापारितःशूलभृतोविधायसिंहत्वमकागतमत्सदृक्षैः ३८ तस्यालमेषासुधितस्यतृप्त्यै म
दिष्टकालापरमध्वरेण उपस्थितोशोणितपारणोमेसुरद्विषश्चाद्रमसृक्कलेव ३९ सत्त्वंनिवर्त्तस्वविहायलज्जांयुरोभवा
नूदहितशिष्यभक्तिः शस्त्रेणरक्ष्यंयदशक्यरक्ष्येनतद्यशःशस्त्रभृतांक्षिणोति ४० इतिप्रगल्भंपुरुषाधिराजोमृगा
धिराजस्यवचोनिशम्य प्रत्युत्पन्नतारस्त्रोगिरिशप्रभावादात्मान्यवज्ञांशिथिलंचकार ४१ प्रत्यब्रवीच्चैनमिषुप्रयोगेन
मूर्वसंगेवितथप्रयत्नः जडीकृतास्त्र्यंबकवीक्षितेनवज्रंमुमुक्षन्निववज्रपाणिः ४२ सरुच्चचक्षस्थमृगेंद्रकायमहास्य
वच्चस्तद्यदहंविवस्वः श्रंतर्गतंप्राणभृतांहिवेदसर्वंभवान्भावमतोभिधास्ये ४३ मान्यःसमस्तावरजंगमानांसर्गस्थि
तिप्रत्यवहारहेतुः गुरोरपीदंधनमाहिताग्नेर्नश्यत्पुरस्तादनुपेक्षणीयं ४४ सत्त्वंमदीयंनशरीरवृत्तिदहनिर्वर्त्तयितुंप्र
सीद दिनावसानोत्सुकबालवत्सांविमुच्यतोधेनुमियंमहर्षेः ४५ श्रथाधकारंगिरिगह्वराणांदंष्टामयूखैःशकलानिकु
र्वन् भूयःसभूतेश्चरपार्श्ववर्त्तीकिंचिद्विहस्यार्थपतिंबभाषे ४६ एकात्मपत्रंजगतःप्रभुत्वंनवंवयःकोनमिदंवपु
श्च श्रलाभस्यहतोर्बहुहातुमिच्छन्विचारमूढःप्रतिभासिमेत्वं ४७ भूतानुकंपातवचेदियंगौरकामधेनुस्त्वदनं
तरंतत्दत्ते जीवन्पुनःशश्वदुपप्लवेभ्यः प्रजाःप्रजानाथपितवपासि ४८ श्रथैकधेनोरपराधचंडाद्गुरोःकृशानुप्र
तिमाद्विजस्यि शक्योस्यमन्युर्भवतानिवर्तयुंगाः कोटिशःस्पर्शयताघटार्घाः ४९ तद्रक्षकल्माषपरंपराणांमाक्रामू
र्जस्वलमात्मदेहं महीतलस्पर्शनमात्रभिन्नमृर्धद्विराज्यंपदमेद्रमाहुः ५० एतावदुक्त्वाविरतंमृगेंद्रप्रतिस्वनेनास्य
गुहागतेन शिलोच्चयोपिक्षितिपालमुच्चैः प्रीत्यातमवार्थमभाषतेव ५१ निशाम्यदेवानुचरस्यवाचंमनुष्यदेवःपुन
रप्युवाच धेन्वातदध्यासनकातरास्यानिरीक्ष्यमाणःसुतरांदयालुः ५२ क्षतात्किलत्रायतइत्युदग्रःक्षत्रस्यशब्दो

2.89
1984

भुवनेषुरूढः राज्येनकिंतद्विपरीतवृत्तेःप्राणैरुपक्रोशमलीमसैर्वा ५३ कथंनुशक्योमुनयोमहर्षेर्विश्राणनादन्य
पयस्विनीनां इमामनूनांसुरभेरवेहिरुद्रौजसानुप्रहृतंत्वयास्यां ५४ सेयंस्वदेहार्पणनिष्क्रयेणन्याय्यामयामोच
यितुंभवन्तः नपाराणास्याद्विहृतातवैवंभवेदलुप्तश्चमुनेःक्रियार्थः ५५ भवानपीदंपरवान्नवेतिमहान्हियत्स्तब्धरे
वदारो स्थातुंनियोक्तुंर्यदशक्यमग्रेविनाश्यरक्ष्यंस्वयमक्षतेन ५६ किमप्यहिंस्यस्तवचेन्मतोहंयशःशरीरेभवमर
यालुः एकांतविध्वंसिषुमद्विधानांपिंडेष्वनास्थारवलुभौतिकेषु ५७ संबंधमाभाषणपूर्वमाहुर्वृत्तःसनासंगतयो
र्वनांते तन्मूतनाथानुगनार्हमित्रसंबंधिनोःयेत्रणंयविहंतुं ५८ तथेतिगामुक्तवतेदिलीपःसद्यःप्रतिष्ठंभविमुक्त
बाहुः सन्यस्तशस्त्रोहरयेस्वदेहमुपानयत्सिंहमिवामिषस्य ५९ तस्मिन्क्षणेपालयितुःप्रजानामुत्पश्यतःसिंह
निपातमुग्रं श्रधोमुखस्योपरिपुष्पवृष्टिःपपातविद्याधरहस्तमुक्ता ६० उत्तिष्ठवत्सेत्यमृतायमानंवचोनिशाम्यो
त्थितमुत्थितःसन् ददर्शराजाजननीमिवस्वांगामग्रतःप्रस्नुतिनीनसिंहं ६१ तविस्मितंधेनुरुवाचसाधोमायामयं
श्राव्यपरिक्षितोसि कृषिप्रभावान्मयिनांतकोपिप्रभुःप्रहर्त्तुंकिमुतान्यहिंस्राः ६२ भक्त्यागुरौमय्यनुकंपयाच
प्रीतास्मितेवत्सवरंवृणीष्व नकेवलानांपयसांप्रसूतिमवेहिमांकामदुघांप्रसन्नं ६३ ततःसमानीयसमानितार्थी
हस्तौस्वहस्तार्जितवीरशब्दः वंशस्यकर्त्तारमनंतकीर्तिंसुदक्षिणायांतनयंययाचे ६४ संतानकामायतथेतिकामं
राज्ञेप्रतिश्रुत्यपयस्विनीसा दुग्धापयःपत्रपुटेमदीयंपुत्रोपभुंक्ष्वेतिनमादिदेश ६५ वत्सस्यहोमार्थविधेश्चशे
षंगुरोरनुज्ञामधिगम्यमातः ॐधस्यमिष्टामितवोपभोक्तुंप्रसीदमुर्व्याइवरक्षितायाः ६६ इत्थंसितीक्ष्णेनवसिष्ठ
धेनुर्विज्ञापिताप्रीतनरावभूव तदन्वितोहैमवताच्चकुक्षेःप्रत्यायवावाश्रममश्रमेण ६७ तस्याःप्रसन्नेंदुमुखप्रसा
दंगुरुंपाणांगुरवेनिवेद्य प्रहर्षचिह्नानुमितंप्रियायैशशंसवाचापुनरुक्तयेव ६८ सनंदिनीस्तन्यमनिंदितात्मा
सहत्सलोवत्सतृतावशेषं पपौवसिष्टेनकृताध्वनुज्ञःशुभंयशोभूयइवाधितृष्णः ६९ प्रातर्यथोक्तंहुतपावकांतेप्रा
स्थानिकंस्वस्त्ययनंप्रयुज्य तौदंपतीस्वांप्रतिराजधानीप्रस्थापयामासवशीवसिष्ठः ७० प्रदक्षिणीकृत्यहुतंहुतांश

नंतरंभर्तुररुंधतीव्व धेनुंसवत्सांचनृपः प्रतस्थेसन्मंगलोदग्रतरप्रभावः ७१ श्रोत्राभिरामध्वनिनारथेनसधर्मपत्नीसहितः महिष्णुः ययावनुद्घातसुखेनमार्गंस्वेनेवपूर्णेनमनोरथेन ७२ तमाहितौत्सुक्यमदर्शनेनप्रजाः प्रजार्थेव्रतकर्शितांगं नेत्रैः पयुस्तृप्तिमनाप्नुवद्भिर्नवोदयंनाथमिवोषधीनां ७३ पुरंदरश्रीः पुरमुत्पताकंप्रविश्यपौरैरभिवंद्यमानः भुजेभुजंगेंद्रसमानसारभूयः सभूमेर्धुरमाससंज ७४ अथनयनसमुत्थंज्योतिरत्रेरिवोः सुरसरिदिवतोवह्निनिष्ट्यूतमग्रं नरपतिकुलभूत्यैगर्भमाधत्तराज्ञीगुरुभिरभिनिविष्टैलोकपालानुभावैः ७५ इतिश्री रघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौनंदिनीवरप्रदानोनामद्वितीयःसर्गः २ अथप्रसिद्धेभगुरुस्थितोदयं सर्वाजनोहीप्सणकामुदीक्षणं निदानमिस्वाकुकुलस्यसंततेसुदक्षिणोदाहरदक्षलक्षणं दधौ १ मुखेनसाकेतवधूजनस्य दृशांगयाष्टिः परिमेयभूषणा स्थितालसतारकरूपेंदुमंडलाविभातकल्पोरजनीव्यडंबयत् २ शरीरसादादसमग्रभूषणा मुखेनसालक्ष्यतराधपांडुना तनुप्रकाशेनविचेयतारकाप्रभातकल्पाशशिनेवशर्वरी ३ तदाननं मृत्सुरभिक्षितीश्वरोरहस्युपाघ्रायनतार्पिमायतौ करीवसिक्तंपृषतैःपयोमुचांशुचिव्यपायेवनराजिपल्वलं ३ दिवं मरुत्वानिवभोक्ष्यतेमहीदिगंतविश्रांतरथोहितत्सुतः अतोभिलाषप्रथमंतयाविधेमनोबबंधान्यरसान्विलंघ्यसा ४ नमेद्रियाशंसतिकिंचिदाशितंस्पृहावतीवत्स्फुकेषुमागधी इतिस्मपृच्छत्पनवेलमादृतः प्रियासखीरुत्तरकोशलेश्वरः ५ उपेत्यसादोहददुःखशीलतांयदेववंद्यंतदपश्यदार्तवं नहीष्टमस्यारुरिदेवपिभूपतेरभूदनाधंधमधिज्यधन्वनः ६ क्रमेणनिस्तीर्यचदोहदव्यथांप्रचीयमानावयवाराराजसा पुराणपत्रापगमादनंतरंलतेवसन्नधमनोज्ञपल्लवा ७ दिनेषुगच्छत्सुनितांतपीवरंतदीयमानीलमुखंस्तनद्वयं तिरश्चकारभ्रमरावलीढयोः सुजातयोःपंकजकोशयोःश्रियं ८ निधानगर्भामिवसागरांबरांशमीमिवाध्यंतरलीनपावकां नदीमिवांतःसलिलांसरस्वतीं नृपःससत्वांमहिषीममन्यतः ९ प्रियानुरागस्यमनःसमुन्नतंभुजार्जितानांचदिगंतसंपदां यथाक्रमंपुसवनादिकाःक्रियाः धृतश्चधीरःसदृशीर्व्यधत्तसः १० सुरेंद्रमात्राश्रितगर्भगौरवान्न्यवर्तयत्पुंसवनक्रियागृहात्

291
1484

तयोपचारांजलिविघ्नहस्तयानेनंदपारिप्लवनेत्रयानृपः ११ कुमारभृत्याकुशलैरधिष्ठितंभिषग्भिरासेरथगर्भभर्मणि पतिःप्रतीतःप्रसवोन्मुखीप्रियांददर्शकालेदिवमभ्रितामिव १२ ग्रहस्थितःपंचभिरुच्चसंश्रयैरयुग्मगैःसूचितभाग्यसंपदं असूतपुत्रंसमयेग्रचीसमाग्निसाधनाशक्तिरिवार्थमक्षयं १३ दिशःप्रसेदुर्मरुतोववुःसुखाःप्रदक्षिणार्चिर्हुतमग्निरादद बभूवसर्वंशुभशंसितत् क्षणंभवाहिलोकायुदयायतादृशं १४ अरिष्टशय्यांपरितोविसारणासुजन्मनस्तस्यनिजेनतेजसा निशाथदीपाःसहसाहतत्विषोबभूवुरालेख्यसमर्पिताइव १५ जनायशुद्धांतचरायशंसतेकुमारजन्मामृतसाभ्यितासरे अदृश्यमासीत्लयमेषभूपतेःशशिप्रभंछत्रमुभेचचामरे १६ निवातपद्मस्तिमितेनचक्षुषान्पस्यकांतंपिबतःसुताननं महोदधेःपूरइवेंदुदर्शनाद्बुरुःप्रहर्षःप्रबभूवनात्मनि १७ सजातकर्मण्यखिलेतपस्विनातपोवनादेत्यपुरोधसाकृते दिलीपसूनुर्मणिराकरोद्भवःप्रयुक्तसंस्कारइवाधिकं बभौ १८ सुखश्रवामंगलतूर्यनिःस्वनाःप्रमादनृत्यैःसहवारयोषितां नकेवलंसद्मनिमागधाधिपतेःपथिव्यजृंभंततदिवौकसामपि १९ नसंयतस्तस्यबभूवरक्षितुर्विसर्जयंसुतजन्महर्षितः कृणाभिधानात्त्वयमेवकेवलंतदापितॄणांमुमुचेसबंधनात् २० ऋतस्ययायादयमंतमर्भकस्तयापरेषांयुधिचेतिपार्थिवः अवेक्ष्यधातोर्गमनार्थमर्थवित्चकारनाम्नारघुमात्मसंभवं २१ पितःप्रयत्नात्समवाप्तसंपदःशुभैःशरीरावयवैर्दिनेदिने पुपोषवृद्धिंहरिदश्वदीधितेरनुप्रवृत्तादिवबालचंद्रमाः २२ उमाकपर्दोपचितंजन्मनायथायथाजयंतेनशचीपुरंदरौ तथानृपःसूनुसुतेनमागधीनंदेनतुस्तत्सदृशेनतत्समौ २३ रथांगनाम्नोरिवबंधनंबभूवयस्यमपरस्परश्रय विभक्तमप्यक्षसुतेनतन्नयोःपरस्परस्योपरिनव्यहीयत २४ उवाचधात्र्याप्रथमोदितंवचोययोस्तदीयामवलंब्यचांगुलिं अभूच्चनम्रःप्रणिपातशिक्षयापितुर्मुदंतेनततानसोर्भकः २५ तमंकमारोप्यशरीरयोगजैः सुखैर्निषिंचंतमिवामृतंत्वचि उपांतसंमीलितलोचनोनृपश्चिरात्सुतस्पर्शरसज्ञतांययौ २६ श्रमंस्मचांनेनपराद्यजन्मनास्थितेरभक्तास्थितिमंतमन्वयं स्वमूर्त्तिभेदेनगुणाग्र्यावर्तिनापतिःप्रजानामिवसर्गमात्मनः २७ सवृत्तचौलश्चलकाकपक्षकःमात्र

पुत्रैः सवयोभिरन्वितः लिपेर्यथावद्ग्रहणेनवाङ्मयंनदीमुरुवेनवसमुद्रमाविशत् २८ अथोपनीतंविधिवद्विपश्चि
त्तविनिम्युरेनंगुरवोगुरुप्रियं अवंध्ययत्नाश्चबभूवुरर्थकेक्रियाहिवस्तूपहितात्प्रसीदति २९ धियःसमग्रैःसगुणैर्
दारधीः क्रमाच्चतःस्नेश्चतुरर्णवोपमाः तनारविद्याःपवनातिपातिभिर्दिशोहरिद्भिर्हरितामिवेश्वरः ३० त्वंवंस
मेभ्यायरिधायरोरवीमन्निस्तास्तांपितुरेषमंत्रवित् नकेवलंतद्गुरुरेवपार्थिवश्चितावभूदेकधनुर्धरोपिसः ३१ महो
क्षतांवत्सतरःस्पृशन्निवद्विपेंद्रभावंकलभःश्रयन्निव रघुक्रमाद्यौवनभिन्नशैशवःपुपोषभागीयमनोहरंवपुः ३२ अ
थास्यगोदानविधेरनंतरंविवाहदीक्षांनिसवर्न्नयद्गुरुः नरेंद्रकन्यास्तमवाप्यसत्पतिंतमोपहंरत्नसुताःइवाकभूः ३३ यु
वायुगव्यायतबाहुरंसलोकपाटवक्षाःपरिणद्धकंधरः वपुःप्रकर्षादजयद्गुरुंरघुस्तयापिनीचैर्विनयादद्दृश्यत ३४
ततःप्रजानांचिरमात्मनाधृतांनितांतगुर्वीलघयिष्यताधुरं निसर्गसंस्कारविनीतइत्यसौनृपेणचक्रेयुवराजशब्दभा
क् ३५ नरेंद्रभूलायतनादनंतरंतदास्यदेश्रीर्युवराजसंज्ञितं अगच्छदेनंगुणभिलाषिणीनवावतारंकमलादि
वोत्पलं ३६ विभावसुःसारथिनेववायुनाघनव्यपायेनगभस्तिमानिव बभूवतेनातितरांसुदुःसहःक्षटप्रभेदनकृ
वपार्थिवः ३७ नियुज्यतंहोमतुरंगरक्षणेधनुर्धरंराजकतौरनुद्रुतं अपूर्णमेकेनशतक्रतूपमःशतक्रतूनामपवि
घ्नमापसः ३८ अतःपरंतेनमखायययज्वनातुरंगमुत्कृष्टमनर्गलंपुनः धनुर्भृतामग्रतएवरक्षतांजहारशत्रुः कि
लगूढविग्रहः ३९ विषादलुप्तप्रतिपत्तिविस्मितकुमारसैन्यंसपदिस्थितंततत् वसिष्ठधेनुश्चयदृच्छयागताक्षतश्र
मावादृश्योथनंदिनी ४० स्वेदांबुनामार्जयपुत्रलोचनेममैवयेनेहनुरंगमीक्ष्यसे धेन्वानिशाम्येतिवचःसमीरितम्
रंपरामायदिलीपनंदनः ४१ तदंगनिष्यंदजलेनलोचनेप्रमृज्यपुण्येनपुरस्कृतःसतां अनीदृशैरप्युपपन्नदर्शनो
बभूवमोघेषुदिलीपनंदन ४२ सपूर्वतःपर्वतपक्षशातनंददृशेदिवंनरेंद्रसंभवः पुनःपुनःसूतनिषिद्धचापलंहरंत
मध्वरथरश्मिसंयतं ४३ शितस्तमक्ष्णामनिमेषवृत्तिभिर्हरिविदित्वाहरिभिश्चवाजिभिः अवोचदेनंगगनस्पृशा
रघुःस्वरेणधीरेणनिवर्त्तयन्निव ४४ मरुत्वतोवंशभृतांप्रथमोमनीषिभिस्त्वमेवदेवेंद्रयतोनिगद्यसे अजस्रदीक्षाप्रयत

293
1934

स्यमद्वरोः क्रियाविघातायकथंप्रवर्त्तसे ४५ त्रिलोकनाथेनसदामखद्विषस्त्वयानियम्याननुदिव्यचक्षुषा सचस्त्वयंकर्म
सुधर्मचारिणांत्वमंतरायोभवसिच्युतोविधेः ४६ तदंगमग्र्येमघवन्महाक्रतोरमुंतुरंगंप्रतिभोक्तुमर्हसि पथःश्रुतेर्दर्श
यितारईश्वरामर्लोमसामाददतेनपथितं ४७ इतिप्रगल्भंरघुणासमीरितंवचोनिशाम्याधिपतिर्दिवौकसां निवर्त्तया
मासरथंसविस्मयःप्रचक्रमेचप्रतिवक्तुमुत्तरं ४८ पदात्यराजन्यकुमारतन्त्रथायशस्करस्यंपरतोयशोधनैः जगत्त्रका
शंतदशेषभाज्ययाभवद्गुरुर्लघयितुंसमोद्यतः ४९ हरिर्यथैकापुरुषोत्तमःस्मृतोमहेश्वरस्त्र्येकपुरत्रनापरः तथाविदु
र्मामुनयःशतक्रतुंहितीयगामीनहिशब्दपूर्वनः ५० अतोयमश्वःकपिलानुकारिणापितुस्तदीयस्यमयापहारितः अलं
प्रयत्नेनतवात्रमानुगाःपदंपदव्याःसगरस्यसंतते ५१ ततःप्रहस्यापगयःपुरंदरंपुनर्बभाषेनुरगःस्फुरन्मणिः गृहाणश
स्त्रंयदिगर्विणंक्षतेनखल्वनिर्जित्यरघुंक्रतौभवान् ५२ सएवमुक्तामघवंतमुन्मुखःकरिष्यमाणःसशरंशरासनं अ
तिष्ठदालीढविशेषशोभिनावपुःप्रकर्षेणविडंबितेश्वरः ५३ रघोरवष्टंभमयेनपत्रिणार्त्तादक्षेतागोत्रभिदत्यमर्षणः
नवांबुदानीकमुरुस्फुलिंगठेनधनुष्मताघंसमधत्तसायकं ५४ दिलीपसूनोःसहहृद्भुजांतरंप्रविश्यभीमासुरशोणितोक्षि
तः पपावनास्वादितपूर्वमाशुगःकुतूहलेनेवमनुष्यशोणितं ५५ हरेःकुमारोपिकुमारविक्रमःसुरद्विषास्फालनकर्कशां
गुलौ भुजेशार्ङ्गपत्रलताक्रियोचितेक्षनामचिन्हंनिचखानसायकं ५६ जाहाम्चान्येनमयूरपक्ष्मणाशरेणशात्रवस्यम
हाशनिध्वजं चुकोपतस्मैसभृशंसुरश्रियःप्रसह्यकेशाव्यपरोपणादिव ५७ तयोःपुरास्थितसिद्धसैनिकंगरुत्मदाशी
विषर्षभादर्शनः बभूवयुत्थंतुमलंजघिणोरधोमुखरुर्ध्वमुखश्चपत्रिभिः ५८ अतिप्रबंधप्रहितास्त्रसृष्टिभिस्तमाश्रये
दुःप्रसहस्यतेजसः शशाकनिर्वापयितुंनवासवःस्वतश्च्युतवन्हिमिवाद्रिरंबुदः ५९ ततःप्रकोष्ठार्हरिचंदनांकितंभ्रम
थ्यमानार्णवधीरनादिनी रघुःशशांकार्धमुखेनपत्रिणाशरासनज्यामलुनाद्विडोजसः ६० सचापमुत्सृज्यविवृद्धमं
त्रःप्रणाशनायप्रबलस्यविद्विषः महीधपंसंव्यपरोपणोत्थितंस्फुरत्प्रभामंडलमस्यमाददे ६१ रघुर्मृगेंद्रासितनना
दितःपपातभूमौसहसैनिकाश्रुभिः निमेषमात्रादवधूतयद्ध्वजांसहोत्थितःसनिकहर्षनिःस्वनैः ६२ तथापिशस्त्रव्यव

हारनिष्ठुरविपक्षभावेचिरमस्यतस्थुषः तुतोषवीर्यातिशयेनरत्नहापदंहिसर्वत्रगुणेर्निधीयते ६२ असंगमाद्विघ्नपतो
रवत्रयानमेतस्यनविषाढमायुधं अवेहिमांप्रीतमृतेतुरंगमाद्वरंवृणीघ्वेतिनमाहवासवः ६३ ततोनिषंगादसमग्रमु
धृतंसुवर्णपुंखरुचांतिरंतांगुलि नरेंद्रसूनुःप्रतिसंहरन्विषुंप्रियंवदंप्रत्यवदत्सुरेश्वरं ६४ अमोघमस्त्रंध्रियदिमन्यसंज्ञो
ततःसमाप्तविधिनावकर्मणि अजस्रदीक्षाप्रयतःसमाहुरुःक्रतोरशेषेणफलेनयुज्यतां ६५ यथाचरत्नांतमिमंसदागु
नास्खिलोर्वीनैकांशतयादुरासदः तवावसंदशहरादहिंशांपतिःश्रुणोतिदेवेशतयाविधीयतां ६६ तथेतिकामंप्रतिपुश्च
वानूरघोरर्थागतंमातलिसारथिर्यथौ नृपस्यनातिप्रमनाःसदाग्रहंसुदक्षिणासूनुरपिन्यवर्त्तत ६७ तमभ्यनंदत्स्वय
मंप्रबोधितःप्रजेश्वरःशासनहारिणाहरेः परामृशन्हर्षचलेनपाणिनातदीयमंगकुलिशांकृतेंकितं ६८ इतिस्तितीक्ष्णा
नवतिनवाधिकांमहाक्रतूनांमहनीयशासनः समारुरुक्षुर्दिवमायुषःक्षयेतनानसोपानपरंपरामिवा ६९ अथसविष
यव्यावृत्तात्मायथाविधिसूनवेनृपतिककुदंदत्वायूनेमितानपचारणं मुनिवनतरुछायांदेव्यातयासहशिश्रियेगति
तवयसामिक्ष्वाकूणामिदंहिकुलव्रतं ७० इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौदिलीपवनप्रस्थानोनामत
तीयःसर्गः ३ साराज्यंगुरुणादत्तंप्रतिपद्याधिकंबभौ दिनांतेनिहितंतेजःसवित्रेवहुताशनः १ न्यस्तशस्त्रंदिली
पंचतंचभुक्तवृषांपतिं राजामुधृतनारीचित्तदिशात्पमिवार्पितं २ दिलीपानांतरंसोढुंतेनिशाम्यप्रतिषेधनं पूर्वप्रभू
मितेराज्ञांतद्धयोर्मिरिवोत्थितः २ पुरुहूतध्वजस्यवतस्योन्नयनपंकजः नवाभ्युत्थानदर्शिन्योननंदुःसुप्रजाःप्रजाः
३ समंवसमाक्रांतंदूर्यहरदगामिना तेनसिंहासनंपित्र्यमखिलंचारिमंडलं ४ छायामंडललक्षणंतमदृश्य
किलस्वयं पद्मापद्मानपत्रेणभेजेसाम्राज्यदीक्षितं ५ परिकल्पितसांनिध्याकालेकालेचबंदिषु स्तुत्यंस्तुतिभिर्
र्थ्याभिरुपतस्थेसरस्वती ६ मनुप्रभृतिभिर्मान्यभुक्तायद्यपिराजभिः तथाप्यनन्यपूर्ववनम्यांसीद्वसुंधरा ७
सहिसर्वस्यलोकस्ययुक्तदंडतयामनः आदेदनातिशीतोष्णानभस्वानिवदक्षिणः ८ मृदोत्कंठाःकृतास्तेनगुणाधि
कतयागुरौ फलेनसहकारस्यपुष्पोद्गमइवप्रजाः ९ नयविद्भिर्नयेराज्ञिसदस्यैरुपदर्शितं पूर्वएवाभवत्पक्षस्तस्मि

295
Raghu 84

न्नाभवदुन्नतः १० पंचानामपिभूतानांमुत्कर्षंपुपुषुर्गुणाः नवेतस्मिन्महीपालेसर्वंनवमिवाभवत् ११ यथाप्रत्यूष
नाच्चंद्रःप्रतापात्तपनोयथा तथवसोमूदन्वथोराजाप्रकृतिरंजनात् १२ कामंकर्णांतविश्रांतविशालेतस्यलोचने च
क्षुषात्रातुशास्त्रेणसूक्ष्मकार्यार्थदर्शिना १३ लब्धप्रशमनस्वस्थमथैनंसमुपस्थिता पार्थिवश्रीर्हितीयेवशरत्पंकज
लक्षणा १४ निर्दृष्टलघुभिर्मार्गैर्मुक्तवर्त्मासुदुःसहः प्रतापस्तस्यभानोश्चयुगपद्भानेवादिशः १५ अधिराजमा
युधंकर्तुंसमयोयंरघोरिति स्वधनुःशंकितेनेवसंजहारहरद्वारघुजत्रेधनुर्दधौ प्रजार्थ
साधनेतोहिपर्य्यायोद्यतकार्मुकौ १७ पुंडरीकातपत्रस्तंविलसत्कांचनामरः ऋतुविडंबयामासनपुनःप्रापतद्धियं
१७ प्रसादसुमुखेतस्मिंश्चंद्रेचविशदप्रभे तदाचसुप्रतांप्रीतिरासीत्सुमरसाद्वयोः १८ हंसस्त्रेणीषुतारासुकुमुदवस
च्चवारिष्ट विभूतयस्तदीयानांपर्यस्तायशसामिवा १९ इक्षुच्छायानिषादिन्यस्तस्यगोप्तुर्गुणोदयं आकुमारकथोद्गा
शालिगोप्योजगुर्यशः २९ प्रसस्तादोदयादंभःकुंभयोनेर्महौजसः रघोःपरिभवात्रोकिंचुसुभद्विषतामनः २२ मदो
दग्राःककुभंतःसरितांकूलमुद्रजाः लीलारवेलमनुप्रापुर्महोक्षास्तस्यविक्रमं २३ प्रसवैःसप्तपर्णानांमदगंधिभि
राहृताः असूययेवतन्नागाःसप्तधैवप्रसुस्रुवुः २४ सरितःकुर्वतीर्गाधाःपथश्चायानकर्दमान् यात्रायैप्रस्थिता
सतंशक्रःप्रथमंवारत् २५ तस्मैसम्यक्क्रतोवन्हिर्वाजिनीराजनाविधौ प्रदक्षिणार्चिर्व्याजेनहस्तेनेवजयंददौ २५
सयुग्रमूलपर्यंतःभुजपार्ष्णिरयान्वितः षड्डिधंबलमादायप्रतस्थेदिग्जिगीषया २६ अवाकिरन्वयोरुस्थास्तंलाजैः
पौरयोषितः पृषतैर्मंदरोधूतैःक्षीरोर्मयइवाच्युतं २७ सययौप्रथमंप्राचीतुल्यप्राचीनबर्हिषा अहितानिलोद्धू
तैस्तज्जयन्निवकेतुभिः २८ रजोभिस्तुरगोत्कीर्णैर्गजस्नघनसन्निभैः भुवनस्तलामिवश्यामकुर्वन्व्यामवभूतलं
२९ प्रतापोग्रेततःशश्वत्पुरागास्तदनंतरं ययोपश्चाद्वथानीकंचतुस्कंधेवसावभूः ३० मरुत्पृष्ठान्युदंशांसिनाव्याः
सुप्रतरानदीः विपिनानिप्रकाशानिशक्तिमत्वाच्चकारसः ३१ पुरोगैःकलुषास्तस्यसहप्रस्थायिभिःकृताः पश्चात्प्रया
यिभिःपंकाश्चक्रिरेमार्गानिम्नगाः ३२ ससेनोमहतीकर्षन्पूर्वसागरगामिनीं वनौहरजटाभ्रष्टंगंगामिवभगीरथः ३३

त्यानितेःफलमुच्चावतेर्भयैश्चबहुधीन्पेः तस्यासीदुत्त्वणोमार्गःपादपैरिवदंतिनः ३३ पौरस्त्यानेवमाक्रामंल्लांस्तान्
जनपदान्जयी प्रातापलीवनश्यामामुपकंठंमहोदधेः ३४ अनम्राणांसमुद्धर्त्तुस्तस्मात्सिंधुरयादिव आत्मासं
रक्षितुःसुह्मैर्वृत्तिमाश्रित्यवेतसी ३५ वंगानुत्वायतरसानितानासाधनोर्त्यतान् निचखानजयस्तंभान्गंगास्त्रोतोंत
रेषुसः ३६ भयोत्सृष्टविभूषाणांतेननकरलयोषितां अलकेषुचमूरेणश्चूर्णप्रतिनिधीकृतः ३७ अपादपद्मप्रणताःक
लमाइवतेरघुं फलैःसंवर्धयामासुरुद्वानप्रतिरोपिताः ३७ सतीर्त्वा कपिशांसैन्यैर्बन्धद्विरदसेतुभिः उत्कलादर्शिते
पथःकलिंगाभिमुखोययौ ३९ सप्रतापमहेंद्रस्यमूर्द्धिनीक्ष्णंन्यवेशयत् अंकुशाद्विरदस्मेवयंतागंभीरवेदिनः ३९ प्र
तिजग्राहकालिंगस्तमस्त्रैर्गजसाधनः पक्षच्छेदोद्यतंशक्रंशिलावर्षावृपर्वतः ४० हिषांविषह्यकाकुत्स्थस्तत्रनाराच
दुर्दिनं सन्मंगलस्नातइवप्रतिपेदेजयश्रियं ४१ वामव्यास्तविनिर्धूतात्पसाक्थान्महोदधेः गजानीकात्सकालिं
गैतार्क्ष्यःसर्पमिवादद ४२ तांबूलीनांदलैस्तत्ररचितापानभूमयः नालिकेरासवंयोधाःशात्रवंचपुंपपुर्यशाः ४३
गृहीतप्रतिमुक्तस्यसधर्मविजयीनृपः श्रियंमहेंद्रनाथस्यजहारनतुमेदिनीं ४४ ततोवेलातटेनवफलवत्पूगमा
लिना अगस्त्याचरितामाशामनाशास्यजयोययौ ४५ ससैन्यपरिभोगेनगजदानसुगंधिना कावेरीसरितांपत्युःशो
कनीवायामिवाकरोत् ४६ वेलेरध्युषितास्तस्याविजिगीषोर्गताध्वनः मरिचोद्धांतहारितामलयाद्रिरुपत्यकाः ४७
ससंजुरुच्चसुगानामेलानांमुक्तिस्मवः तुल्यगंधिषुमत्तेभकटेषुफलरेणवः ४८ भोगिविष्टनमार्गेषुचंदनामुत्पति
नांसमर्पितं नाश्वंसत्कारिणांग्रेवंत्रिपदिष्ठेदिनामपि ४९ दिशिप्रदायतेतजोदक्षिणस्यांरवेरपि तस्यांमनरघोःपां
आःप्रतापनविषेहिरे ४९ ताम्रपर्णीसमेतस्यमुक्तासारंमहोदधेः तेनिपत्यददुस्तस्मैयशःस्वमिवसंचितं ५० यस्मै
सनिर्विश्ययथाकामंतटेषालीढचंदनौ नचदस्तनाविवदिशास्तस्याःशैलोमलयदुद्रुवौ ५१ तस्यानीकैर्विसर्पद्भि
रपरांतजयोद्यतैः रामास्त्रोत्सारितोप्यासीत्सह्यलग्नइवार्णवः ५२ भयोत्सृष्टविभूषाणांतननकरलयोषितां अल
केषुचमूरेणश्चूर्णप्रतिनिधीकृतः ५४ मरुलामारुतोधूतमगमत्कैतकंरजः तद्योधधारबाणानामयत्नपटवासतां
५५

अभ्यभूयतवाहानांचरतोगात्रसिंजितैः मर्मरःपवनोत्धूतराजतालीवनध्वनि ५६ खर्जूरीस्कंधनधानांमदो
द्धारसुगंधिषु केटपुकरिणोपेतुःपुन्नागेभ्यःशिलीमुखाः ५७ अवकाशंकिलोदन्वान्रामायार्थयतोदधौ अ
परांतमहीपालव्याजेनरघवेकरं ५८ मत्तैरदेभेनोत्कीर्णव्यक्तविक्रमलक्षणं त्रिकूटमेवतत्रोच्चैर्जयस्तंभंचकार
सः ५९ पारसीकांस्ततोजेतुप्रतस्थेस्थलवर्त्मना इंद्रियाख्यानिवरिपूंस्तत्वज्ञानेनसंयमी ६० यवनीमुखपद्मा
नांसेहेमधुमदंनसः बालातपमिवाद्यानांप्रकालजलदोदयः ६१ संग्रामस्तुमलास्तस्यपाश्चात्यैरश्वसाधनैः
शार्ङ्गकूजितविज्ञेयप्रतियोधोरजस्वभूत् ६२ भल्लापवर्जितैस्तेषांशिरोभिःस्मश्रुलैर्महीं तस्तारसरघाव्याप्तैः
ससौद्रपटलैरिव ६३ अपनीताशिरस्त्राणैःशिरोभिस्तेशरण्ययुः प्रणिपातप्रतीकारःसंरंभोहिमहात्मनां ६४
विनयंतेस्मनद्योधामधुभिर्विजयश्रमं आस्तीर्णाजिनरत्नासुद्रासावलयभूमिषु ६५ ततःप्रतस्थेकावेरीभास्वानि
वरघुर्दिशं शरैरुत्तंसयिष्यन्नरसानिव ६६ जितोजनप्यस्तानेवकृत्वोरश्यपुरःसरान् महार्णवमिवो
र्वाग्निःप्रविवेशोत्तरापथं ६६ विजीनाश्वश्रमास्तस्यसिंधोस्तीरविचेष्टनैः दधुर्वाजिनःस्कंधालुग्नकुंकुमकेस
रान् ६७ तत्रहूणावरोधानांभर्तृषुव्यक्तविक्रमं कपोलपाटनादर्शिबभूवरघुचेष्टितं ६८ कांबोजाःसमरेसोढुं
तस्यवीर्यमनीश्वराः गजालानपरिक्लिष्टरक्षोढुःसार्थमानताः ६९ तेषामश्वभूयिष्ठास्तुंगद्रविणराशयः उपदा
र्विविशुःशश्वन्नोत्सवःकोशलेश्वरे ७० ततोगोरीगुरुंशैलमारुरोहाश्वसाधनः वर्धयन्विबुधस्त्रीणां
भिः ७१ शरासवुल्बसत्त्वानांसैन्यघोषप्रसंभ्रमं गुहाशायनांसिंहानांपरिवृत्यावलोकितं ७२ भूर्जेषुर्मर्मरी
भूतैःकीचकध्वनिहेतवः गंगासीकरिणोमार्गे मरुतस्तंसिषेविरे ७३ विश्रम्यमुर्मरुणांछायास्वध्यास्यसनि
काः हृषदश्वासितोत्सर्गानिषण्णमृगनाभिभिः ७४ सरलासक्तमातंगग्रैवेयस्फुरितत्विषः आसन्नोषधयोनैनं
मरुन्हरीपिकाः ७५ तस्योत्तरेणनिवासंपुकंठरज्जुसतत्वच गजधर्मकिरातेभ्यःशरांसुर्हरवारवः ७६ तत्र
यूद्धंरघोर्घोरंपार्वतीयगणैरभूत् नाराचैस्तपणीयाग्रमतिपेषात्पतितानलं ७७ शररुग्णवसंकेतानसंकृत्या

विरतोत्सवान् जयोदाहरणंवाद्योर्गापयामासकिंनरान् ७८ परस्परस्यविज्ञानस्तेषुपायनपाणिषु राज्ञाहिमवतः सारोराज्ञःसारोहिमाद्रिणा ७९ तत्रास्तोत्र्यंयशोराशींनिवेश्यावरुरोहसः पौलस्त्यतुलितस्योद्वाधोदिनइवाद्रियुं ८० चकंपेतीर्णलोहित्यतस्मिन्नाग्न्यातिथेश्वरः तरुजालाननाप्राप्तैःसहकालागरुद्रुमैः ८१ नप्रसेहेसरुधोर्क मेधारावंदुदुहिनै रथवर्मरजोप्यस्यकुतएवपताकिनी ८२ तमीशःकामरूपाणामत्यारूढंलवित्रकैः भेजेभिन्नकटैर्नागै र्न्यानुपरुरोधयेः ८३ कामरूपेश्वरस्तस्यहेमपीठाधिदेवतां रत्नपुष्पोपहारेणलोकायामासिवान्पदयोः ८४ इतिजित्वादिशो जिग्मुर्न्यवर्त्तन्तरथोधतं रजोविश्रमयन्राज्ञांछत्रशून्येषुमौलिषु ८५ सविश्वजितमारेभेयज्ञंसर्वस्वदक्षिणं आदानहि विसर्गायसतांवारिमुचामिव ८६ सत्रोत्तसचिवसखः पुरस्क्रियाभिर्गुणैर्गीभिःशमितपराजयव्यलीकान् काकुत्स्थाश्चिरविर होत्सुकावरोधान्राजन्यान्स्वपुरनिवर्त्तयेनुमेने ८७ तेरवाध्वजकुलिशातपत्रचिन्हंसम्राजश्चरणयुगंप्रसादलभ्ये प्रस्थाने प्रणतिभिरंगुलीषुचक्रुर्मौलिस्फुरच्युतमकरंदरेणुगौरं ८८ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकालिदासकृतौरघुदिग्विजयोनाम चतुर्थोऽसर्गः ४ तमध्वरेविश्वजितिक्षितीशंनिःशेषविश्राणितकोशजातं उपात्तविद्यागुरुदक्षिणार्थी कौत्सःप्रपेदेवर तंतुशिष्यः १ समृन्मयेवीतहिरण्मयत्वात्पात्रेनिधायार्घमनर्घशीलः ऋतप्रकाशंयशसाप्रकाशःप्रत्यर्घ्यगामातिथिमा तिथेयः २ तमर्चयित्वाविधिवद्विधिज्ञस्तपोधनंमानधनाग्रयायी विशांपतिर्विष्टरभाजमात्मकृतांजलिःकृत्यविदित्युवा च ३ अप्यग्रणीर्मंत्रकृतामृषीणांकुशाग्रबुद्धेकुशलीगुरुस्ते यतस्त्वयज्ञानमशेषमाप्तंलोकेनचैतन्यविमाप्णवेमः ४ कायेनवाचामनसाचशश्वद्दर्जिष्णो धर्मविलोपितप्तं आपाद्यतेनव्ययमंतरायैः काश्चिन्महर्षेस्त्विधंतपस्तत् ५ आ धारबंधःप्रसवैःप्रयत्नैःसंवर्धितानांसुतनिर्विशेषं कच्चिन्नवाप्यादिरुपप्लवोवःश्रमच्छिदामाश्रमपादपानां ६ क्रिया निमित्तेषुपिवत्सलत्वादभग्नकामामुनिभिःकुशेषु तदंकशय्याच्युतनाभिनालाकच्चिन्मृगीणामनघाप्रसूतिः ७ निवर्त्तते यैनियमाभिषेकोयेभ्योनिवार्यांजलयःपितृणां तान्युत्तषष्टोत्तिलसंकतानिशिवानिवस्तीर्थजलानिकच्चित् ८ नीवार पाकादिकडंगरीयैरामृश्यतेजानपदैर्नकच्चित् कालोपपन्नातिथिकल्पमागवन्यशरीरस्थितिसाधनंवः ९ अथिप्रसन्नेन महर्षिणात्वंसम्यक्क्रियायानुमतोग्रहाय कालोत्ययंसंक्रमितुंद्वितीयंसर्वोपकारक्षममाश्रमंते १० तथार्हतोनाभिगमन

:श्रीः ९

299
1984

तृप्तंमनोनियोगक्रियपोत्सुकंमे अप्याज्ञयाशासितुरात्मनावाप्तोसिसंभावयितुंक्रतून्मां ११ इत्यर्घपात्रानुमितव्य यस्यरघोरुदारामपिगांनिशाम्य स्वार्थोपपत्तिंमनिदुर्बलाशस्तंप्रत्यवोचद्वतैरनुशिष्यः १२ सार्वत्रिनोवार्त्तमवेहिराजन्न थैकुतस्त्वाप्यनुभंप्रजानां सूर्यंतपत्यावरणायदृष्टेःकल्पंतलोकस्यकथंतमिस्रा १३ भक्तिःप्रतीक्षेषुकुलोचितातपू न्महाभागतयातिशेषे व्यतीतकालस्तहमभ्युपेतस्त्वामर्थिभावादितिमेविषादः १४ शरीरमात्रेणनरेंद्रतिष्ठन्त्याभासि तीर्थप्रतिपादितर्धिः आरण्यकोपात्तफलप्रसूतिस्तंबेननीवारइवावशिष्टः १५ स्थानावनेकनराधिपःसन्नकिंचनत्व मखजंविनाक्ति पर्यायपीतस्यसुरैर्हिमांशोःकलास्क्षयःश्लाघ्यतरोहिवृत्तेः १६ त्वदन्यतस्तावदनन्यकार्यागुर्वर्थमाहर्तुमहंयतिष्ठे स्वस्त्यस्तुतेनिर्गलितांबुगर्भशरद्घनंनार्दतिचातकोपि १७ एतावदुक्त्वाप्रतिपातुकामशिष्यंमहर्षेर्नृपतिर्निषिध्य किंवस्तुविद्वन्गुरवेप्रदेयंत्वयाकियेहतितमन्वयुंक्त १८ ततोयथावद्विहिताध्वरायतस्मैमयावेशविवर्जिताय च र्णाश्रमाणांगुरवेसवर्णोविचक्षणःप्रस्तुतमाचचक्षे १९ समाप्तविद्येनमयामहर्षिर्विज्ञापिताभूद्गुरुदक्षिणायै समर्चि तायास्तुचलितोपचारांतांभक्तिमेवागणयत्पुरस्तात् २० नि / र्बंधसंजातरुषार्थकार्श्यमविंतपित्रागुरुणाद्गुमुक्तः वित्त स्यविद्यापरिसंख्ययामेकोटीश्चतस्रोदशचाहरेति २१ सोहंसपर्याप्तविधिभाजनेनमत्लाभवंतप्रभुशब्दशेषं अभ्युत्सहसं प्रतिनोपरोद्धुमलंतरत्वाद्धुतनिःक्रियस्य २२ इत्थंद्विजेनद्विजराजकांतिरावेदितवेदविदांवरेण एनोनिरूपंद्वियरन्निरे नंजगादभूयोजगदेकनाथः २३ गुर्वर्थमर्थीकृतपारदृश्वारघोःसकाशादनवाप्यकामं गतोवदान्यांतरमित्ययंममाभूत्स रीवादनवावतारः २४ सत्वंप्रशस्तेमहितेमदीयेवसश्चतुर्थाग्निरिवाग्यगारे हित्वाप्यहान्यर्हसिसोढुमर्हन्यावद्यतमा धयितुंत्वदर्थंतथेति तस्यावितथांप्रतीतःप्रत्यग्रहीत्सागिरमग्यजन्मा गामात्तसारांधुरिणवेस्यनिक्षेप्तुमथैकमक्षरात् २६ विसिष्टमंत्रोक्षणजातभावादुदन्वदाकाशमहीधरेषु मरुत्सखस्यबलाहकस्यगतिर्विजन्यंनहिनश्चकार २७ अथाधिशिश्रियतः प्रदोषेरथंरघुःकालमनश्चयंगः सामंतसंभावनयैवधीरःकैलासनाथंतरसाजिगीषुः २८ प्रातः प्रयाणाभिमुखायतस्मैसविस्मयाकोशगृहस्यमध्येसृष्टिंशशंसुःपतितांनभस्तः २९ तंभूप

तिर्भासुरेहमराशिलब्धंकुबेरादभियास्यमानात् दिदेशकोत्सायसमस्तमेवश्रृंगंसुमेरोरिववज्रभिन्नं ३० जनस्यसाके
तनिवासिनस्तांद्रावण्यभूतामभिनंद्यसत्वो गुरुप्रदेयाधिकनिस्पृहोयीनृपोर्थिकामादुधिकप्रदश्च ३१ अथास्वामीशातवाहि
तार्थंप्रजेश्वरंप्रीतमनामनीषी स्पष्टंन्करेणानतपूर्वकायसंप्रस्थितावाक्यमुवाचकोत्सः ३२ किमत्रचित्रंयदिकामसूर्भूष्टेनः
स्थितस्याधिपतेःप्रजानां अचिंत्यनीयस्कृतवप्रभावोमनीषितंद्वारपियेनदुग्ध्य ३३ आज्ञास्यमन्यघुनरुक्तभूतेश्रेयांसि
सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते पुत्रंलभस्वात्मगुणानुरूपंभवंतमीड्योभवतःपितेव ३४ इत्थंप्रयुज्याशिषमग्रजन्माराज्ञःप्रतीपायगुरुः
सकाशं राराजापिलेभसुतमाप्तुतस्मादालोकमर्कादिवजीवलोकः ३५ प्राप्तेमुहूर्त्तेकिलतस्यदेवीकुमारकल्पंसुषुवेकुमारं
अतःपिताब्रह्मणएवनाम्नातमात्मजन्मानमजंचकार ३६ रुपंतदोजस्वितदेववीर्यंतथैवनसर्गिकमुन्नतत्वं नकारणा
त्स्वाद्विभिदेकुमारःप्रवर्त्तितोदीपइवप्रदीपात् ३७ उपात्तविद्यविधिवद्गुरुभ्योयस्तयावनोद्भेदविशेषकांत श्रीर्गुणुकामापि
गुरोरनुज्ञांधिरवकन्यापितुराचकांक्षः ३८ अथेश्वरेणाथ कृताकानांस्वयंवरार्थंस्वसुरिंदुमत्या आत्मःकुमारानयनो
त्सुकेनभोजिनदूतोरघवेविसृष्टः ३९ तंश्लाघ्यसंबंधमसावि चिंत्यदारक्रियायोग्यदशंचपुत्रं प्रस्थापयामाससस्मन्यमन
मृधाविदर्भाधिपराजधानी ४० तस्यापकार्यारचितोपचारावन्येतराजानपदोपदाभिः मार्गानिवासामनुजेंद्रसूनोर्बभूवुर
द्यानविहारकल्पाः ४१ सनर्मदारोधसिशीकारार्द्रैमरुद्विरानर्त्तितनक्तमाले निवेशयामासविलंघिताध्वाक्लांतरंजाधू
सरकेतुसैन्यं ४२ अथोपरिष्टाद्भमरैर्नभस्तःमद्भिःप्राक्सूचितांतःसलिलप्रवेशाः निर्धौतदानामलगंडभित्तिर्वन्यःसरित्तोगे
जउन्ममज्ज ४३ निःशेषविस्रालितधातुनापिपप्रक्रियामृत्सवतत्परेषु नीलोधरिरोधशैवलेनशासनदंतहस्तेनाश्रमविकुंटि
तेन ४४ युग्मं संहारविक्षेपलघुक्रियेणहस्तेनतीराभिमुखैःसशब्दं बभौसभिंदन्नृतुहृतस्तरंगान्वायुर्गलाभंगइवप्र
वृत्तः ४५ शैलोपमःशैवलमंजरीणांजालानिकर्षन्नुतरासपन्नात् पूर्वंतदुत्पीडितवारिराशिःसरित्प्रवाहस्तटमुत्ससर्प ४६ मत्स्यैकनागस्यकपोलभित्त्योर्त्तदावगाहक्षणमात्रशांता वन्येतरानेकपदर्शनेनपुनर्दिदीपेमददुर्दिनश्रीः ४७ स
मच्छदक्षीरकटुप्रवाहमसह्यमाघ्रायमदंतदीयं विलंघिताघोरणतीव्रयत्नाःसेनागजेंद्राविमुखीबभूवुः ४८ सछि
न्नबंधद्रुतयुग्यशून्यंभग्नाक्षपर्यस्तरथंक्षणेन रामापरित्राणविहस्तयोधसेनानिवेशंतुमलंचकार ४९ तमापतंतंनृप

301
1984

तेरवध्योवन्यःकरातिश्चकानकुमारः निवर्त्तयिष्यन्विनिषेधनकुंभेजघाननात्यायतकृष्टचापः ५० सविधमात्रः
किलनागरूपमुत्सृज्यतद्विस्मितसैन्यदृष्टः स्फुरत्प्रभामंडलमध्यवर्त्तिकांतंववपुर्व्योमिचरंप्रपेदे ५१ अथप्रभावोपनतैः
कुमारंकल्पद्रुमोत्थैरवकीर्यपुष्पैः उवाचवाग्मीदशनप्रभाभिःसंवर्धितोरस्थलतारहारः ५२ मतंगशापादवलेपमूला
दवाप्तवानस्मिमतंगजत्वं अवेहिगंधर्वपतेस्तनूजंप्रियंवदंमांप्रियदर्शनस्य ५३ सचातुनीतःप्रणतेनपश्चान्मवायामहर्षि
मृदुतामगच्छत् उष्मत्वमग्र्यातपसंप्रयोगाच्छैत्यंहियत्नाप्रकृतिर्जलस्य ५४ इक्ष्वाकुवंशप्रभवोयदातिभेत्स्यत्पजः कुंभ
मयामुखेन मोक्ष्यसेत्वंनपुवेर्महिम्नातदित्यवोचत्सतपोनिधिर्मां ५५ सम्मोचितःसत्ववतातयाहंशापाच्चिरप्रार्थित
दर्शनेन प्रतिप्रियंचेन्द्रवतानकुर्यांरथाहियेस्यास्त्वपदोपलाद्वि ५६ संमोहनंनामसखेममास्त्रंप्रयोगसंहारविभक्तमंत्रं
त्रै गांधर्वमाधत्स्वयतःप्रथायोकुर्नचारिहिंसाविजयस्यहेतुः ५७ अलंक्रियामोपनियन्मुहूर्त्तंदर्पापरोभूःप्रहरन्नपित्वं न
स्मादुपस्पृदयतिप्रयोज्यमयित्वयानप्रतिषेधरोक्षं ५८ तथेत्युपस्पृश्यपयःपवित्रंसोमोद्भवायाःसरितोनृसोमः उदन्मुखः
सोस्त्रविदस्त्रमंत्रंजग्राहतस्मान्मिगृहीतशापात् ५९ एवंतयोरध्वनिदैवयोगादासेदुषोःसख्यमचित्यहेतु एकोययौचैत्रा
रथप्रदेशान्नृसोराज्यरम्यानपरोविदर्भान् ६० तंतस्थिवांसंनगरोपकंठेतदागमारूढगुरुप्रहर्षः प्रत्युज्जगामकृथकैशकेतुः
द्रष्टुंद्वयंद्वप्तइवोर्मिरिवोर्मिमाली ६१ प्रवेश्यचैनंपुरमग्रयायीनीचस्तयोपाचंदरदर्पितश्रीः मनेयथातत्रजनःसमेतोवै
दर्शमार्गंतुमजंगृहेभ्यः ६२ तस्याधिकारिपुरुषैःप्रणतेःप्रदिष्टंप्राग्द्वारवेदिविनिवेशितहेमकुंभा रम्यंरघुप्रतिधिनिःस
नूवोपकार्यंबिलमात्परामिवदृष्टिंमदनोध्युवास ६३ तत्रस्वयंवरसमाहृतराजलोकंकन्यालललामकमनीयमजस्यलि
प्सोः भावावबोधकलुषादयितेवरात्रीनिद्राचिरेणनयनाभिमुखीबभूवः ६४ तंकर्णभूषणनिपीडितपीवरांसंशय्योत्त
रच्छदविमर्दकृशांगरागं वैतालिकाललितबंधमनोहराभिःप्रबोधयन्तुषसिवाग्भिरुदारवाचः ६५ रात्रिंगतामतिमतां
वरमुंचशय्याधात्राहिधेवनन्नुधूर्जगतोविभाक्ति योमक्तत्तवविभन्निगुरुविनिद्रस्तस्यानवानपरधुर्यपदावलंबी ६६
निद्रावशेनभवतात्यनवेक्षमाणापर्युत्सुकत्वमवलानिशिरेवेंडितेव उलूकीविनोदयतियेनदिगंतलंबीसोपित्वदाननरुचि

विजहातिचंद्रः ६७ तद्दत्तलुनायुगपद्दान्मिषितेननावत्सद्यःपरस्परतुलामधिरोहतांद्वे प्रस्यंदमानपुरुषेनरतारमंत
श्रसुस्तवप्रचलितत्रामरंचपद्मं ६८ वृंतश्लथंहरतिपुष्पमनोकहानांसंसृज्यतेसरसिजैररुणांशुभिन्नैः स्वाभाविकप
रगुणेनविभातवायुःसौरभ्यमीप्सुरिवतेमुखमारुतस्य ६९ तास्तोदरेषुपतितंद्रुमपल्लवेषुनिश्वासहारगुलिकाविशदंहिमा
भः श्रमातिलब्धपरभागतयाधरोष्ठलीलास्मितंसदृशनार्द्धिरिवत्वदीपं ७० यावत्प्रतापनिधिराक्रमतेनभानुरुदाय
तावदरुणेनतमोनिरस्तं श्रयोधनाग्रसरतांत्वयिवीर्यातिकिंवारिपूंस्तवगुरुः स्वयमुद्धिनत्ति ७१ शिष्यांजहत्युभय
पक्षविनीतनिद्रांस्तंबेरमामुखरश्रंखलकर्षिणस्ते येषांविभातितरुणारुणरागयोगास्तिन्नाद्रिगैरिकतटाइवदंतकाशाः
७२ दीर्घेष्वमीनियमिताःपटमंडपेषुनिद्रांविहायवनजास्तवनायुदेश्याः वक्त्रोष्मणामलिनयंतिपुरोगतानिलत्वा
निसंधवशिलाशकलानिवाहः ७३ भवतिविरलभक्तिर्म्लानपुष्पोपहारःस्वकिरणपरिवेषोद्भेदशून्यःप्रदीपाः श्रय
मपिचगिरंनःस्वस्रबोधप्रयुक्तामनुवदतिशुकस्तेमंजुवाक्पंजरस्थः ७४ इतिविरचितवाग्भिर्बंदिपुत्रैःकुमारःसप
दिविगतनिद्रस्तल्पमुत्संचकार मदपटुनिनदद्भिर्बोधितोराजहंसैःसुरगजइवगांगंसकंतंसुप्रतीकः ७५ श्रथवि
धिमवसायशास्त्रस्त्रदृष्टंदिवसमुखोचितमंचितास्त्रिपद्मा कुशलविरचितानुरूपवेषःक्षितिपसमाजमगात्त्वयंवरस्थं
७६ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतोस्वयंवराभिगमनोनामपंचमः सर्गः ५ सतत्रमंचेषुम
नोभवेषान्सिहासनस्थानुपचारवत्सुः वैमानिकानामरुतामपश्यदाकृष्टलिलान्नरलोकपालान् १ रत्नैर्गृहीतानुनये
नकामंप्रत्यर्पितस्वांगमिवेश्वरेण काकुत्स्थमालोकयतांनृपाणांमनोबभूवेंदुमतीनिराशं २ वैदर्भनिर्दिष्टमथोकुमारः
ल्लक्षेनसोपानपथेनमंचे शिलाविभंगैर्मृगराजशावस्तुंगंनगोत्संगमिवारुरोह ३ पराध्यवर्णास्तरणोपपन्नमासेदि
वान्रत्नवदासनंसः भूयिष्ठमासीदुपमेयकांतिर्मपूरपृष्ठाश्रयिणागुहेनः ४ तासुश्रियाराजपरंपरासुप्रभाविशेषादयदु
र्निरीक्ष्ये महस्वधात्माव्यरुचद्विभक्तःपयोमुचांपंक्तिपुविद्युतेव ५ तेषामहार्हासनसंस्थितानामुदारनेपथ्यभृतांस
मध्ये राजाधिराजप्रवरंसमुद्रोरत्नाकरंपूर्वइवोपविष्टं ६ नेत्रव्रताःपौरजनस्यतस्मिन्विहायसर्वान्नृपतीन्निपे
तुः महात्करेरोचितपुष्परुक्षागंधद्विपेवन्यइवद्विरेफाः ७ श्रथस्तुतेबंदिभिरन्वयज्ञैःसोमार्कवंश्यनरदेवलोके स

303
1984

चारितेचागरुसारपोनोधूमेसमुत्सर्पतिवेजयंतीः ८ पुरोपकंठोपवनाश्रयाणांशिरखंडिनामुद्धतनृत्यहेतौ प्रधा
नशेषेपरितोदिगंतान्नूपेस्वनेमूर्छतिमंगलार्थे ९ मनुष्यवाह्यंचतुरस्रयानमध्यास्यकन्यापरिवारशोभि विवेश
मंचांतरराजमार्गंपतिविरालुप्तविवाहवेषा १० त्रिभिःकलापकं तस्मिन्विधानातिशयेविधातुःकन्यामयेनेत्रशते
कलक्ष्ये निपेदुरंतस्करणेनरेंद्रादेहस्थितानकेवलमासनेषु ११ तांप्रत्यभिव्यक्तमनोरथानांमहीपतीनांप्रणयाग्र
त्यः प्रवालशोभाइवपादपानांशृंगारचेष्टाविविधाबभूवुः १२ कश्चित्कराध्यामुपगूढनालमालोलपत्राभिहतद्विरे
फं रजोभिरंतःपरिवेषबंधिलीलारविंदंभ्रमयांचकार १३ विस्रस्तमंसार्पितबाहुपाशाविलासिरत्नानुवित्यांगदकोटिलग्नं
प्रावारमुत्क्षिप्ययथाप्रदेशंनिनायसाचाकृतचारुवक्त्रः १४ श्राकुंचिताग्रांगुलिनाततोन्यःकिंचित्समावर्जितनेत्र
शोभी तिर्यग्विसंसर्पिनखप्रभाणपादेनहंविलिलेखपीठं १५ निवेश्यवामंभुजमासनार्थेतत्संनिवेशादधिकोन्नतांसः
कश्चिद्विवृत्तत्रिकभिन्नहारःसुहृत्समाभाषणतत्परोभूत् १६ विलासिनीविभ्रमदंतपत्रमापांडुरंकेतकबर्हमन्यः
प्रियानितंबोचितसन्निवेशंविपादयामाससुवानखाग्रैः १७ कुशेशयाताम्रतलेनकश्चित्करेणरोधाध्वजलां
छनेन रत्नांगुलीयप्रभयानुविधानुदारयामाससलीलमास्यान् १८ कश्चिद्यथाभागमवस्थितेपित्यक्तासनेविस्मि
तलोधिनीव वज्रांशुभिन्नांगुलिरंधमेकंव्यापारयामासकरंकिरीटे १९ ततोनृपाणांश्रुतवृत्तवंशापुवत्सगज्जा
प्रतिहाररक्षी प्राकूसन्निकर्षंमगधेश्वरस्यनीत्वाकुमारीमवदत्सुनंदा २० श्रत्रांगराजेष्वधिपंप्रजानांसभाजयित्री
सत्वोमगधप्रतिष्ठः राजाप्रजारंजनलब्धवर्णःपरंतपोनामयथार्थनामाः २५ कामंनृपाःसंतिसहस्रशोन्येराज
न्वतीमाहुरनेनभूमीं नक्षत्रतारागृहसंकुलापिज्योतिष्मतीचंद्रमसैवरात्रिः २२ किंत्वाग्रबंधाद्ययमध्वराणामजस्रमा
हूतसहस्रनेत्रः शच्याश्चिरंपांडुकपोललंबान्मंदारशून्यानलकांश्चकार २३ श्रनेनचेदिच्छसियातुमाशुंपाणिं
वरेण्येनकुरुष्वयत्नं प्रासादवातायनसंस्थितानांनेत्रोत्सवंपुष्यपुरांगनानां २४ एवंनयोक्तंमवेक्ष्यकिंचिद्विश्रांत
दुर्वांकमधूकमालां रुजुप्रणामक्रिययेवतन्वीप्रत्यादिदेशानमभाषमाणा ३५ तांसववेत्रग्रहणेनियुक्तारांजां

तरंराजसुतांनिनाय समीरणोत्थेवतरंगलेखा पद्मांतरंमानसराजहंसी २६ जगादचैनामयमंगनाथःसुरांगनाप्रार्थि
तयौवनश्रीः विनीतनागः किलसूत्रकारैर्द्रुपदंभूमिगतोपिभुंक्ते २७ अनेनपर्यासयताश्रबिंदून्मुक्ताफलस्थूलत
मांस्तनेषु प्रत्यर्पितांशुर्विलासिनीनामासिंचतीगिरासूनृपातचर्यात्मेवकल्याणितयास्वतीया २९ तथागराजाद्
वतार्यचक्षुर्यतितिजन्यामदचत्कुमारी नासोनकाम्योनचवेदसम्यक्दृष्टेनसाभिलरुचिर्हिलोकः ३० ततःपरंदुःखे
प्रसहंपरेषांनृपंनियुक्ताप्रतिहारभूमौ निदर्शयामासविशेषदृश्यमिंदुर्नवोत्थानमिवंद्रुमत्यै ३१ अथेतिनाथोमयुद्
ग्रबाहुर्विशालवक्षास्तनुवृत्तमध्यः आरोप्यचक्रभ्रममुण्णतेजास्तस्थौवयत्नोल्लिखितोविभाति ३२ अस्यप्रयाणेषु
समग्रशक्तेरग्रेसरैर्वाजिभिरुध्यतानि कुर्वंतिसामंतशिखामणीनांप्रभाप्ररोहास्तमयंरजांसि ३३ असोमहाकालनि
केतनस्यवसन्नदूरेकिलचंद्रमौलेः तमिस्रपक्षेपिसहप्रियाभिर्ज्योत्स्नावतोनिर्विशतिप्रदोषान् ३४ अनेनयूनासहपा
र्थिवेनरंभोरुकश्चिन्मनसोरुचिर्नः शिप्रातरंगानिलकंपितासुविहर्तुमुद्यानपरंपरासु ३५ तस्मिन्नभिद्योतितबंधु
पद्मेप्रतापसंशोषितशत्रुपक्षे बबंधसानोन्नमसौकुमार्याकुमुद्वतीभानुमतीवभावं ३६ तामग्यतस्तामरसोत्तराभा
नृपाजस्यगुणैरनूनो विधायसृष्टिंललितांविधातुर्जगादभूयःसुदतीसुनंदा ३७ संग्रामनिर्विष्टसहस्रबाहुरष्टाद
शद्वीपनिषातयूपः अनन्यसाधारणराजशब्दोवाहयेयोगीकिलकार्त्तवीर्यः ३८ अकार्यचिंतासमकालमेवप्रादुर्भवंश्चापध
रःपुरस्तात् अतःशरीरैरपियःप्रजानांप्रात्पादिदेशाविनयंविनेता ३९ ज्याबंधनिस्यंदभुजेनपस्यविनिस्पृहंकपरं
परेण कारागृहेनिर्जितवासवेनलंकेश्वरेणोषितमाश्रमादात् ४० तस्यान्वयेभूपतिरेषजातःप्रतीपइत्यागमवृद्धसेवी
येनश्रियःसंश्रयदोषरूढंस्वभावलोलेत्ययशःप्रसृष्टं ४१ आयोधनेकृष्णगतिंसहायमवाप्ययःक्षत्रियकालरात्रिं धारा
शितारामपरश्वधस्यसंभावयत्पुत्पलपत्रसारां ४२ अस्यांकलक्ष्मीर्ननवदीर्घबाहोर्माहिष्मतीवप्रमितेव कांची प्रासादजाले
र्ऊर्ध्वलवेणिरम्यैरबांयदिप्रेक्षितुमालिकामः ४३ तस्याःप्रकामप्रियदर्शनोपिनसक्षितीशोचिरयेबभूव शरप्रसृष्टांबुधरोप
रोधः शरीषपर्याप्तकलोनलिख्याः ४४ सासूरसेनाधिपतिंसुषेणमुद्दिश्यदेशांतरगीतकीर्त्तिं आचारशुद्धोभयवंशदीपं शु
श्रावांतरस्थाजगदेकुमारी ४५ नीपान्वयःपार्थिवएषयज्वागुणैर्यमाश्रित्यपरस्परेण सिधाश्रमंशांतमिवेत्यसत्वैर्नमगिकां

305
1984

युक्तसृजेविरोधः ४६ यस्यात्मगेहेनयनाभिरामाकांतिर्हिमांशारिवसन्निविष्टा हर्म्याग्यसंरूढनृणांकुरेषुतेजोविसर्प्पि
षुमंदिरेषु ४७ यस्यावरोधस्तनचंदनानांप्रक्षालनाद्वारिविहारकाले कलिंदकन्यामथुरागतापिगंगोर्मिसंसक्तजलेवभाति
४८ अनेननतार्य्यात्किलकालियेनमणिंविसृष्टंयमुनोकसायः वक्षस्थलव्यापिरुचिंदधानःसकौस्तुभेनेद्वपयतीवविष्णुं ४९
संभाव्यभर्त्तारमसंयुवानंमृदुप्रवालोत्तरपुष्पशय्ये वृंदावनेचैत्ररथादनूनेनिर्विश्यतांसुंदरियौवनश्रीः ५० अध्यास्यचाभः पृ
षतोक्षितानिशैलेयनद्धानिशिलातलानि कलापिनांप्रावृषिपश्यनृत्यंकांतासुगोवर्धनकंदरासु ५१ नृपंतमावर्त्तमनोज्ञना
भिःसाध्वत्यगादन्यवधूर्भवित्री महीधरंमार्गवशादुपेतंश्रोतोवहासागरगामिनीव अथांगदाश्लिष्टभुजंभुजिष्योहमांगदेना
मकलिंगनाथं आसेदुषीसादितशत्रुपक्षंबालामबालेंदुमुखीबभाषे ५३ असौमहेंद्राद्रिसमानसारःपतिर्महेंद्रस्यमहोद
धेश्च यस्यसरसेन्यगजच्छलेनयात्रासुयातीवपुरोमहेंद्रः ५४ ज्याघातलेखेसुभुजोभुजाभ्यांबिभर्त्तियश्चापभृतांपुरोगः
रिपुःश्रियःसाध्वनवाप्यसेकेबंदीकृतायाइवपद्धतीर्हे ५५ यमात्मनःसद्मनिसन्निविष्टंमंद्ध्वनित्याजितयामतूर्यः त्रासाद
वातायनदृश्यविधिःप्रबोधयन्नर्णवएवसुप्तां ५६ अनेनसार्द्धविहरांबुरासेस्तीरेषुतालीवनमर्मरेषु द्वीपांतरानिंतलवंगपुष्प
रपाकृतस्वेदलवामरुद्भिः ५७ प्रलोभिताप्याकृतिलोभनीयाविदर्भराजावरजानयेवं तस्मादपावर्त्ततदूरकृष्टनीत्येवल
क्ष्मीःप्रतिकूलदेवान् ५८ अथोरुगाख्यस्यपुरस्यनाथंदौवारिकीदेवसमानमेत्य इतश्चकारोक्षिविलोकयेतिपूर्वानुशिष्टां
निजगादभोज्यां ५९ पाद्योयमर्घ्यापितलंबिहारःलक्ष्मांगरागोहरिचंदनेन आत्मातिबालातपरक्तकानुःसंनिकर्षेसन्दार
द्वाद्विराजः ६० विंध्यस्यसंस्तंभयितामहाद्रेर्निःशेषपीतोज्झितसिंधुराजः प्रीत्याश्वमेधावभृथार्द्रमूर्त्तेः सात्मातिकोय
स्यभवत्यगस्त्यः ६१ अस्त्रंहरादाप्तवतादुरापंयेनेंद्रलोकावजपायदक्षः पुराजनस्थानविमर्द्दशंकीसंधायुलंकाधिपतिः
प्रतस्थे ६२ अनेनपाणौविधिवद्गृहीतेमहाकुलीनेनमहीयसीर्वी रत्नानुविद्धार्णवमेखलायादिशःसपत्नीभवदक्षिणस्याः
६३ तांबूलवल्लीपरिणद्धपूगनारंगलोलतालिंगितचंदनासु तमालपत्रास्तरणासुरंतुप्रसीदशाल्वंतमलपस्थलीषु ६४ इंदी
वरश्यामतनूनृपोसौत्वरोचनागौरशरीरयष्टिः अन्योन्यशोभापरिवृद्धयेवांयोगस्तडित्तोयदयोरिवास्तु ६५ स्वसुर्विदर्भा

धिपतेस्तदीयोलेभेंतरंचेनभिनोपदेशः दिवाकरादर्शनबन्धकोशेमनक्षत्रनाथांशुरिवारविंदे ६६ संचारिणीदीपशिखेववा
त्रौयंयेव्यतीयावयपतिंवगसा नरेंद्रमार्गाट्ट इवप्रपेदेविवर्णभावंसस्मभूमिपालः ६७ तस्योरघोःसूनुरुपस्थितायांवृणीत
मानेमितिसमाकुलोऽभूत् वामेतरःसंशयमस्यबाहुःकेयूरबंधोच्छ्वसितैर्ननोद ६८ तंप्राप्यसर्वावयवानवद्यंव्यावर्त्ततान्यो
पगमात्कुमारी नहिप्रफुल्लंसहकारमल्पेतरसातरकांक्षतिषट्पदालिः तस्मिंश्चभावेशितचित्रवर्त्तिमिंदुप्रभामिंदुमती
मवेक्ष्य प्रचक्रमेवक्तुमनुक्रमज्ञासुविस्तरंवाक्यमिदंसुनंदा ७० महेंद्रमास्थायमहोक्षरूपंयःसंयतिग्रामपिनाकिलीलः
चकारबाणैरसुरोगनानांगलुंठयालीःप्रोषितपत्रलेखाः ७१ इक्ष्वाकुवंशप्रकुदंवृपाणांकुकुत्स्थइत्याहितलक्षणोभू
त् ककुत्स्थशब्देयतउन्नतेच्छाश्लाघ्यांदधत्युत्तरकोशलेंद्राः ७२ ऐरावतास्फालनविश्लथंयःसंघट्टयन्नेगरमंगदेन
उपेयुषःस्वामपिमूर्त्तिमत्त्यामर्घासतंगोत्रभिदाधिनस्थौ ७३ जातःकुलेतस्यकिलोरुकीर्त्तेःकुलप्रदीपोनृपतिर्दिलीपः
श्रुतिप्रदेवोनशतक्रतुत्वेशक्राश्रयसूयाविनिवृत्तयेयः ७४ यस्मिन्महीशासतिवाणिनीनांनिद्रांविहाराधिपयेगतानां
वातोपिनासंश्रयदंशुकानिलंभयेदाभरणायहस्तं ७५ पुरारघुस्तस्यपदंप्रशास्तिमहाक्रतोर्विश्वजितःप्रयोक्ता चतुर्दि
गावर्जितसंभृतायामृत्सान्त्रशेषामकरोद्विभूतिं ७६ आरूढमदोद्धतनागयोधान्प्रतीर्णभुजंगमानावसतिंप्रविष्टं ऊर्ध्वंगतंय
स्यनचानुबंधियशःपरिच्छेत्तुमियत्तयालं ७७ असौकुमारस्तमनोनुजातस्त्रिविष्टपस्यपतिंजयंतः गुर्वीधुरंयोभुवन
स्यपित्राधुर्येणदृढव्रतस्यःसदृशीबिभर्त्ति ७८ कुलेनकांत्यावयसानवेनगुणैश्चतैर्विनियप्रधानैः त्वमात्मनस्तुल्यममुं
गुणैर्घरत्नंसमागच्छतुकांचनेन ७९ ततःसुनंदावचनावसानेलःज्ञातनूकृत्यनरेंद्रकन्या दृष्ट्वाप्रसादामलयाकुमारंप्र
त्यग्रहीत्संवरणसृजेव ८० सायूनितास्मिन्नभिलाषबंधंशशाकशालीननतयावनक्रं रोमांचभेदेनसगात्रयष्टिंभित्वानि
राक्रामदरालकेश्याः ८१ तथागतायांपरिहासपूर्वंसख्यांसखीवित्रधराबभाषे आर्यव्रजामोन्यतइत्यथैनांवधूरसूया
कुटलंददर्श ८२ सान्पूर्णगौरंरघुनंदनस्यधात्रीकराभ्यांकृतशोपमोरूः आसंजयामासयथाप्रदेशंकंठेगुणंमूर्त्तमिवानु
रागं ८३ तयास्रजामंगलपुष्यमय्याविशालवक्षस्थलंबयासः अमंस्तकंठार्पितबाहुपाशोविदर्भराजावरजांवरेण्यः

307
1984

शशिनमुपगतेयंकौमुदीमेघमुक्तंजलनिधिमनुरूपंजह्नुकन्यावतीर्णा इतिसमगुणयोगप्रीतयस्तत्रपौराःश्रवणक
टुनृपाणामेकवाक्यंविवव्रुः ८५ अमुदितवरपक्षमेकतस्तत्क्षितिपतिमंडलमन्यतोविनानं उषसिसइवप्रफुल्लपद्मंकु
मुदवनप्रतिपन्ननिद्रमासीत् ८६ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौस्वयंवरवर्णनोनामषष्टःसर्गः ६

अथोपयंत्रासदृशोनयुक्तांस्कंदेनसाक्षादिवदेवसेनां स्वसारमादायविदर्भराजः पुरप्रवेशाभिमुखोबभूव १
सेनानिवेशान्पथिवीभृतोपिजुगुप्सुविभ्रान्तगृहंरभासः भोज्यांप्रतिव्यर्थमनोरथत्वाद्वेषुवेशेषुचसाध्यसूयाः २ सा
न्निध्ययोगात्किलतत्रशब्याःस्वयंवरक्षोभकृताप्रभावः काकुस्थमुद्दिश्यसमत्सरोपिशशामतेनक्षितिपाललोकः ३ ना
वत्सकीर्णाभिवनेपचारमिंद्रायुधद्योतिततोरणांकं वरःसघण्टासहराजमार्गंप्रापध्वजच्छायनिवारितोष्णं ४ ततस्तदा
लोकनतत्पराणांसौधेषुचामीकरजालवत्सु बभूवुरित्थंपुरसुंदरीणांत्यक्तान्यकार्याणिविचेष्टितानि ५ आलोकमार्गंसह
सात्रयाकयाचिद्दुहृष्टनवांतमाल्यः बहुनसंभावितएवतावत्करेणरुध्योपिहिकेशपाशः ६ प्रसाधिकालंबितमग्रपादम
क्षिप्यकाचिद्वरयागमेव उत्सृष्टलीलागतिरागवक्षादलक्तकांकापदवीततान ७ विलोचनंदक्षिणमंजनेनसंभाव्यतद्वं
चितवामनेत्रा तथैववातायनसन्निकर्षंययौशलाकामपरावहंती ८ जालांतरप्रेषितदृष्टिरन्याप्रस्थानभिन्नानवबंध
नीवी नाभिप्रविष्टाभरणप्रभेणहस्तेनतस्थाववलंब्यवासः ९ अर्धाचितामत्वरमुत्थितायाःपदेपदेदुर्निमितंगलंति क
स्याश्चिदासीद्रसनातदानींमणिप्रभालंबितसूत्रशेषा १० तासांमुखैरासवगंधगर्भैर्व्याप्तांतराःसांद्रकुतूहलानां विलो
लनेत्रभ्रमरैर्गवाक्षाःसहस्रपत्राभरणाइवासन् ११ ताराधवंदृष्टिभिरापिबंत्यानार्योनिजग्मुर्विषयांतराणि तथाहिशै
ब्येद्रियवृत्तिरासांसर्वात्मनाचक्षुरिवप्रविष्टा १२ स्थानेनृताभूपतिभिःपरोक्षैःस्वयंवरंसाधुममंस्तभोज्या पद्मेवनाग
यणमन्यथासौलभेतकांतंकथमात्मतुल्यं १३ परस्परेणस्पृहणीयशोभंचेदिदंदूढमयोजयिष्यन् अस्मिन्द्वयरूप
विधानयत्नः पत्युःप्रजानांवितथोभविष्यत् १४ रतिस्मरोनूनमिमावभूतांराज्ञासहस्रेषुतथाहिबाला गतेयमात्मप्र
तिरूपमेवामनोहिजन्मांतरसंगतिज्ञं १५ इत्युद्गताःपौरवधूमुखेभ्यःशृण्वन्कथाःश्रोत्रसुखाःकुमारः उदासितमे

गलसंविधानैः संबंधिनः सद्म समाससादः २६ तत्रावतीर्याश्रुकरेणुकायाः सकामरूपेश्वरदत्तहस्तः वैदर्भनिर्दिष्ट
र्थैर्विवेशानारीसनांसीवचतुष्कमंतः २७ तत्रार्चितोभोजपतेः पुरोधाहुत्वाग्निमाज्यादिभिरग्निकल्पः तमेवचाधार्यवि
वाहलक्ष्मीवधूवरंसंगमयांचकार २८ महार्हसिंहासनसंस्थितासौसरत्नमध्यंमधुमद्घटाग्र्यं भोजोपनीतंचदुकूलयुग्मं
जग्राहसार्धंवनिताकटाक्षैः २९ दुकूलवासाःसवधूसमीपंनिन्येविनीतैरवरोधरक्षैः वेलासकाशंस्फुटफेनराजिर्नव
रुद्भानिवचंद्रपादैः ३० क्षेपक हस्तेनहस्तंपरिगृह्यबंधोःसराजसूनुःसुतरांबभासे अनंतराशोकलताप्रवालं प्राप्ये
वनूतनःप्रतिपल्लवेन ३१ आसीद्दूरःकंठकिनप्रकोष्ठःस्विन्नांगुलिःसेवनतेकुमारी तस्मिन्न्ययतत्क्षणमात्मवृत्तिःसमं
विभक्तेवमनोभवेन ३२ तयोरुपांतप्रतिसारितानिक्रियासमापक्तिपुकांतराणि हीयंत्रणामानशिरोमनोज्ञामन्योन्य
लोलानिविलोचनानि ३३ प्रदक्षिणप्रक्रमणात्तत्रानोरुदर्चिषस्तान्यिथुनंचकासे मेरोरुपांतेष्विववर्त्तमानमान्यान्य
संसक्तमहर्गल्रियामं ३४ नितंबगुर्वीगुरुणाप्रयुक्तावधूर्विधानृपप्रतिमेनतेन चकारसामन्त्रचकारनेत्रालज्जावती
लाजविसर्गमग्नौ ३५ हविःशमीपल्लवलाजगंधीपुण्यःकृशानोरुदियायधूमः कपोलसंसर्पिशिखःसतस्यामुहूर्त्तकं
लेत्यिलतीप्रपेदे ३६ तदंजनक्लेदसमाकुलाक्षंम्लानबीजांकुरकर्णपूरं मधूमुखंपाटलगंडलेखमाचारधूमग्रहणा
दभूच ३७ तौस्नातकैर्बंधुमताचराज्ञापुरंध्रिभिश्चक्रमशःप्रयुक्ते कन्याकुमारीकनकासनस्थावार्द्राक्षतारोपणमंत्र
भूतं ३८ इतिस्वसुर्भोजकुलप्रदीपःसंपाद्यपाणिग्रहणंसराजा महीपतीनांपृथगर्हणार्थंसमादिदेशाधिकजानधिश्रीः
३९ लिंगैर्मुदःसंवृतविक्रियास्तत्तदाप्रसन्नाइवगूढनक्राः वैदर्भमामंत्र्ययुर्ययुस्तदीयांप्रत्यर्प्यपूजामुपदाछलेन ४०
सराजलोकःकृतपूर्वसंविदारंभसिधोसमेरणलभ्यं आदास्यमानाःप्रमदामिषंतदाहृत्ययथानमज्जस्यतस्थौ ४१ भर्त्रा
पितावत्पृथकेशकानामनुष्ठितानंतरजाविवाहः शक्त्यानुरूपाभरणीकृतश्रीःप्रस्थापयद्राघवमन्वगाच्च ४२ तिस्रः
स्त्रिलोकप्रथितेनसार्थमजेनभोगैर्विसतीरुषित्वा तस्मादपावर्त्तनकुंडिनेशः पर्वात्ययेसोमइवोष्णरश्मेः ४३ प्रमन्यवः
प्रागपिकोशलेंद्रः प्रत्येकमात्मस्वतयाबभूवुः अनोन्नपाश्चक्षमिरेसमेताःस्त्रीरत्नलाभंननतदात्मजस्य ४४ तमुद्वहंत

309
1984

पथिभोजकन्यारुरोधराजन्यगणःसहस्रः बलिप्रदिष्टंश्रियमाददानंत्रैविक्रमंपादमिवेंद्रशत्रुः ३५ तस्याःस
क्षार्थमनल्पयोधमादिश्यपित्र्यंसचिवंकुमारः प्रत्यग्रहीत्सार्थिवबाहिनीतांभागीरथींशोणइवोत्तरंगः ३६ पत्तिः पृ
दातिरथिनरथेशस्तुरंगसादीतुरगाधिरूढं यंतागजस्थाभ्युपतद्गजस्थंतुल्यप्रतिद्वंद्विबभूवयुध ३७ नेदत्सुनूपे
षभिभाव्यवाचोनादीरयंतिस्मकुलोपदेशान् बाणास्तरेरेवपरस्परस्यनामोर्जितंचापभृतःशशांसुः ३८ उत्थापि
तःसंयतिरेणुरग्र्यैःसांद्रीकृतःस्यंदनवंशचक्रैः विस्तारितःकुंजरकर्णतालैरनुक्रमेणोपरुरोधसूर्यं ३९ मत्स्य
ध्वजावायुवशाद्विदीर्णैर्मुखैःप्रवृद्धध्वजिनीरजांसि बभुःपिबंतःपरमार्थमत्स्याःपर्यांविलानीवनवोदकानि ३९ र
थोरथांगध्वनिनाविजज्ञेविलोलघंटाक्वणितेननागः स्वभूभर्तृनामग्रहणाद्बभूवसांइरजस्यात्मपरावबोधः ४०
आवृण्वतोलोचनमार्गमाजौरजोंधकारस्यविजृंभितस्य शस्त्रक्षतास्त्रद्विपवीरजन्मबालारुणोभृद्रुधिरप्रवाहः ४१
सछिन्नमूलःक्षतजेनरेणुस्तस्योपरिष्टात्पवनावधूतः अंगारशेषस्यहुताशनस्यपूर्वोत्थितोधूमइवाबभासे ४२ प्रहा
रमूर्छापगमेरथस्थायेंदनुपालभ्यविवर्त्तिताश्च येःसादितालक्षितपूर्वकेतूंस्तानेवसामर्थ्यातयानिजघ्नुः ४३ अप्य
र्धमार्गेपरवाणलूनाधनुर्भृतांहस्तवतांतृषक्ताः संप्रापरेवात्मजवानुवृत्त्यापूर्वार्धभागैःफलिभिःशरव्यं ४४ आधो
रणानांगजसंनिपातशिरांसिचक्रैर्निशितैःक्षुराग्रैः क्षतान्यपिद्येननस्वाग्रकोटिव्यासक्तकेशानिचिरेणपेतुः ४५ पू
र्वंप्रहर्त्तानिजघानभूपःप्रतिप्रहारास्समभग्वसादी तुरंगमस्कंधनिषण्णदेहंप्रत्याश्वसंतंरिपुमाचकांक्ष ४६ तनुत्यजां
वर्मभृतांविकीर्णैर्बृहत्सुदंतेष्वसिभिःयतद्भिः उद्यंतमग्निंशमयांबभूवुर्गजाविवग्राःकरशीकरेण ४७ शिलामु
खैकृत्तशिरःफलाच्युतैःशिरस्त्रमस्रस्रषकोत्तरेव रणक्षितिःशोणितमद्यकुल्यारराजभूतेरिवपानभूमिः ४८ उ
यांतयानिष्कषितंविहंगैराक्षिप्यतेभ्यःपिशितप्रियापि केयूरकोटिस्थतताल्वदशाशिवाभुजच्छेदमपाचकार ४९ कश्चि
द्विषत्स्वङ्गवृतोत्तमांगःसद्योविमानप्रमुतामुपेत्य वामांगसंसक्तसुरांगनस्वनृत्यत्कबंधंसमरेददर्श ५० अन्योन्य
सूतान्मथनादभूतांतावेवसूतौरथिनौचकोचित् व्यग्रोगदाव्यापतसंप्रहारौभग्नायुधौबाहुविमर्दनष्टौ ५१ परस्य

रणस्तयोः प्रहस्तेरिरुत्क्रांतवाद्योः समकालमेव श्रमस्यभावेपिकयोश्चिरासीदेकाक्षरः प्रार्थितपार्थिवादः ५२
व्यूहानुभौतावितरेतरोद्यमंगंजयंचापतुरव्यवस्थं पत्त्रात्पुरामारुतयोः प्रबुद्धोपर्यायवृत्त्यैवमहार्णवोमी ५३ परे
णाग्नेपिबलेमहोज्जायमावजः प्रत्यरिसैन्यमेव धूमोनिवर्त्तेतसमीरणेनयतोहिकक्षस्तत एववह्निः ५४ रथानिषं
गीकक्षीधनुषान्दृप्तःसराजन्यकमेकवीरः विलोडयामासमहावराहः कल्पक्षयोद्वर्त्तमिवार्णवांभः ५५ सदक्षि
णंतूणमुरेवनकामंव्यापारयन्हस्तमलक्षताजौ श्राकर्णकृष्टासकृदस्ययोधुर्मर्मविवबाणानसुषुर्वरिपुघ्नान् ५६ स
रोषदृष्टाधिकलोहितेष्टःव्यक्तोर्ध्वरेखाभकुटीर्वहद्भिः तस्यारगांभल्लुनिकृत्तकंधहुंकारगर्भैर्द्विषतांशिरोभिः
५७ सर्वैर्बलागर्हिरदप्रधानैःसवायुधैःकंकटभेदिभिश्च सर्वप्रयत्नेनचभूमिपालास्तस्मिन्व्रजन्दूर्यधिसर्वएव
५८ सौरुत्रजैःछन्नरथःपरेषांध्वजाग्रमात्रेणबभूवलक्ष्यः नीहारमग्नोदिनपूर्वभागःकिंचित्प्रकाशेनविवस्व
तेव ५९ प्रियंवदात्वात्मसमंसकुमारःप्रायुंक्तराजस्वधिराजसूनुः गांधर्वमस्त्रंकुसुमास्त्रकांतःप्रस्वापनंत्वप्रतिबो
धनीलोल्यः ६० ततोधनुःकर्षणमूढहस्तमेकांसपर्यस्तशिरस्त्रजालं तथेध्वजस्तंभनिबद्धविध्वंसनरेंद्रसैन्ये ६१ तत
ःप्रियोपान्तरसेधराणांनिवेश्यदध्नोजलजंकुमारः तनस्वहस्तार्जितमेकवीरःपित्र्यंश्रियामूर्त्तमिवावभासे ६२
शरस्वनाभिज्ञतयानिरुत्सास्तंसन्नशत्रुदृशःस्वयोधाः निमीलतानामिवपंकजानामध्यस्फुरंतप्रतिमाशशांक
६३ सशोणितस्तेननशिलीमुखाग्रेनिक्षेपिताःकेतुषुपार्थिवानां यशोहृतंसंयतिराधवेनजीवितंवःकृपयेतिव
र्णाः ६४ सचापकोटीनिहितबबाहुःशिरस्त्रनिष्कर्णविचमौलिः ललाटबध्नश्रमवारिबिंदुभीतांप्रियामित्यबचो
बभाषे ६५ इतःपरानर्भकहार्यशस्त्रान्वेरभिपश्यानुमितामयासि एवंविधेनाहवचेष्टितनत्वंप्रार्थ्यसहस्रगा
तामभिः ६६ तस्याःप्रतिद्वंद्विभवाद्विषादान्यत्सद्योविमुक्तंमुखमाबभासे निश्वासबाष्पागमसंप्रपन्नःप्रसा
दमालीयमिवोल्ललर्श ६७ तंकृष्णपिंगाहरिविजितानसाक्षात्कृष्णागमिःसखीनांप्रियमभ्यनंदत् स्थलीनबं
धःपृषतांभिवृष्णामयूरकेकाभिरिवाभ्रवृंदं ६८ इतिशिरसिसवामंपादमाधायराज्ञामुदवहदनवद्यांतामवद्या

311
1954

दृपेतः रथतुरगरजोभिस्तस्यकृष्णालकाग्रासमरविजयलक्ष्मीःसवमूर्त्तावभूवः ६९ प्रथमपरिगतार्थैस्तंरघुःस
न्निवृत्तंविजयिनमभिनंद्यश्लाघ्यजायासमेतं तदुपहितकुटुंबशांतिमार्गोत्सुकोभूत्सहितकुलधुर्यैर्मूर्यवंश्यागृ
हाय ७० इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौरघुघनप्रस्थानोनामसप्तमःसर्गः ७

अथतस्यविवाहकौतुकललितंबिभ्रतएवपार्थिवः वसुधामपिहस्तगामिनीमकरोदिंदुमतीमिवापरां -१ दुरित
रपिकर्त्तुमात्मसात्प्रयततेनृपसूनवोहियत् तदुपस्थितमग्रहीदजःपितुराज्ञेतिनभोगतृष्णया २ अनुभयवसिष्ठसंभृतैः
सलिलैःसतनसहा भिषेचनं विशदाक्षुसितेनमंदीनीकथमयामासकृतार्यतामिव ३ सबभूवदुरासदःपरै
र्गुरुणाथर्व विदाकृतक्रियः पवनाग्निसमागमात्क्षयंसहितंब्राह्मयदस्त्रतेजसा ४ रघुभवनिवृत्तयौवनंतमनंयतमेश्वरंप्रजाः सहित
स्यनकेवलंश्रियंप्रतिपेदेसकलान्गुणानपि ५ अधिकंभुभुजेभुजंयुनाहितयेनाहृयमेवसंगतं पदमृध्यमजेनपत्नकं विनयेना
स्यतंक्षयोवनं ६ सदर्थभुजेमहाभुजःसहसोहृगमियंव्रजेदिति श्रचिरोपनतांसमेदिनीनकपाणिग्रहणांबभूमिव ७ श्र
हमेवमतोमहीपतेरितिसर्वैःप्रकृतिष्वचिंतयत् उदधेरविनिम्नगाशतेष्वभगुक्तास्यविमाननाकचित् ८ नखरोनचभूयसा
मृदुःपवसामानःपृथिवीरुहामिव सपुरस्कृतमध्यमक्रमोनमयामासनृपाननंतरान् ९ अथवीक्ष्यरघुप्रतिष्ठितंप्रकृतिष्वा
त्मजमात्मवित्तया विषयेषुविनाशधर्मसुत्रिदिवस्थेष्वपिविःस्पृहोभवत् १० गुणवत्सुनरोपितश्रियःपरिणामेहिकुकुत्थ
वंशजाः पदवीतरुवल्कवाससांप्रयताःसंयमिनांप्रपेदिरे ११ तमरण्यसमाश्रयोन्मुखंविरसावेष्टनशोभिनाननः पितृ
प्रणिपत्यपादयोरपतित्यागमयाचतात्मनः १२ रघुरश्रुमुखस्यतस्यतत्कृतवानीप्सितमात्मजप्रियः नचसर्पदृषत्वचंपुनः
प्रतिपेदेव्यपवर्जितांश्रियं १३ सकिलाश्रममेत्यमाश्रितानिवसन्नावसथेपुराद्बहिः समुपास्यतपुत्रभाग्ययात्पुषेवाविकृ
तेंद्रियःश्रिया १४ प्रशमार्थितपूर्वपार्थिवंकुलमभ्युद्यतनूतनेश्वरं नभसानिभृतेंदुनातुलामुदितार्केणसमारुहारवत् १५
यतिपार्थिवलिंगधारिणोदृढदृशातेरघुराघवोजनः श्रपवर्गमहोदयार्थयोर्युवमन्नाविवधर्मयोर्गतौ १६ श्राजिताधिगमा
यमंत्रिभिर्युयुजेनीतिविशारदैरजः श्रनपायिपदोपलब्धयेरघुराप्तैःसामियाययोगिभिः १७ नृपतिःप्रकृतीरवेक्षितुंन्य

वहासनमाददवयुवा परिचेतुमुपांशुधारिणं कुशपूतेप्रक्रियास्तुविष्टरं १८ अनयत्प्रभुशक्तिसंपदावशमेकान्नृपतीननंतरा
न् अपरःप्रणिधानयाम्ययामरतःपंचशरीरगोचरान् १९ नयचक्षुरजोदिदृक्षयापररध्रस्यततानमंडले हृदयसमरोपयन्म
नःपरमज्योतिरिवक्षितुरघुः २० अकरोदचिरेश्वरःक्षितावृषदारंभफलातिभस्मसात् इतरोदहनेस्वकर्मणांवपुषेज्ञानमयेन
वन्हिना २१ समपद्यतभूपतिर्यवासचिवैःप्रत्यहमर्थसिद्धये अपुनर्जननोपपत्तयेप्रणयाःसंयमिभिर्मनीषिभिः २२ पणबंध
मुखान्गुणानजःषड्पायुक्तसमीक्षतत्फलं रघुरप्यजयद्गुणत्रयंप्रकृतिस्थंसमलोष्टकांचनः २३ ननयःप्रभुराफलोदयान्नि
यमाविरामकर्मणः नचयोगविधेर्नवेतरःस्थिरधीरापरमात्मदर्शनात् २४ इतिशत्रुषुचेंद्रियेषुचप्रतिषिद्धप्रसरेषुजा
गृतो प्रसितावदुपापवर्गयोरुभयोसिद्धिमुभाववापतुः २५ अथकाश्चिदजव्यपेक्षयागमयित्वासमदर्शनःसमाततमसः
परमापदव्यपदेशयोगसमाधिनारघुः २६ श्रुतदेहविसर्जनःपितुश्चिरमभ्यर्णविमृज्यराघवः विदधेविधिमस्यनेष्टि
कंपतिभिःसाध्यमनाग्निमाग्निवित् २७ अकरोच्चतदूर्ध्वदेहिकंपितृभक्त्यापितृकार्यकल्पवित् नहतेनपथाननुत्यजन्ननसं
यावर्जितपिंडडकांक्षिणः २८ सपराऽर्घ्यगतेरशोच्यतांपितुरुद्दित्यसदर्थवेदिभिः शमिताधिरधिज्यकामुकः कृतवान
प्रतिशासनंजगत् २९ क्षितुरिंदुमतीचकामिनीपतिमासाधतमग्यपौरुषं प्रथमाबहुरत्नसूरभूदपरांबुरमज्जनत्सतं ३०
दशराशिमशेतोपमद्धतियशसादिक्षुदशस्वपिक्रते दसपूर्वरथंयमास्थयादशकंठारिगुरुंविदुर्बुधा ३१ ऋषिदेवगणस्वधा
भुजांक्रतयागप्रसवैःसपार्थिवैः अनृणत्वमुपेयिवान्वभौपरिधेर्मुक्तरिवोष्मदीधितिं ३२ बलमात्रभयोपशांतयवि
दुषांसन्नतयेबहुश्रुते वसुतस्यनकेवलंविभोर्गुणवत्तापिपरप्रयोजना ३३ सकदावितवक्षितप्रजःसहदव्याविजहार
सुप्रजाः नगरोपवनेशचीसखामरजांपालयितेवनंदने ३४ अथरोधसिदक्षिणोदधेःक्रतगोकर्णनिकेतमीश्वरं उपवि
णयितुंधयारवेत्तदयावर्त्तिपथेननारदः ३५ कुसुमार्घ्यविधौतामपार्थिवैःस्रजमाजतोद्यशिरोनिवेशितां अहरत्किलतस्य
वर्गवानधिवासस्पृहयेवमारुतः ३६ भ्रमरैःकुसुमानुसारिभिर्विनिकीर्णेपरिवादिनीमुनेः दृढशेपवानावलेपजंस्रज
तीवाध्यमिवांजनाविलं ३७ अभिभूयविभूतिमात्रवीमधुगंधानिशयेनवीरुधां नृपतेरमरस्त्रगापसादयितोरस्थल

कोटिषुस्थितिं ३८ स्तन्यमात्रसुखौसुजातयोःस्तनयोस्तामवलोक्यविव्हला निमिमीलनृपश्चरप्रियात्तत्वंद्वातमसेवकौ
मुदौ ३९ वपुषाकरणोज्झितेभसानिपतंतीप्रियमप्यपातयत् ननुतत्कलभेषकविंदुनासहदीपार्चिरुपांतुमर्दिनी ४० स
ममेवनराधिपेनसागुरुसंमोहविलुप्तचेतसा अगमत्सहतत्कलविंदुनावदीपार्चिरिवक्षितेस्तलं ४१ उभयोःपरिपार्श्ववर्त्ति
नीतुमलेनार्त्तरवेर्णवेजिताः विहगाःकमलाकराश्रयाःसमदुःखाइवतत्रवभ्रुवुः ४२ नृपतेर्व्यजनादिभिस्तमोनुनुदसा
नुतयैवसास्पिता प्रतिकारविधानमायुषःसतिशेषहिफलायकल्पते ४३ प्रतितेयोजयितव्यवत्सुकीसमवस्थामथसत्वविं
त््मवात् सनिनापनितांसवत्सलःपरिगृह्योचितमंकमंगनां ४४ पतिरकनिपणपातयाकरणापायविभिन्नवर्णया सजल
क्षतबिंबदाविलांमृगलेखामुखीमीवचंद्रमाः ४५ विलालपसबाष्पगद्गदंसहजामप्यपहायधीरतां अभितप्तमयोपिमा
र्दवंभजतेकैवकथाशरीरिणां ४६ कुसुमान्यपिगात्रसंगमात्प्रभवंत्यायुरपोहितुंयदि नभविष्यतिहंसाधनंकिमिवान्यं
प्रहरिष्यतोविधेः ४७ अथवामृदुवस्तुहिंसितुंमृदुनैवारभतेकृतांतकः हिमसेकविपत्तिरत्रमनलिनीपूर्वनिदर्शनंगता
४८ स्तनपिंयदिजीवितापहात्हृदयेकिंनिहितानहंतिमां विषमप्यमृतंक्वचिद्भवेदमृतंवाविषमीश्वरेच्छया ४९ अथ
वाममभाग्यविप्लवादशनिःकल्पितएषवेधसा यदनेननिपतितस्तरुःक्षपितातद्विटपाश्रयालता ५० कृतवत्यसि
नावधारणामपराधेपियदाचिरंमयि कथमेकपदेनिरागसंजनमानाद्यमिमंन्यमन्यसे ५१ ध्रुवमस्मिशठःशुचिस्मि
तीविदितःकैतववत्सलस्तव परलोकमसंनिवृत्तयेयदनाप्रच्छ्यगतासिमामितः ५२ हृयितायदितावदन्वगाद्विनिवृत्तं
किमिदंतयाविना सहतांसहजीवितंमप्रबलामात्मकृतांतुवेदना ५३ सुरतस्रमसंभृतोमुखेप्रियतेखेदलवोद्गमापिते
अथवास्तमिवात्मनाधिगमांदेहभृतामसारतां ५४ मनसापिनविप्रियंमयाकृतपूर्वंनवकिंजहासिमां ननुशब्दपतिः शि
तिरहंत्वयिमेभावनिबंधनारतिः ५५ कुसुमोत्कचितान्वलीमुतश्चलयन्भंगरुचस्तवालकान् करभोरुकरोतिमारुतं
त्वदुपावर्तनशंकिमेमनः ५६ तदपोहितुमर्हसिप्रियेप्रतिबोधनविषादमाशुमे ज्वलितेनगुहागतंतमस्तुहिनार्द्रैरिवन
क्रमोषधिः ५७ इदुमच्छुसितालकंमुखंतवविश्रांतकथंदुनोतिमां निशिसुप्तमिवैककंजविरताभ्यंतरषट्पदस्वनं
५८ शशिनंपुनरेतिशर्वरीदयिताह्यूह्वरंपतत्रिणं इतितोविरहंतरक्षमाकथमत्यंतगतानमादृहे ५९ वनपल्लव

संस्तरोपितमृदुरुपेतयदंगमर्पितं तदिदंविषहिष्यतेकथं चदवामोरुचिताधिरोहणं ६० इयमग्रविति बोधशायनारमनीता
प्रथमारहःसखी गतिविभ्रमसादनीरवानशुचानानुमृतवत्सखे ६१ कलमन्यभृतासुभाषितंकलहंसीषुगतंयदालसं
पृषतीषुविलोलमीक्षितंपवनोधूतलतासुविभ्रमाः ६२ त्रिदिवोत्सुकयायवासमानिहिताःसप्रमदागुणास्त्वया विरहेतवमे
गुरुव्यथंतदयंनत्ववलंबितुंक्षमाः ६३ युग्मं मिथुनंपरिकल्पितंत्वयासहकारःकलिनीचनन्वयं। अविधायविवाहसाक्षिकं
यामनयोर्गमितइत्यसांप्रतं ६४ कुसुमंकृतरोहदस्त्वयायदशोकोयमुदीरयिष्यति अलकाभरणंकथंनुतन्नवनेष्यामिन
वापमात्मतां ६५ स्मरतेवसशब्दनूपुरंचरणानुग्रहमन्यदुर्लभं अमुनाकुसुमाश्रुवर्षिणात्वमशोकेनसुगात्रिशोच्य
से ६६ तवनिश्वसितानुवादिभिर्बकुलैरर्थितासमंमया असमाप्यविलासमेखलांकिमिदंकिन्नरकंठिमुच्यते ६७
समदुःखसुखःसखीजनःप्रतियच्चद्गनिशोयमात्मजः अहमेकसखस्तथापितेव्यवसायप्रतिपत्तिनिष्ठुरः ६८ धृतिरस्तु
मितारतिच्युताविरतंगेयमृतुर्निरुत्सवः गतमाभरणप्रयोजनपरिशून्यंशयनायमद्यमे ६९ गृहणीसचिवःसखीमिथः
प्रियशिष्याललितेकलाविधौ करुणाविमुखेनमृत्युनाहरतात्वांवदकिंनमेहृतं ७० मदिराक्षिमदाननार्पितंमधुपीत्वारस
वत्कथंनुमे अनुपास्यसिबाष्पदूषितंपरलोकोपनतंजलांजलिं ७१ विनवेपिसतित्वयाविनासुखमेतावदजस्यगम्यतां अत्तत्मव्यविलोभनांतरंमर्मसंविषयास्त्वदाश्रयाः ७२ विलपन्निति कोशलाधिपःकरुणार्थग्रथितंप्रियांप्रति अक
रात्पृथिवीरुहानपिश्रुतशाखारसबाष्पदुर्दिनात् ७३ अथतस्यकथंविदंकृतःस्वजनस्तामपनीयसुंदरीं विससर्जतदं
त्पमंडनामनलायागरुचंदनंधसे ७४ प्रमदामनुसंस्थितःशुचान्नृपतिःसन्ततिवाच्यदर्शनात् नचकारशरीरमप्रिया
त्सहदेव्याननुजीविताशया ७५ अथतेनदशाहतःपरेगुणशेषामुपदिश्ययोगहनीं विदुषांविधयोमहर्षयःपुरएवोपवने
वितेनिरे ७६ सविवेशपुरीतयाविनाक्षणदापायशशांकदर्शनैः परिवाहमिवावलोकयन्स्वशुचः ७७ पौरवधूमुख
क्षु ७७ अथतंसवनायदीक्षितःप्रणिधानाद्गुरुराश्रमाश्रयः अभिषंगजडंविजित्विवानितिशिष्यगणैकिलान्वयो
धयत् ७८ असमाप्तविधिर्यतोमुनिस्तवविद्वानपितापकारणं नभवंनमुपास्थितःस्वयंप्रकृतीस्थापयितुंकृतास्थितिः
७९ मथितस्यसुकृत्नवर्त्ततेस्फुटसंदेशपदासरस्वती शृणुविश्रुतसत्यसारतांतदिदंचेनमुपधातुमर्हसि ८० पुरुषस्यप

:श्रीः
१७

315
1984

दैवजन्मनःसमतीतंचभवच्चभाविच सहिनिःप्रतिपन्नचक्षुषात्रिधायसमाधिभेदिनोहरिरस्महरिणीसुरांगनां ८२ सन
पःप्रतिबंधमन्युनाप्रमुखाविष्कृतचारुविभ्रमां अशायन्दयमानुषीतिनाशमवलाप्रलयाग्निणामुनिः ८३ भगवान्परवा
नयंजनःप्रतिकूलाचरितंसहस्वमे इतिचोपनतांकृतवानासुरपुष्पदर्शनात् ८४ अथकेशकवंशसंभवान्वभूतामहि
षीविरायसा उपलब्धवतीदिवश्च्यतंविवशांशापिनिवृत्तिकारणं ८५ तदलंतदपायचिंतयाविपदुन्मिषितामवास्थितां
वसुधेयमवेक्ष्यतांत्वयावसुमत्याहिनृपाःकलत्रिणः ८६ उदयेयदवाच्यमु ताकृतमाविःकृतमात्मनात्वया मनसस्तदु
पस्थितेज्वरपुनरल्पीवनयात्रकाश्रयतां ८७ रुदताकृतएवमापुनर्भवतानानुमृतापिलभ्यते परलोकजुषांस्वकर्मभि
र्योभिन्नयथाहिदेहिनां ८८ अपशोकमनाःकुटुंबिनीमनुगृह्णीष्वनिवापदत्तिभिः स्वजनाश्रुकिलानिसंततंदहतिप्र
तमितिप्रवदंतेते ८९ मरणंप्रकृतिःशरीरिणांविकृतिर्जीवितमुच्यतेबुधैः क्षणमप्यवतिष्ठतेश्वसन् यदिजंतुर्नतु
लाभवानसौ ९० अवगच्छतिमूढचेतनःप्रियनाशात्तदिदंत्वमर्पितं स्थिरधीस्तुतदेवमन्यतेकुशलद्वारतयासमुद्भृतं
९१ स्वशरीरशरीरिणामपिक्षणसंयोगविपर्ययोयदा विरहःकिमिवानुतापयेद्ध्रुवभाव्यविषयेर्विपश्चितं ९२ नप्रथ
ग्जनवत्कुचोवशांवशिनामुन्नम गंतुमर्हसि द्रुमसानुमतांकिमंतरंयदिवायोहितयेपितेचला ९३ सतथेतिविनतुल्य
दारमतेःप्रतिगृह्यवचोविससर्जमुनिं तदलब्धपदंत्वदाशोकधनेप्रतियातुमिवांतकमस्यगुरा ९४ तेनाष्टापिगमिताः
समाःकथंचिद्बालतादवितथस्नृतेनसूनोः सादृश्यंप्रतिकृतिदर्शनैःप्रियायाःस्वप्नेषुक्षणिकसमागमोत्सवस्य ९५ त
स्यप्रसत्यत्वदयंकिलशोकशंकुःस्पृक्षप्ररोहइवसौधतलंबिभेदः प्राणांतहेतुमपितंभिषजामसाध्यंलाभांप्रियानुगमनत्वर
यासमेने ९६ सम्यग्विनीतमथवर्मधरंकुमादिश्यरक्षणविधौविधिवत्सजानींरोगोपसृष्टतनुदुर्वसतिंमुमुक्षुः प्रायोपवेश
नमितिर्नृपतिर्बभूव ९७ तीर्थितोयव्यतिकरंभवेज्जकन्यासरयोर्दहत्यागादमरगणनालेख्यमासाद्यसद्यः पूर्वाकाराधि
कचतुरश्रासंगत कांतयासौलीलागारेष्वरमनपुनर्नंदनाद्यंतरेषु ९८ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौश्र
जप्रायोपवेशनंनामाष्टमःसर्गः ८ पितुरनंतरमुत्तरकोशलान्समधिगम्यसमाधिजितेंद्रियः दशरथःप्राशश
समहारथोयमवतामवतांवधुरिस्थितः १ अधिगतंविधिवद्यदपालयत्प्रकृतिमंडलमात्मकुलोचितं अभवदस्यततो

गुणतप्तरंसनगरंनगरंधकरोजसः २ उभयमेववदंतिमनीषिणः समयवर्षितयाकृतकर्मणा बलनिषूदनमर्यपतिंचतंश्च
मनुदंडधरान्यथं ३ जनपदेनगदः पदमादधावभिभवः कृतएवसपन्नजः कृषिरभूत्फलवत्यजनंदनश्रामरतेमरतेजसिपा
र्थिवे ४ दशादिगंतजितारघुणायथाश्रियमपुष्यदजेनततःपरं तमधिगम्यतथैवपुनर्बभौननमर्हानमर्हानपराक्रमं ५ स
मतयावसुवृष्टिविसर्जनेनियमनादसतांचनराधिपः अनुययायमपुण्यजनेश्वरोसवरुणावरुणाग्यसरंरुच ६ नमृगया
भिरतिर्नदुरादवनंचशाश्विप्रतिमाभरणंमधु तमुदयायनवानवयोवनाश्रियतमायतमानसपारहत् ७ नकृपणोऽभवत्यपि
वासवेनवितथापरिहासकथास्वपि नचसपन्नजनेघपितेनवागपरुषापरुषाक्षरभीरिता ८ उदयमत्तमयंचरघुद्वहादुभय
मानशिरेवसुधाधिपाः सहिनिदेशमलंघयतामभूत्सुहृदयोहृदयःप्रतिगर्जता ९ अजयदेकरथेनसमेदिनीमुदधिनेमि
मधिज्यशरासनः जयमघोषयदध्वयहिकेवलंगजवतीजवतीव्रहयाचमूः १० अवनिमेकरथेनवरूथिनाजितवतः कि
लतस्यधनुर्भृतः विजयदुंदुभितायुरर्णवाघनरवानरवाहसैनिकः ११ जघननिर्विषयीकृतमेखलाननुचिताभुवि
लुप्तविशेषकान् सरिपुदारगणानकरोद्दलादनलकानलकाधिपविक्रमः १२ स्फुरितकोटिसहस्रमरीचिनासमचिनात्
कुलिशेनहरिर्वयश्चसधनुषायुधिसायकवर्षिणास्वनवतावनतोमरसाननः १३ शमितपक्षबलःशतकोटिनाशिख
रिणांकुलिशेनपुरंदरः सशरवृष्टिमुचाधनुषाद्विषांस्वनवतावनतामरसाननः १४ चरणयोर्नखरागसमृद्धिभिर्भुकुट
त्नमरीचिभिरस्पृशन् नृपतयःशतशोमरुतोयथाशतमखंतमखंडितपौरुषं १५ निवृतेसमहार्णवराधसःसचिवक
रितबालसुतांजलीन् समनुकंप्यसपल्लपरिग्रहाननलकानलकानघमांपुरीं १६ उपगतोपचमंडलनाभितामनुदितां
श्यमितातपवारणः श्रियमवेक्ष्यसरंधचलाप्रभूदनलसोमसमद्युतिः १७ कनुषुतेनविसर्जितमालिनाभुजसमाहत
द्विरदसुनाकृताः कनकयूपसमुच्छ्रयशोभिनोवितमसातमसासरयूतटाः १८ अजितदंडभृतंकुशमेखलांजितगिरंमृगमृक्ष
गपरिग्रहां अधिवसंस्तनुमध्वरदीक्षितामसमभासमभासयदीश्वरः १९ अवभृथप्लवतोविजितेंद्रियः सुरसमाजस
माक्रमणोचितः नमयतिस्मसकेवलसुन्नतंवनमुचेनसुचेरसयेशिरः २० तमपाहायकुलस्थकुलोदयंपुरुषमात्मभवं
नृपतिव्रता नृपतिमन्यमसेवतदेवतासकमलाकमलाघवमर्थिषु २१ सकिलमंयुगमूध्रिसहायतोःप्रतिपद्यम

हारयः स्वभूजवीर्यमगापयद्दुश्छिनंसुरवधूरवधूतभयाःशरैः २२ असकृदेवहिनेनतरस्विनाहरिहयाग्रसरेणधनुर्भृ
ता दिनकरांशिमुखारणरेणवोरुरुधिरेणरुधिरेणसुहृिषां २३ ततलमंतनपतिंपतिदेवताःशिरवरिणामिवसागरमापगाः
मलयकोशलकेकयशासितांदुहितरोहितरोपितमार्गणं २४ प्रियतमाशिरसातिसृष्टिभिर्बभौतिसृभिरप्यधुवंसहशक्तिभिः
उपगतोविनिनीषुरिवप्रजाहरिहयोरिहयोगविचक्षणः २५ अथसमाधृतेकुसुमेनवेस्तासिमिवसवितुमेकनराधिपं
यमकुवेरजलेश्वरवाज्जिणांसमधुरंमधुरंचितविक्रमं २६ त्रिगमिषुर्धनदाध्युषितांदिशंरथयुजापरिवर्त्तिनवाहनः
दिनमुखानिरविर्हिमनिग्रहंविसलयन्मलयंनगमत्यजत् २७ हिसविवर्णितचंदनपल्लवंविरहयत्मलयादिसुमुदन्मु
खः विहगयोःकृपयेवशनैर्ययोरविरहंविरहध्रुवभेदयोः २८ कुसुमजन्मततातवपल्लवास्तदनुषट्पदकोकिलकूजितं
इतियथाक्रममाविरभून्मधुर्द्रुमवतीमवतीर्यवनस्थली २९ व्रणगुरुप्रमदाधरदुःसहंजघननिर्विषयीकृतमेखलं
नखलुतावदशेषमपोहितुंरविरलंषिविरलंकृतवान्हिमं ३० अभिनयान्व्यरचेतुमिवाद्यतामपि ३१ परभृतामपि
दनक्षतचेतसः प्रियसखोलघुवागिवयोषितो प्रियतमानकरोत्कलहांमहांतरमृदुरवादुरवापसमागमान् ३२ नयपु
णोपचितामिकरूपतेःसदुपकारफलांश्रियमर्थिनः अभियुःसरसामधुसंभृतांकमलनीरपतत्रिणः ३३ कुसुममेव
नकेवलमार्त्रघंनवमशोकतरोःस्मरदीपनं किशलयप्रसवोपिविलासितांमदयितादयिताश्रवणार्पितः ३४ विरचिता
मधुनोपवनश्रियामभिनवाइवपत्रविशेषकाः मधुलिहांमधुदानविशारदाः कुरबकारकारणतांययुः ३५ दशन८
चेंद्रिकयाव्यवसासितंहसितमासवगंधिमधोरिव निलकपुष्पमसेव्यतषट्पदैःशुचिरसंचिरसंचितमीक्षुभिः ३६ सु
रभिसंगमजंवनमानवपलाशमधार्यतभंगुरं रमणदत्तमिवार्द्रनखक्षतंप्रमदयामदयापितलज्जया ३७ सुवदनावदनाद
वसंभृतस्तदनुवादिगुणऽकुसुमोद्गमः मधुकरैरकरोन्मधुलोलुपैर्बकुलमाकुलमायतपंक्तिभिः ३८ ध्वजपटंमदनस्य
धनुर्भृतःछिटकरंकरंमुख-चूर्णमृन्मुश्रियः कुसुमकेसररेणुमलिव्रजाः सपवनोपदनोत्थितमन्वयुः ३९ ललितविभ्र
मबंधाविचक्षणंसुरभिगंधपराजितकेसरं पतिषुनिर्विविशुर्मधुमंगनाः स्मरसखंरसखंडनवर्जितं ४० शुशुभिरेस्मित

चारुतराननाः क्लिपइवश्लथसंजितमेखलाः विकचनामरसाग्रहदीर्घिकाः मदकलोदकलोलविहंगमाः ४१ उपययौ त
नुतामधुरवेदितादिमकरोदयपांडुमुखच्छविः सदृशमिष्टसमागमनिर्वृतिर्विनितयातितयारजनीवधूः ४२ अयतुषारतया
विशदप्रभैः सुरतरागपरिश्रमनोदिभिः कुसुमचापमतेजयदंशुभिर्हिमकरोमकरोर्जितकेतनं ४३ हुतहुताशतदीप्तिवन
श्रियः प्रतितिथिः कृतकाभरणस्यथत् युवतयः कुसुमंदधराहितंदलकेदलकेसरपेशलं ४४ अलिभिरंजनबिंदुमनोह
रैः कुसुमपंक्तिनिपातिभिरंकितः नरवलुशोभयतिस्मवनस्थलीनतिलकस्तिलकः प्रमदामिव ४५ अमदयन्मधुगंधसना
थयाकिशालयाधरसंगतयामनः कुसुमसंभृतयावनेमल्लिकास्मिनरुचातरुचारुविलासिनी ४६ अरुणरागमनिषेविभिः
शुकैः श्रवणलब्धपदैश्चयवांकुरैः परभृताविरुतैश्चविलासिनः स्मरबलैरबलैकरसाः कृताः ४७ उपचितावयवाशुचि
भिःकरैरलिकदंबकयोगमुपेयुषी सदृशकांतिरलक्षतमंजरीतिलकजालकजाकमौक्तिकैः ४८ प्रथममन्यभृताभिरुदी
रिताः प्रविरलाइवमुग्धवधूकथाः सुरभिगंधिषुकेसरिरेगिरः कुसुमितासुमितावनराजिषु ४९ श्रुतिसुखभ्रमरस्वन
गीयतः कुसुमकोमलदंतरुचोबभुः उपवनांतलताः पवनाहतैः सलयविभ्रमपाणिभिः ५० विशदचंद्रकरंसुरवमारुतैकुसु
मितद्रुमोन्मदकोकिलं तदुपभोगरसंहिमवर्षिणैः परभृतोरभृतोपमतांययौ ५१ तिलकमस्तकहर्म्यकृतास्पदैः कु
सुममध्वनुषंसुगंधिभिः कमलगंधयतभृंगविलासिनोस्मरयुतेरयुतेरबलासखे ५२ गमपितुंप्रभुरेषमुखेनमानमहतो
वतपांथवधूजनः इतिदयातइवाभवदायतानरजनीरजनीशवतीमधौ ५३ अनलसान्यभृतानलसान्मनः कमलधू
लिभृतामरुतेरिता कुसुमभारनताधरयोषितामसमशोकलताकरोत् ५४ अनुभवन्नवनदोलमृतूत्सवंपटुरपिप्रियकै
ष्ठजिघृक्षया अनयदास्फनत्कुपरिरंहभुजलतांजडतामबलाजनः ५५ त्यजतमानमलंबतावियद्दर्नपुनरेतिगतं
चतुरंवयः परभृताभिरितीवनिवेदितस्मरमतंस्मवधूजनः ५६ लघुयतिस्मनपत्यपराधजानसहकारतरुस्तरुणीभृ
तो कुसुमितोनमितोलिभिरुन्मदः स्मरसमाधिकरोधिकरोधिकरोषतां ५७ अथयथासुखमार्त्तवमुत्सवंसमनुभूयवि
लासवतीसखः नरपतिश्चकमेमृगयारतिंसमधुमन्मधुमन्मथसंनिभः ६० परिचयंचललत्सनिपातनेभयरुषाश्रुतदं
गितबोधनं श्रमजयात्प्रगुणांचकरोतिसातनुमतोनुमतःसचिवैर्वयो ६१ मृगवनोपगमक्षमवेषभृद्विपुलकंठनि

षक्तशरासनः गगनमध्यरजोधुतरेणुभिर्नृसवितानमिवाकरोत् ६२ ग्रथितमौलिरसौवनमालयातरुपलाशसवर्णतनु
च्छदः नृगुरुवल्लानचंचलकुंडलोविरुरुचेरुरुचेष्टितभूमिषु ६३ तरुलतावितिवेशितविग्रहाश्चमरसंक्रमितेक्षणवृत्तयः
ददृशुरध्वविनितंवनदेवताः सुनयनंदितकोशलं ६४ श्वगणिवापुरिकप्रथमाश्रितंव्यपगतानलदस्युविवेशमः स्थिरतुरं
गमभूमिनिपानवन्मृगवयोगवयोपचितंवनं ६५ अथनभस्यइवत्रिदशायुधंकनकपिंगतडिद्गुणसंगतं धनुरधिज्यमना
धिरुपाददेनरवरोरवेरपितकेसरी ६६ तस्यस्तनप्रणयिभिर्मुहुरेणशावैर्व्याहन्यमानहरिणीगमनंपुरस्तात् आविर्बभू
वकुशगर्भमुखंमृगाणंयूथंतदग्रसरगर्वितकृष्णसारं ६७ तत्प्रार्थितंजवनवाजिगतंनराजानूणांसुरोधृतशरेणविशी
र्णपंक्तिः श्यामीचकारवनसाकुलदृष्टिपातंवर्तितोत्पलदलप्रकरेरिवांभः ६८ लक्षीकृतस्यहरिणस्यहरिप्रभावः प्रेक्ष्य
स्थितंसहचरींव्यवधायदेहं आकर्णकृष्टमपिकामितयासधन्वीबाणंक्षमामृदुमनाः प्रतिसंजहार ६९ तस्यापरेद्युपिमृ
गेयुशरान्मुमुक्षोः कर्णांतमेत्यविभिदेनिबिडोपिमुष्टिः त्रासातिमात्रचटुलैःस्मरतःसुनेत्रैः प्रोत्प्रियानयनविभ्रमचेष्टि
तानि ७० उन्नस्थुषःशिशिरपल्वलपंकमध्यात्मुस्तप्ररोहकवलावयवानुकीर्णंजग्राहसद्रुतवराहकुलस्यमार्गंसुव्यक्त
मार्द्रपदपंक्तिभिरयताभिः ७१ तंवाहनादवनतोत्तरकायमीषद्विध्यंतमुग्धतसटाः प्रतिहंतुमीषुः नात्मानमस्यविदुस
हसावराहाःक्षेषुविद्रुमिषुभिर्जघनाभ्रयेषु ७२ तेनाभिघातरभसस्यविकृष्यपत्नीवन्यस्यनेत्रविवरंमहिषस्यमुक्तः
निर्भिद्यविग्रहमशोणितलिप्तशल्यस्तंपातयाप्रथममासपपातपश्चात् ७३ प्रायोविषाणपरिमोषलघूत्तमांगान्खड्गांश्च
कारनृपतिर्निशितैःक्षुरप्रैः शृंगंसदम्बिनयाधिकृतःपरेषांमाथुद्धितंनममृषेनचदीर्घमायुः ७४ व्याघ्रानभीरभिमुखा
मतितान्युहाश्चयःफुल्लासनाग्यविटपानिवबापुरुग्णान् शिक्षाविशेषलघुहस्ततयानिमेषान्नूणांचकारशरपूरितवक्त्रधा
न् ७५ निर्घातोग्रैःकुंजलीनान्जिघांसुर्प्यानिर्घोषैःक्षोभयामाससिंहान् नूनंतेषामाश्रयस्थायरोभूद्दीर्यादग्यराजशब्दो मृ
गाणां ७६ तान्हत्वागजकुलबधतीव्रवैरान्काकुस्थःकुटिलनखायलग्यमुक्तान् आत्मानंरणकृतकर्मणांगजानामातृण्णे
गतमिवमार्गणैरमस्त ७७ चमरान्यसितोविवर्त्तिताक्षैःकविराकर्णविकृष्टभल्लवर्षी नृपतीनिवतान्वियोज्यसद्यः मित

वालव्यजनैर्ऊर्ध्वगामशोभाति ७८ अपितुरगसमीपादुपत्यकांतंतमयूरनसरुचिरकलापंबाणलक्षीचकार: सपदिगतमनस्क
श्चित्रमाल्यातुर्कीर्णेरतिविगलितबंधैकशापाद्रोप्रियायाः ७९ तस्यकर्कश्यविहारसंभवस्वेदमाननिविलग्नजालकं आ
चचामसतुषारशीतलोभिन्नपल्लवपुटोवनानिलः ८० इतिविस्मृतान्यकार्याणीयमात्मनःसचिवायलंबितधुरंतराधि
पं परिष्वरागमनुबंधसेवयामृगयाजहारचतुरंवकामिनी ८१ सलतिनकुसुमप्रवानलशय्यांज्वलितेमहार्घधि
दीपिकासनाथां नरपतिरतिवाहयांबभूवक्वचिदसमेतपरिच्छदाश्चित्रां ८२ उपासिसर्जेगीयूयकर्णतालैःपटुपट
हध्वनिभिर्विधूतनिद्रः अरमतमधुरस्वगाणिशृण्वन्विहगविकूजितवंदिसमंगलानि ८३ अथजातुरुरार्यहीत
वर्त्मविपिनेपार्श्वचरैरलक्ष्यमाणः श्रमफलनमुचातपास्विगाढांतमसोप्रापनदीतुरंगमेन ८४ कुंभपूरणभवः
पदुरुच्चैरुच्चारनिनदीभसितस्याः तत्रसद्विरदशंकितहरिर्काशब्दपातिषुंविससर्ज ८५ नृपतेःप्रतिषिध्यमवय
स्कृतवान्यंक्रियाविलंघ्यतत् अपयेपदमर्पयंतिहिक्रतवंतापिरजोतिमालिताः ८६ हातातेतिक्रंदितमाकर्ण्य
विषण्णस्यान्विष्यन्वेतसगूढंप्रभवंसः शल्यप्रांतंप्रेष्यसकंभेमुनिपुत्रंतापादंतःशल्यइवासीत्क्षितिपोपि ८७ त
नाबतीर्यतुरगात्साधितान्वयेनदृष्टावयःप्रजनकुंभनिषण्णदेहः तस्मिन्हितनरतपास्विसुतःसबलाद्विरात्मानमक्षरप
देःकथयांचभूवः ८८ तच्छोटितश्चतमनुधृतशल्यमेवपित्रोःसकाशमवसन्नदशोर्निनाय ताभ्यांतथागतमुपत्य
तमेकपुत्रमज्ञानतःस्वचरितंनृपतिःशशंसः ८९ तोदंपतीबहुविलप्यशिशोःप्रहर्त्राशल्येनिखातमुदहारयता
मुरस्तः मोभूत्यगसुरथभूमिपतिश्शशापहस्तार्पितर्तनयनवारिभिरवृद्धः ९० दिष्ट्यातमाप्स्यतिभवानपिपुत्रशो
कादंतवयस्यहमिवतितमुक्तवंतं आक्रांतपूर्वमिवषोक्तविषंभुजंगंप्राबाचकोशलपतिःप्रथमापराधः ९१ शापो
ग्यदृष्टतनयाननपद्मशोभासानुग्रहोभगवतामयिपातितोयं कृत्यादहन्निपरलुप्तिमिधेनधीबीजप्ररोहजननी
ज्वलनःकरोति ९२ इत्युक्तवंतोगतप्राणःकिसयंविधत्तांवध्यस्तवेत्यभिहितेवसुधाधिपत एधानहुताशनवतःसमुनि
र्ययाचेपुत्रंपरासुमनुगंतुमनाःसदारः ९३ प्राप्तानुगःसपदिशासनमस्यराजासंपाद्यपातकविलुप्तमतिर्लिवृत्तः
श्रांतार्त्रिविष्टपदमात्मविनाशहेतुंशापंदधज्वलतमार्वमिवांधुराशिः ९४ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्यकालिदासकृ.

321
1987

तौमृगयावर्णनोनामनवमःसर्ग ९ पृथिवीशासनस्तस्यपाकशासमनतेजसः किंचिदूनमनूनर्धेःशरदामयु
तंयो १ नचोपलेभेपूर्वेषामृणतिर्मोक्षसाधनं सुतभिधानंसज्योतिःसद्यःशोकतमोपहं २ अतिष्ठत्स्वत्ययापेस
संततिःसविरंनृपः प्रागंधाद्दनभिव्यक्तरत्नोत्तत्तिरिवार्णवः ३ तृष्णभृंगादयस्तस्यसंठःसंतानकोक्षिणः आर
भिरेजितात्मानःपुत्रीयामिसिमृत्विजः ४ तस्मिन्नसवरेदेवाःपालस्योपलुताहरिं अभिजग्मुर्निदाघार्त्ताःछायावृ
क्षमिवाध्वगाः ५ तेचमापुरुदन्वंतंबुबुधेवादिपूरुषः आव्याक्षेपोभविष्यत्याःकार्यसिद्धेहिलक्षणं ६ भोगिभोगा
सनासीनंददृशुस्तंदिवौकसः तत्फणामंडलोद्भिन्नमणिद्योतितविग्रहं ७ श्रियःपद्मनिषण्णायाःशीमांतरितमेस
लं अकेनिक्षिप्तचरणमास्तीर्णकरपल्लवं ८ प्रबुद्धपुंडरीकांबालातपनिभोभुकं दिवसं शारदमिवप्रारंभसुख
र्शनं ९ प्रभानुलिप्तश्रीवत्संलक्ष्मीविभ्रमदर्पणं कौस्तुभास्यमपांसारंबिभ्रतंवक्षसोरसा १० बाहुभिर्विटपाकारै
र्योभारणभूषितैः आविर्भूतमपांमध्यात्तारिजातमिवापरं ११ दैत्यस्त्रीमंडलेरवानांमदरागविलोपिभिः आयुधैश्च
तनाबद्धिरुद्दीप्तिं तजयस्वतं १२ मुक्तशेषविरोधेनकुलिशाग्रणलक्ष्मणा उपास्तितेप्राजलिनाविनीतेनागत्वमता
१३ योगनिद्रांतविशदैःपावनैरवलोकनैः भृग्वादीननुगृह्णंतंसोरवशायनिकामुनीत् १४ कुलकं प्रणिपत्यमा
द्यनसगोचरं १५ नमोविश्वसृजेपूर्वंविश्वंतदनुबिभ्रते अथविश्वस्यसंहर्त्रेतुभ्यंत्रेधास्थितात्मने २६ रसांतरा
ण्येकरसंयथादिव्यंपयोश्नुते देशेदेशगुणेघ्वमवस्थास्त्वमविक्रियः १७ अमेयामितलोकस्त्वमनर्थीप्रार्थनावहः
अजितोजिष्णुरत्यंतमव्यक्तोव्यक्तकारणं १८ एकःकारणतस्तांतामस्तांतामवस्थांप्रतिपद्यते नानात्वंरागसंयोगा
त्स्फटिकस्येवतेस्मृतं १९ हृदयस्थमनासन्नमकामत्वात्पाणिनं दयालुमदयास्पृष्टंपुराणमजरंविदुः २० सर्वतस्त्व
मविज्ञातःसर्वयानिस्त्वमात्मभूः सर्वप्रभुस्त्वीशस्त्वमेकस्त्वसर्वरूपभाक् २१ सप्तासामापगीतंत्वांसप्तार्चिर्वैजलेशयं
सप्तार्चिमुखमाचख्युःसप्तलोकैकसंश्रयं २२ चातुर्वर्गफलंज्ञानंकालावस्थाश्चतुर्युगाः चतुर्वर्णमयोलोकस्त्वत्तः स
र्वंचतुर्मुखात् २३ आभ्यासनिगृहीतनमनसात्हृदयाश्रयं ज्योतिर्मयंविचिन्वंतियोगिनस्त्वांविमुक्तये २४ अज

स्यगृह्णतोजन्मनिरीहस्यहतद्विषः स्वपतोजागरूकस्ययथातत्त्वंवेदकस्तव २५ शब्दादीन्विषयान्मोक्षंचरितुंदुश्चरंत
पः पर्याप्तोऽसिप्रजाःपातुमोदासीन्यनवर्त्तिते २६ बहुधायागमेभिन्नाःपंथानःसिद्धिहेतवः त्वयैवतिपतंत्योघाजान्हवी
याद्वार्णवे २७ त्वदावेशितचित्तानांत्वत्समर्पितकर्मणां गतिस्त्वंवीतरागाणामभूयःसन्निवृत्तये २८ प्रत्यक्षोप्यपरिच्छेद्यो
मत्यादिर्महिमातव त्रासबागतुमानाभ्यांसाध्यंत्वांप्रतिकाकथा २९ केवलस्मरणेनापिपुनासिपुरुषंयतः त्वन्नामनिवृत्तयः शो
धानिवेदितफलास्त्वयि ३० उदधेरिवरत्नानितेजांसीवविचक्षत स्तुतिभ्योव्यतिरिच्यंते दूरेणचरितानिते ३१ अतस्वामम
वाप्तव्यंनेतकिंचनविद्यते लोकानुग्रहएवैकोहेतुस्तेजन्मकर्मणोः ३२ महिमानंयदुत्कीर्त्तंतवसंहृत्यतत्वचः श्रमेणतद
शक्त्यावानगुणानामीयत्तया ३३ इतिप्रसादयामासुस्तेसुरास्तमधोक्षजं भूतार्थव्याहृतःसाहिनस्तुतिःपरमर्षिनः ३४
तस्मैकुशलसंभाव्यंजितप्रीतेयेसुराः भयमप्रलयोद्वेलादाचख्युर्नकृतोदधेः ३५ अथबलासमासन्नशैलरेधानुवादिना स्व
रेणोवाचभगवान्परिभूतार्णवध्वनि ३६ पुराणस्यकवेस्तस्यवर्णस्थानसमीरिते बभूवपदसंस्काराचीरितार्थविभारती ३७ ब
भौसदशनज्योत्स्नासाविर्भावोदनोद्गतौ निर्यातशेषाचरणात्गंगेवोर्द्धप्रवर्त्तिनी ३८ ज्ञानेवीरक्तसाक्रांतावनुभावपराक्र
मौ अंगिनांतमसेवोषागुणौप्रथममध्यमौ ३९ विदितंतप्यमानंचेतनमभूतत्रयं अकामोपैतिनवसाधोर्हृदयमनसा न
४० कार्येषुचैककार्यस्वादथर्योस्मिंनवाङ्मिणा स्वयमेवहिवातोग्रैःसारथ्यंप्रतिपद्यते ४१ स्वासिधारापरिक्षतः कामंच
क्रस्यतेनमे स्थापितोदृशामोमूर्धालिख्यांशाइवरक्षसा ४२ मृष्टुर्वरातिसर्गाघ्रमयातस्यदुरात्मनः आत्मरूढंरिपोःस
त्वंचंदनेनेवभोगिनः ४३ धातारंतपसाप्रीतंययाचेसहिराक्षसः देवात्सर्गादवध्यत्वंमर्त्यधास्थापराङ्मुखः ४४ साहं
दाशरथिर्भूत्वारणेहन्मेबलिक्षमं करिष्यामिशरैस्तीक्ष्णैःकमलोच्चयं ४५ अचिराद्यज्ञभिन्नागकालिमनविधि
वत्पुनः मायाविभिरनालीढमादास्येधनिशाचरैः ४६ वैमानिकाःपुण्यकृतस्यजंतुमरुतापथि पुष्पकालोकसंक्षोभं
मेघावरणतमरा ४७ मोक्षध्वंसुरबंदीनांवेणीबंधानदूषितात् शापयंत्रितपालस्यबलात्कारकचग्रहैः ४८ रावणा
वग्रहक्रांतमितिवागमृतेनसः अभिवृष्यमस्तस्यकृष्णमेघास्तिरोदधे ४९ अथतस्यविशांपत्युरंत्यकाम्यस्यकर्मणः

:श्रीः २१

323
1909

पुरुहूतप्रभृतयःसुरकार्योद्यतंसुरः अंशैरनुययुर्विष्णुंपुष्पवर्षायुमिवद्रुमाः ५० अथतस्यविशांपत्युरंत्यकाम्यस्यकर्म
णः पुरुषःप्रबभूवाग्नेर्विस्मयेनसहार्त्विजां ५१ हेमपात्रीकृतंदोर्भ्यामाददानःपयश्चरुं अनुप्रवेशादाद्यस्यपुंसस्तेना
पिदुर्वहं ५२ प्राजापत्योपनीतेतदन्नंप्रत्यग्रहीन्नृपः हविषेवपयसांसारमाविष्कृतमुदन्वता ५३ अनेनकथितास्तेजो
गुणास्तस्यान्यदुर्लभाः प्रवृत्तिंचकमेतस्मिन्त्रैलोक्यप्रभवोपियत् ५४ सतेजोविष्णवंपत्न्योर्विभेजेचरुसंज्ञितं द्यावा
पृथिव्योःप्रत्यग्रमदर्प्पतिरिवातपं ५५ अर्चितातस्यकौशल्याप्रियाककुत्स्थवंशजा अतःसंभावितांताभ्यांसुमित्रामच
दीश्वरः ५६ तेवहुज्ञस्यचित्रज्ञेपत्न्योपत्न्यौमहीक्षितां चोरार्धोर्धभागाभ्यांतामयोजयतासुभे ५७ सापित्रणयवत्या
सीत्सपत्न्योरुभयोरपि भ्रमरीवारणस्येवमदतिःस्यंदलेखयोः ५८ नाभिर्गर्भःप्रजाभूत्यैदधेवंशसंभवः सीरीभिरि
वभाडीभिरमृताक्षाभिरक्षयः ५९ सममापन्नसत्वारेजुरापांडुरतिषः अंतर्गतफलारंभाः सस्यानामिवसंपदः ६०
हेमपत्रप्रभाजालंगगनेचवितन्वता उत्पतेत्तस्यसुपर्णेनवेगाकृष्टपयोमुचा ६१ गुप्तंददृशुरात्मानंसर्वाःस्वप्नेषुवामनैः
जलजासिगदाशार्ङ्ग-चक्रलांछितमूर्त्तिभिः ६२ विभक्तत्वाकौस्तुभत्यासंसक्तनांतरविलंबिनं पर्युपास्यंतलेक्ष्म्याचपद्मस्य
जनहस्तया ६३ कृताभिषेकंदिव्याभिस्रोतोभिसमंततः ब्रह्मर्षिभिःपरंब्रह्मगृणद्भिरुपतस्थिरे ६४ तायस्तथाविध
धात्स्वप्नान्सृष्ट्वाप्रीतोपिपार्थिवः मेनेपरार्ध्यमात्मानंगुरुत्वेनजगद्गुरोः ६५ विभक्तात्मानिभुस्तासामेकःकुक्षिशयेनधा
उवासप्रतिमाचंद्रःप्रसन्नातामपामिव ६६ अथाग्रमहिषीराज्ञःप्रसूतिसमयेसती पुत्रेनमोपहलेभेनक्तंज्योतिरिवौषधिः
६७ रामइत्यभिरामेणवपुषातस्यनोदितः नामधेयंगुरुश्चक्रेजगत्स्थममंगलं ६८ रघुवंशप्रदीपेनतेनाप्रतिम
तेजसा रक्षागृहगतादीपात्पत्रत्यादिष्टइवाभवन् ६९ शय्यागतेनरामेणमाताज्ञातोदरीक्षणा सकृतांभोजबलिनाजान्ह
वीवशरत्कृशा ७० कैकेय्यातनयोजज्ञेभरतोनामशीलवान् जनयित्रीमलंचक्रेयःप्रश्रयइवश्रियं ७१ सुतौलक्ष्मण
शत्रुघ्नौसुमित्रासुषुवेयमौ सम्यगागमितविद्याप्रबोधविजयाविव ७२ तस्योदयेचतुर्मूर्त्तेःपौलस्त्यचकितेश्वराः धिर
जस्कर्नोभस्वद्दिदृक्षेवोऽछ्वासिनाइव ७४ कृशानुरपधूमत्वात्प्रसन्नत्वादिवाकरः रसोविशेषकृतावास्तामपविध्यशुचाविव

७५

देशानानकिरटिप्यस्तत्सणेरासस:श्रिय: माणिक्याजेनपर्यस्ता:पृथिव्यामश्रुबिंदव: ७६ पुत्रजन्मप्रवेशानांतूर्या
णांतस्यपुत्रिण: आरंभप्रथमेचक्रुर्देवदंदुभयोदिवि ७७ समंतानकमयीरुष्टिर्वनेतस्यपेतुषी सर्वमंगलोपचाराणांमे
वादिस्चनाभवत् ७८ कुमारा:कृतसंस्कारास्तेधात्रीस्तन्यपायिन: आनंदनाग्रजेनेवसमंवर्द्धयिरेपितु: ७९ स्वाभावि
कंविनीतत्वंतेषांविनयकर्मणा मुमूर्छसहजंतेजोहविषुवहविर्भुजां ८० परस्परविरुद्धास्तेतद्घोरमघंकुले अलमु
द्घातयामासुर्दवारण्यमिवर्त्तय: ८१ समानेपिहिसौभात्रंययौरामलक्ष्मणौ नयाभरतशत्रुघ्नौप्रीत्याद्वंद्वमभूवतु:
८२ तेषांद्वयोरकंधिभिदेनकदाचन यथावायुविनावस्यार्यथाचंद्रसमुद्रयो: ८३ तेप्रज्ञानांप्रजानाथास्तेजसाप्रश्र
येणच मुनोजन्मुर्निदाघांतेशानाग्न्यादिवसाइव ८४ सचतुर्धाचतौव्यस्त:प्रसव:पृथिवीपते धर्मार्थकाममोक्षाणाम्
वतारइवांगवान् ८५ गुणैराराधयामासुस्तेगुरुंगुरुवत्सला: तमेवचतुरंतेशंरत्नैरिवमहार्णवा: ८६ सुरगजइवदृप्त
तैर्भग्नेदत्यासिधारैर्नयइवपणबंधव्यक्तयोगैरुपायै: हरिरिवयुगदीर्घैर्दोर्भिरेशास्तदीयै:पतिरवनीपतीनांतेश्वका
सचतुर्भि: ८७ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौरामावतारोनामदशम:सर्ग: ९० कौशिकेनस
किलक्षितिश्वरोराममध्वरविघातशांतये काकपक्षधरमेत्ययाचितस्तेजसांहिनवय:समीक्ष्यते १ कृच्छ्रलब्धमपि
मेदिनीपतिस्तंदिदेशमुनयेसलक्ष्मणं अप्यसुप्रणयिनोरघो:कुलेनव्यहन्यतदकाविदर्थिता २ यावदादिशतिपा
र्थिवस्तयोर्निगमायपुरमार्गसाक्रियां तावदाभुविहितामरुत्सखे:सांद्रपुष्पजलवर्षिभिर्घने ३ तौनिदेशकरणो
द्यतौपितुर्धान्वितोचरणयोर्निपेततु: भूपतेरपितयो:प्रवल्ग्यतोर्नभ्रयोरुपरिवाद्यविद्रव: ४ लक्ष्मणानुचरमेषरा
घवंनेतुमब्जदृषिरित्यथासौनृप: आशिषंप्रयुयुजेवबाहिनीसाहिरक्षणविधौतयो:क्षमा ५ तापितुर्नयनजेनवारि
णाकिंविदुक्षितशिरोरुहांकुभौ धान्विनौतमुषिमन्वगच्छतांपारहृष्टिकृतमार्गतोरणे ६ मानुषंगचरणस्पृशोमु
नेस्तोयपद्मयदनीमहाजस: रेजतुर्गतिवशात्प्रवर्त्तिनौभास्करस्यमधुमाधवाविव ७ वत्सलोलभुजयोस्तयो
र्गतंशैशवान्नचपलमप्यशोभत तोयदागमइवोधभिद्ययोर्नामधेयसदृशंविचेष्टितं ८ तोबलातिबलयो:प्रभावतो

325
1984

विद्यया:पथिमुनिप्रदिष्टयो: मल्लतुर्नमणिकुट्टिमोचितामातृपार्श्वपरिवर्त्तिनाविव ९ पूर्ववृत्तकथित:पुराविद:
सानुज:पितृसखस्यराघव: उह्यमानइववाहनोचित:पादचारमपिनव्यभावयत् १० तोसरोसिरसवन्दिरंबुभि:कूजि
तै:श्रुतिसुखै:पतत्रिण: वायव:सुरभिपुष्परेणुभि:छाययाचजलदा:सिषेविरे ११ नोभसांकमलशोभिनांतथाशा
क्षिनानचपरिश्रमच्छिदां दर्शनेनलघुनायथातयो:प्रीतिमापुरुभयोस्तपस्विन: १२ स्थाणुदग्धवपुषस्तपोवनंप्राप्य
दाशरथिरात्तकार्मुक: विग्रहेणमदनस्यचारुणासोभवत्प्रतिविधिर्निनकर्मणा १३ तामुकेतुसुतयाविलीकृते को
शिकाद्विदितशापयापथि निन्यतु:स्थलनिवेशितादिनीलीलयेवधनुषीज्यतां १४ ज्यानिनादमनुगृह्यकानन
यो:प्रादुरासबहुलक्षपाछवि ताडकाचलकपालकुंडलाकालिकेवनिबिडाबलाकिनी १५ तीव्रवेगधुतमार्गवृक्षया
घ्रेतचीवरवसास्त्रनोग्रया आश्रयाभिभरतार्द्रजास्तयावात्ययेवपितृकाननोत्थया १६ उद्यतंभुजयोष्टिमायतीश्रोणि
लंविपुरुषांत्रमेखलं तांविलोक्यवनितावधेघृणांपत्रिणासहमुमोचराघव: १७ यच्चकारविवरंशिलाघनेनताडको
रसिरामसायक: आप्रविष्टविषयस्यरक्षसांद्वारतामगमदंतकस्यतत् १८ बाणभिन्नहृदयानिपेतुषांसास्वकानन
भुवंनकेवलं विष्णपत्रयपराजयास्थिरंगवणश्रियमप्यकंपयन् १९ राममन्मथशरेणताडितादु:सहेनहृदयेनि
शाचरि गंधवद्वुधिरचंदनोक्षितार्जवितशवसनीजगामसा २० नेत्रतश्रमथमंत्रवन्मुने:प्रापदस्त्रमवदाननोषितां
तू ज्योतिरिंधनानिपातिभास्कारात्सूर्यकांतइवताडकांतक: २१ वामनाश्रमपदेनत:परंपावनंश्रुतमृषेरुपेयिवान्
उन्मना:प्रथमजन्मचेष्टितान्यस्मरन्नृषिबभूवराघव: २२ आससादमुनिरात्मनस्तत: शिष्यवर्गपरिकल्पितार्हणं
बधपल्लवपुटांजलिद्रुमंदर्शनोत्सुकमृगोतपोवने २३ तत्रदीक्षितमृषिररक्षनुर्विघ्नतोदशरथात्मजौशरा: लो
कमंधतमसात्क्षमाद्यतैरार्षभि:शशिदिवाकराविव २४ वीक्ष्यवेदमयरत्नविद्विभिर्बधुजीवपृथुभि:प्रदूषितां संज्ञ
मोभवदपाठकर्मणामृत्विजांच्युतविकंकतश्रुचां २५ उन्मुख:सपदिलक्ष्मणाग्रजोबाणमाश्रयमुखात्समुधरन् रक्ष
सांबलमपश्यदंबरेगृध्रपक्षपवनेरितध्वजं २६ तत्रयाधिपतिमस्त्रविद्वरोतोत्तरव्यमकरोत्सनेतरान् किंमहारगविस

र्पिविक्रमोराजिलेषुगरुडप्रवर्त्तते २७ सोस्त्रमुग्रजवमस्त्रकोविदःसंधनेधनुषिवायुदैवते तेननोलगुरुमप्यपातयत्सांडुप
त्रमिवताडकासुते २८ यःसुबाहुरितिरासमापरस्तत्रतत्रविससर्पमायया तंसुरप्रशकलीकृतंकृतोपसिणांव्यभजदा
श्रमाद्गृहि २९ इत्यपास्तमरवविघ्नयोस्तयोःसांयुगीनमभिनंद्यविक्रमं ऋत्विजःकुलपतेर्यथाक्रमंवाग्यतस्यनिरवर्त्तप
त्क्रियाः ३० तौप्रणामचलकाकपक्षकौप्रातरावकृथुलंमुनिः आशिषामनुपदंसमस्पृशद्भूपपाटिततलेनपाणि
ना ३१ तंन्यमन्त्रयतसंभृतक्रतुर्मैथिलःसमिथिलांव्रजन्वशी। राघवावपिनिनायविभ्रतोतन्धनुःश्रवणजंकुतूहलं
३२ तैःशिवेषुवसतिर्गताध्वभिःसायमाश्रमतरुघगृत्वत येषुदीर्घतपसःपरिग्रहोवासवक्षणकलत्रतांययौ ३३ प्रत्य
पद्यतिचिरायययुतपुनश्चारुगौतमवधूःलिलामयी स्वंवपुःसकलकल्मषच्छिदंरामपादरजसामनुग्रहः ३४ राघवा
न्वितमुपस्थितंमुनितंनिशाम्यजनकोजनेश्वरः अर्थकाममहितंसपर्ययादृब्धमिवधर्ममभ्यगात् ३५ तौविदेहनग
रीतिवासिनांगांगतावविदितःपुनर्वसु पश्यतांनृपसुतौस्मभन्यतेपक्ष्मपातमपिवंचनाममनः ३६ यूपवत्यवसितेक्रिया
विधौकालविदुषाकवंशवर्धनः राममिघ्नसनदर्शनोत्सुकंमिथिलापकथयांबभूवसः ३७ तस्यवीक्ष्यललितंवपुःशि
शोःपार्थिवःप्रथितवंशजन्मनः संविचिंत्यचधनुर्दरानमंपादितोदुहितृशुल्कसंस्थया ३८ अब्रवीच्चभगवन्मतंगजे
यंहहन्तिरपिकर्मदुष्करं तत्रनाहसनुमंतुमुत्सहेमोघशक्तिकलभस्यचेष्टितं ३९ क्षेपितोहिबहवोनरेश्वरास्तेनतातध
नुर्भृतः ज्यानिघातकठिनत्वचोभुजान्स्वान्विधूयधिगितिप्रतस्थिरे ४० प्रत्युवाचतमृषिर्निशम्यातांसारतोयमथ
वाकृतांगिरा चापएवभवतोमविष्यतिव्यक्तशक्तिरशनिर्गिरावि व ४१ गवमासवचनात्सपौरुषंकार्कपक्षकधरोपिराघवे
श्रद्दधेत्रिदशगोपमात्रकेदाहशक्तिमिवकृष्णवर्त्मसु ४२ यादिदेशगणशोथपार्थिवान्कार्मुकाभिहरणायमैथिलः
तेजसस्यधनुषःप्रचक्रमेतोयदानिवसहस्रलोचनः ४३ तत्सुरासुभुजगेंद्रभीषणंप्रेक्षदाशरथिरादधेनु विद्रुतक्रतु
मृगानुसारिणंयेनबाणमसृजद्वृषध्वजः ४४ श्रुतज्यमकरोत्समंदाविस्मयास्तिमितनेत्रमीक्षितः शालसारमपिना
तियत्नतःपुष्पचापमिवपेशलस्मरः ४५ भज्यमानमपिमात्रकर्षणात्तेनवज्रपरुषस्यधनुः भार्गवायदृढमन्यवेपुनः

327
1984

क्षत्रमन्थितमिवन्यवेदयत् ४६ दृष्टसारमपितद्वृकार्मुकंवीर्यशुल्कमभिनंद्यमैथिलः राघवायतनयामयोनिजां
यामिवन्यवेदयत् ४७ मैथिलःसपदिसत्यसंगरोराघवायतनयामयोनिजां सन्निधाद्युतिमतस्तपोनिधेरग्निसाक्षिक
मिवातिसृष्टवान् ४८ प्राहिणोच्चमहितंमहाद्युतिःकोशलाधिपनयेपुरोधसे भृत्यभा विदुहितुःपरिग्रहादिष्वतोकुल
मिदंनिमिरिति ४९ आन्वियेषसदृशीसचस्तुषांप्रापचनमनुकूलवाक्सुहृजः सद्यएवसुकृतोहिपच्यतेकल्पवृक्षसमध
र्मिकांसितं ५० तस्यकाल्पितपुरास्त्रियाविधःशुश्रुवानवचनमग्रजन्मनः उच्चचालवलभित्सखोबलीसन्यरणमुषि
तार्कदीधितिः ५१ आससादमथिलांसवेष्टयन्पीडितोपचनपादपर्बलः प्रातिरोधमसहिष्णुपौरस्त्रीवकांतपरिभोग
मायते ५२ तौसमेससमयेस्थितावुभौभूपतीवरुणवासवोपमौ कन्यकातनयकातुकाक्रियांस्वप्नभावमदृशौवितन
तु ५३ पार्थिवौमुदवहद्वधूद्वयौलक्ष्मणस्तदनुजाभयोर्मिला यौनयोरवरजौवराजसौनाकुशध्वजसुतसुमध्यमे
५४ तेचतुर्थसहितास्त्रयोबभुःसूनवोनववधूपरिग्रहः सामदानविधिभेदनिग्रहःसिद्धिमंतइवतस्यभूपतेः ५५ ना
नराधिपसुतान्नृपात्मजस्तेचताभिरगमन्कृतार्थतां सोमवद्वरवधूसमागमःप्रत्ययप्रकृतियोगसाद्गुणः ५६ एवमात्त
——तसंभवास्तान्विवेश्यचतुरोपितत्रसः अध्वसुन्निषुविसृष्टमैथिलःस्वांपुरीदशरथोन्यवर्त्तने ५७ तस्यजातुम
रुतःप्रतीपगावर्त्मनिध्वजतरुप्रमाथिनः चिल्लिशुर्भृशतयावरूथिनीमुन्नटाइवनदीनृपाःस्थलीं ५८ लसत्तमत्त
दनंतरंरविर्बभौमपरिवेशमंडलः वनंतेयशमितस्थभोगिनोभोगविष्टितइवच्युतोमणिः ५९ श्येनपक्षपरिधूसरालकाः
सांध्यमेघरुधिराईवाससः अंगनाइवरजस्वलादिशोनोबभूवुरवलोकनक्षमाः ६० तत्प्रतीपपवनादिवाकृतोक्षिप्तरेणु
तमधिकृत्यकृत्यवित् अन्वयुंक्तगुरुमीश्वरःक्षितेःसंततमित्यलघयत्तनद्युतौ ६१ भास्करश्चदिशमध्युवासयांतं
श्रिताःप्रतिभयंववासिरे क्षत्रशोणितपितृक्रियोचितंबोधयंतइवभार्गवांशवाः ६२ तेजसःसपदिराशिरुच्छ्रितो
दुरासकिलवाहिनीमुखे यःप्रमृज्यनयनानिसैनिकैर्लक्ष्मणायपुरुषाकृतिश्चिरात् ६३ पित्र्यमंशमुपवीतलक्षणं
तर्कचधनुरुषात्मनःर्जितंदधत् यःससोमइवघर्मदीधितिःसद्भिजिद्भइवचंदनद्रुमः ६४ येनरोपपरुषात्मनःपितुः

शासनोस्थितिभिदोपितस्थुषा वेपमानजनकोशिरश्छिदामागजीयतपसोगतोमहीं ६५ अक्षयोजवलयेननिर्घृणा
क्षिणश्रवणसंस्थितेनयः क्षत्रियांतकरणेकविंशतिर्व्याजपूर्वगणनामिवोद्वहन् ६६ तेपितुर्वधभवेनमन्युनाराजवंश
निधनायदीक्षितं बालसूनुरवलोक्यभार्गवंसंदिशोचविषसादयार्थिवः ६७ कालपक्वं रामनामदलितुल्यमात्मजे
वर्त्तमानमहितेचदारुणे त्रद्यमस्यभयदायिचाभवद्बलजातमिवहारसर्पयोः ६८ अर्घ्यमर्घ्यमितिवादिनंनृपंसान
वेस्यभरताग्रजोयतः क्षत्रकोपदहनार्चिषंततसंदधेदृशमुदग्यतारकां ६९ तेनकार्मुकनिषक्तसुष्टिनाराघवोविगतभी:
पुरोगतः अंगुलीविवरचारिणंशरंकुर्वतानिजगदियुयुत्सुना ७० क्षत्रजातमपकारवैरिमेनान्निहत्यबहुशःशमंगतः सु
प्तसर्पइवदंडघट्टनादुत्थितोस्मितवविक्रमश्रवात् ७१ मैथिलस्यधनुरन्यपार्थिवस्त्वंकिलानमितपूर्वमस्मणोः तंत्रिशा
स्यमभवतासमर्थयेवीर्यश्रृंगमिवभग्नमात्मनः ७२ अन्यदाजगतिरामइत्ययंशब्दउच्चरितएवमामगात् व्रीडमावहति
ममसंप्रतिव्यस्तवृत्तिरुदयोन्मुखेत्वत्तथि ७४ बिभ्रतोरुमचलेप्यकुंठितंहारिपूत्रममतोसमागसो तातधेनुहरणाच्च
हैहयस्त्वंचकीर्त्तिमपहर्त्तुमुद्यतः ७५ क्षत्रियांतकरणेपिविक्रमस्तेनमामवतिनाजितत्वयि पावकस्यमहिमासगण्य
तेकक्षवज्वलतिसागरेपियः ७६ विधिचान्नरसमाजसाहरारब्धरधनुरभाजियत्वया खातमूलमनिलोनदीरयः पात
यत्यपिमृदुस्तटद्रुमं ७७ तन्मदीयमिदमायुधंज्यायासंगमय्यसशरंविकृष्यतां तिष्ठतुप्रथनमेवमप्यहंतुल्यबाहुतरसाक्षि
तस्त्वया ७८ कातरोसियदिचोद्गतार्चिषातर्ज्जितःपरशुधारयाममं ज्यानिघातकठिनांगुलिर्द्दयाबध्यतामभयमाचनो
जालि ७९ एवमुक्तवतिभीमदर्शनेभार्गवेक्षितविकंपिताधरः तधनुर्गृहणमेवराघवःप्रत्यपद्यतसमर्थमुत्तरं
८० पूर्वजन्मधनुषासमागतःसोतिमात्रशुभदर्शनोभवत् केवलोपिसुभगोनवांबुदःकिंपुनस्त्रिदशचापपलांछि
तः ८० तेनभूमिनिहितकोटिनाकार्मुकंचबलिनाधिरोपितं प्रापवर्णविकृतिंचभार्गवो पश्यतिस्मजननादि
वावृषिर्धातइववासवध्वजः ८१ तावुभावपिपरस्परस्थितौवर्धमानपरिहाननेजसौ पश्यतिस्मजननादिनात्यये
पार्वणोशशिदिवाकराविव ८२ तंक्षयामृदुरवेक्ष्यभा—राघवःसबलिनवीर्यमात्मनः स्वंचसंहितममोघमाशुगं

324
1984

व्याजहारहरसूनुसन्निभः ८३ नप्रहर्त्तमलमस्मिनिर्दयंविप्रइत्यभिभवत्यपित्वयि शंसकिंगतिमनेनपत्रिणाह
न्मिलोकमथतेमरवार्जितं ८४ प्रत्युवाचतमृषिर्नतत्वतस्त्वांनवेद्मिपुरुषंपुरातनं गांगतस्यतनवधामवैष्णवंक्वापि
तोत्थसिमयाहिदक्षुणा ८५ भस्मसातकृतवतःपितृद्विषोविश्रसाच्चवसुधांससागरां आहितोजयविपर्ययोपिमे
श्लाघ्यएवपरमेष्ठिनात्वया ८६ तद्गतिंमतिमतांवरापितांपुण्य तीर्थगमनायरक्षसे पीडयिष्यतिनमोक्षितीकृता
स्वर्गपथंतिरोगलोलुपं ८७ प्रत्यपद्यततथेतिराघवःप्राङ्मुखंचविससर्जकांक्षितं भार्गवस्यसुकृतोपिसोभव
त्स्वर्गमार्गपरिघोदुरत्ययः ८८ राघवोपिचरणोतयोनिधेःक्षम्यतामितिवदन्समस्पृशत् निर्ज्जितेषुतरसातर
स्विनोशत्रुषुप्रणतिरेवकीर्त्तये ८९ राजसत्वमवधूयमान्तकं पित्र्यमास्मिगमितःशमंयदा नन्वनिंदितफलोममत्व
यानिग्रहाप्ययमनुग्रहीकृतः ९० युग्मं साधुयाम्यहमविघ्नमस्तुतेदेवकार्यमुपपादयिष्यतः कुत्रचानितिपुनः
सलक्ष्मणेलक्ष्मणाग्रजमृषिस्तिरादध ९१ तस्मिन्गतेविजयिनंपरिरभ्यरामंस्नेहादमन्यतपितापुनर्नवजातं त
स्याभवत्क्षणभुचःपरितोषलोभःकक्षाग्निलंघिततरोरिववृष्टिपतः ९२ अथपथिगमयित्वाल्पकंसरय्योपकार्यं
कतिचिदवनिपालःशर्वरीःशर्वकल्पः पुरमविशदयोध्यांमिथिलीदर्शनीनाकुवलयितगवाक्षालोचनैरंगनानां ९३
इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतौभार्गवभंगोनामैकादशःसर्गः ११ निर्विष्टविषयःस्नेहः
सदृशंतमुपयिवान् आसीदासन्ननिर्वाणप्रदीपार्चिरिवोषसि १ तंकर्णमूलमागत्यरामश्चार्न्यस्यतामिति कैकयी
शंकयेवाहपलितच्छद्मनाजरा २ सापौरानपौरकांनस्यरामस्याभ्युदयक्रतिः प्रत्येकंह्लादयांचक्रेकुलमेवोद्यान
पादपान् ३ तस्याभिषेकसंभारंकालमेतंसुरनिश्चया हृषयामासकैकेयीशोकोष्णःपार्थिवाश्रुभिः ४ साकिलाश्वा
सितार्चेडीभर्त्राप्राक्संश्रुतौवरौ उद्वहामेद्रसिक्ताभूर्बिलमस्माविवोरगी ५ तयोश्चतुर्दशैकेनरामंप्राव्राजयत्तनो
मा: द्वितीयेनसुतस्यच्छद्वध्यैकफलंश्रियं ६ पित्रादर्त्तारुदन्रामःप्राञ्जलिंप्रत्यपद्यतः पृश्चाद्दनायगच्छंतिनरा
ज्ञांमुदितोग्रहात् ७ दधतोमंगलक्षौमेवसनेस्यचवल्कले ददृशुर्विस्मितास्तस्यमुरागंसमजनाः ८ समीताल

श्रमणसखः समाद्रुरुमलोपयन् विवेशदंडकारण्यंप्रत्येकंचसतांमनः १ राजापिनहियोगार्त्तःस्मृत्वाशापंस्वकर्म
जं शरीरत्यागमात्रेणसुहृल्लाभमनन्यतः २ अथनाथाःप्रकृतयोमातृबंधुनिवासिनं मौलिरानाययामासुभरतंस्ते
भिताश्रुभिः १२ विप्रोषितकुमारंतद्राज्यमरुमिश्वरं रंध्रान्वेषणदक्षाणांद्विषामामिषतांययौ २९ श्रुत्वातथाविधं
मृत्युंकैकेयीतनयःपितुः मातुर्नकेवलंस्वस्याः श्रियोप्यासीत्सरांसुतः१३ ससैन्यश्चान्वगाद्रामंकथितानाश्रमालयः
तस्यपश्यन्स——त्रेत्रदश्रुवसतिद्रुमात् १४ चित्रकूटवनस्थंतंकथितस्वर्गतिर्गुरोः लक्ष्मणानिमंत्रयांचक्रेतमनु
ज्ञिष्टसंपदा १५ महिप्रथमजेतस्मिन्नकृतश्रीपरिग्रहे परिवत्तारमात्मानंमनस्वीकरणान्दुवः १६ तमश्रुकलुम
पाकृष्टनिद्दशात्स्वर्गिणःपितुः ययाचेपादुकेपश्चात्कर्तुराज्याधिदेवते १७ सविसृष्टस्तथेत्युक्त्वाभ्रात्रानेवावि
शत्पुरीं नंदिग्रामगतस्तस्यराज्यंन्यासमिवाभुनक् १९ दृढभक्तिरनिज्येष्टराज्यतृष्णापराङ्मु— मातुःपाप
स्यभरतः प्रायश्चित्तमिवाकरोत् १९ रामोपिसहवैदेह्यावनेकन्येनवर्त्तयेन् चचारसानुजःशीतारुग्वेस्वाकृतं
युवा २० प्रभावस्तेभितस्तायमाश्रितःसवनस्थलं कदाचिदेकसीतायाःशिष्यक्रियादिवश्रमात् २१ रौद्रःकिलन
रवेस्तस्याविददारस्तनोद्विजः प्रियोपभोगचिन्हेषुपौरोभाग्यमिवाचरन् २२ मृगमांसंततःसीतारक्षंतीमातपत्रा
दः पक्षतुंडनखाघातैर्बबाधेवायसोबलात् २३ तस्मिन्नास्थदीषिकास्त्रंरामोरामावबोधितः भ्रांतस्मुमुचेत
स्मोदकेनेत्रव्ययेनसः २३ रामस्यासन्नदेशात्तद्रुतागमनंपुनः श्रुत्वांकोत्सुकसारंगांचित्रकूटस्थलीजहौ २४
प्रययावतिथेयेषुवसन्नृषिकुलेपुसः दक्षिणांदिशिमृदुस्वृषिकोधिवभास्करः २५ वभौतमनुगच्छंतीविदेहा
धिपतेःसुता प्रतिषिद्धापिकैकेय्यालक्ष्मीरिवगुणोन्मुखी २६ श्रनुसूयातिसृष्टेनपुण्यगंधेनकानने साचकारो
गरारीणपुष्पोल्लसितषट्पदे २७ संध्यात्रकपित्रास्तस्यविरोधोनामराक्षसः श्रतिष्ठन्मार्गमावृत्यरामस्येदारिव
ग्रहः २८ सजह्नरतयोर्मध्येमथिलीलोकशोषणः नभोनभस्ययोर्दृष्टिमवग्रहट्वा—रे २९ तंविनिघिष्याका
कुस्थोपुराद्रूषयतिस्थलीं गंधेनाशुचिनानेनवसुधायोनि——तुः ३० पचवद्योततोरामःशासनात्कुंभजन्मनः

331
1984

श्रनपोढस्थितिस्तस्थोवंध्याद्रिःप्रकृताविव ३१ रावणावरजात्त्रराघवंमदनातुरा श्रभिपेदेनिदाघार्त्तव्यालीव
मलयद्रुमं ३२ सासीतासन्निधावित्वतंवन्नैकथितान्वया श्रत्यारूढेहिनारीणामकालज्ञोमनोभवः ३३ कलत्रवा
नहंबालकनीयांसंभजस्वेम इतिरामोरुषस्यंतांरुषस्कंधःशशासतां ३४ जेष्ठाभिगमनात्पूर्वंतेनाप्यनभिनंदिता
साभूद्रामाश्रयाप्त——दीवोभयकलाभाक् ३५ संरंभमैथिलीहासः क्षणंसाम्यान्निनायतां निवातास्तमितावेलांचे
द्वोदयइवार्णवः ३६ फलमस्योपहासस्यसद्यःप्राप्स्यसिपश्यमां मृगीपरिभवोव्याघ्रांमृत्यवेहित्वयाकृतः ३७ इत्यु
क्तोमैथिलीभर्त्तुरंकेनिर्विशतीभयात् रूपंसूर्पणखानाम्नःसदृशंप्रत्यपद्यत ३८ लक्ष्मणःप्रथमंश्रुत्वाकोकिलामं
जुभाषिणीं शिवाघोरस्वनांपश्चाद्बुधेविकृतोततो ३९ पर्णशालामथक्षिप्रंविधृतासिःप्रविश्यसः वरूप्यपुन
रुक्तेनभीषणांतामयोजयत् ४० सावक्रनखधारिण्योवेणुकर्कशपर्वया श्रंकुशाकारयांगुल्यातावतर्जयदंव
र ४१ प्राप्यचाभुजनस्थानेखरादिभ्यस्तथाविधा रामोपक्रममाचख्यौरसः परिभवंनवं ४२ मुखावयवलू
नांनेत्रहतायसुरोदधुः रामाभियायिनांतेषांतदाभूद्भंगलं ४३ उदायुधानापततस्तान्दृष्ट्वान्येस्यराघवः
निदधेविजयाशंसांचापेसीतांचलक्ष्मणे ४४ एकादशरथिकामंयातुधानाःसदृक्षत्रशः तेनुयावंतएवाजौतावथा
दृष्टरक्षसः ४५ श्रसज्जनेनकाकुत्स्थःप्रयुक्तमथदूषणे नचक्षमेशुभाचारःसदूषणमिवात्मनः ४६ तेशरैःप्र
तिजयाहरवरत्रिशिरोमुखाः क्रमशस्तेपुनस्तस्यचापात्तममिवाद्रयुः ४७ तेरुत्थाणांशितैर्बाणैर्यथापूर्वंविशु
धये श्रयुर्दैहातिगैःपीतैरुधिरंचपतत्रिभिः ४८ तस्मिन्वरामशरोत्कृत्तेबलेमहतिरक्षसां उच्छिनंदृष्ट्वान्यत्रक
बंधेभ्योनाकिंचन ४९ साबाणवर्षिणंरामंयोधयित्वासुरद्विषां श्रत्रवीधायसुधापयधरुच्छायेवरूधिनी ५० राघ
वास्त्रविदीर्णानांरावणंप्रतिरक्षसां तेषांसूर्पणखैवैकादुःश्रद्धानिहराभवत् ५१ निग्रहात्स्वसुराक्षानांबधाच्च
धनदानुजः रामेणानिहतंमेनेपदंदृशसमूधुम ५२ रक्षसामृगरूपेणवंचयित्वासराघवं जहारसीतांपक्षी
द्रमयासक्षणंविघ्नित ५३ तांसीतान्वेषिणीग्रध्रेलूनपक्षमपश्यतां प्राणैर्दशरथप्रीतिरन्नृणंकंठवर्त्तिभिः ५४

सराघणत्तनांतायावचमास्वायमेथिर्ली आत्मनःसुमहत्कर्मत्रणरावेद्यनिर्वृतेः ५५ वधनिर्धूतशापस्यकबंधस्यापदे
शातः मुहूर्तसख्यरामस्यसमानव्यसनेहरा ५७ तयातस्मिन्वीभूतपितृव्यापत्तिदुःखयोः पितराघाग्निस्कारानंत
रावृत्तेक्रियाः ५८ सहत्वावालिनंवीरंतत्पदेचिरकोक्षिते धातोस्थानइवादेशंसुग्रीवंसन्निवेशयत् ५९ इतस्ततश्चये
दृहीमन्वेषुभर्वृत्तेनोदिताः कपयश्चेरुरस्यरामस्येवमनोरथाः ५९ प्रावृत्त्वावुपलब्धायातस्याःसंपातिदर्शनात्
मारुतिःसागरंतीर्णःसंसारमिवनिर्ममः ६० दृष्टाविचिन्वतातेननलंकायांराक्षसीवृता ज्ञानकीविषवल्लीभिःपरीतंवमहो
धि ६१ तस्यभर्तुरभिज्ञानमंगुलीयंददौहरिः प्रत्युद्गतमिवानुष्णंस्वदानेदाश्रुबिंदुभिः ६२ तिर्वाप्यप्रियसंदेशःसीता
मुक्षवधोद्यतः सददापुरीलंकांक्षणंसोढारितियह ६३ प्रत्यभिज्ञानरत्नंतद्रामायादर्शयाकृती त्वदर्थंस्वयमायातं
वे दे त्याइवमूर्त्तिमत् ६४ सप्रापत्वदयन्यस्तमणिस्पर्शेनिमीलितः अपयोधरसंसर्गात्प्रियालिंगमाननिर्वृतिं ६५ श्र
त्यागमःप्रियोदंतमेनंतत्संगमोत्सुकः महार्णवपरिक्षेपंलंकायाःपरिवालघुं ६६ निविष्टमुदधेःकूलंतंप्रपेदेविभीषणः
स्नेहाद्राक्षसलक्ष्म्यवबुधिमाविश्यनोदितः ६८ तस्मैनिशाचरश्चर्यंप्रतिपेदेरघूद्वहः कालेखलुसमारब्धाःफलंबध्नंति
नीतयः ६९ ससेतुबंधयामासलघवेगेर्लवणांभसि रसातलादिवोत्तीर्णैर्नागेषस्यस्यायशाद्विणः ७० तेनोत्तीर्यपथालंकां
रोधयामासपिंगलद्वितीयामिवप्राकारंकुर्वद्भिरि — — दे ७१ रणःप्रवृत्तेतत्रभीमःलवणार्णवसमो द्विग्विजृंभि
तैकाकुस्थपौलस्त्यजयघोषणः ७२ पादपाविधपरिघःशिलानिष्पेषमुद्गरः प्रतिशस्त्रनखव्रातःशूलभंगागतंगजः
७३ युग्मं अथरामशिरश्छेददर्शनोद्भ्रांतचेतनां सीतांमायेतिशंसंतीत्रिजनटासमर्जीवयत् ७४ कामंजीवतिमे
नथाइतिमाविजहोभुवं प्रागभत्वासत्यमस्यांतर्जीवितास्मीतिलक्षिता ७५ गरुडापांतविश्लेषिमधनादास्यबंधनः
दाशरथ्यःक्षणंकृशस्वप्रवृत्तइवाभवत् ७६ ततोविभेदपौलस्त्यःशक्त्यास्येवमलक्ष्मणं रामस्त्वनाहतोयामाहृदंदर्शा
हृदयःशुचा ७७ समारुतिसमानीतमहौषधिहृतव्यथः लंकास्त्रीणांपुनस्त्रस्तेविलापाचार्यशंकरः ७८ नादंसमघ
नादस्यधनुश्चंद्रायुधन्यभं मघस्येचार्यकंवशत्कालानकिंचित्यर्थशोषयत् ७९ लंकेशनमहतानिद्रांत्याजितरणदुंदु

यं रावणःप्रथयामासयुधायानुजमात्मनः ८० अकालबोधितोभ्रात्राप्रियस्वप्नेवृथानुजः रामपुण्यैरितीवासादीर्घनिद्रो
ऽवशितः ८१ इतरावण्यपिरक्षोसिपेनुर्वानि — कोटिषु रजांसिसमरोत्थानिनद्युत्तीर्णनदीघिव ८२ निर्ययावथपौलस्त्यः
पुनर्युध्यायमंदिरात् अरावणमरामंवाजगदद्येतिनिश्चितः ८३ रामंयदातिमालोक्यलंकेशंचवरूथिनं हरियुग्परंथंतस्मात्रज
त्यायपुरंदरः ८४ तमाधूतध्वजपुटंव्योमगंगार्मिवायुभिः देवसूतभुजालंबीजत्रमध्यास्तराघवः ८५ मातलिस्तस्यमाहेंद्रमा
मामुचत्तनुच्छदं यत्रात्पलदलश्लेष्यमरुत्प्रायुःसुरद्विषां ८६ अन्योन्यदर्शनिश्वासविक्रमावसरंचितात् रामरावणयो
र्यैरचरितार्थमिवाभवत् ८७ भुजोत्तमांगबा — — ल्यादेकोपिधनदानुजः दद्दशेसमयापूर्वमात्मवंशडवास्थितः ८८ जेता
रंलोकपालानांस्वमुखैरर्चितेश्वरं रामस्कलितकैलासमरातिंबद्धमन्यते ८९ तस्यस्फुरतिपौलस्त्यःसीतासंगमशोभिनि निचस्त
नाधिकक्रोधःशरंसव्येतरभुजे ९० रावणस्यापिरामास्त्रोभित्त्वात्हृदयमाशुगः विवेशभुवमास्थातुमुरगोभ्यइवप्रियां ९१ व
धसंवतयोर्वीक्ष्यमस्त्रमस्त्रेणविप्रतोः अन्योन्यजयसंरंभोवृषेवादिनोरिव ९२ विक्रमव्यतिहारेणसामान्यान्मूहयोरपि
परस्परशरव्रातःपुष्पवृष्टिनसेहिरे ९३ × अयश्शरंतरावेद्यमंत्रवारणयोरिव ९३ कृतप्रतिकृतोपातास्तयोर्मुक्तोसुरासुरैः × अ
यःशंकुचितांरक्षःशतघ्नीमथरात्रिवे तृतावृक्षस्तनस्थेवकृदशाल्मालिमक्षिपत् ९५ राघवोरथमंत्रासीतामाशोचसुरद्विषः
अर्धचंद्रमुखैर्बाणैश्छेदकदलीमिव ९६ अमोघंसंदधेचास्मैधनुष्येकधनुर्धरः ब्राह्ममस्त्रंप्रियाशोकशल्यनिष्क
र्षणौषधं ९७ तश्चोद्विदशधाभिन्नंददृशेदीप्तिवन्मुखे षपुर्महोरगास्येवकरालफणमंडले ९८ तेनमंत्रप्रयुक्तेननि
मेषार्धादपातयत् सरावणशिरःपंक्तिमज्ञातव्रणवेदनां ९९ बालार्कप्रतिमावा — वीचिभिन्नाःपतिष्यतः रराजरक्षः का
यस्यकंठच्छेदपरंपरा १०० मरुतांपत्ययंतास्पशिरांसिपतितान्यपि मनोनातिविभिद्यासपुनःसंधानकौशलं १०१ अ
थमदगुरुपत्तेलोकपालहृपानामनुगतमलिवृंदैर्गंधभिन्नीविहाय उपनतमणिबंधमूर्ध्वपौलस्त्यशत्रोः सुरभिसुरवि
मुक्तंपुष्पवर्षंपपात १०२ यंताहरेःसपदिसंहृतकार्मुकज्यमाप्तश्छराघवमुष्टितेदवकार्यं नामांकरावणशरांकितकेतु
यष्टिमूर्ध्वरथंहरिसहस्रयुजानिनाय १०३ रघुपतिजातवेदाविशुद्धोग्रगृध्रधियाप्रियस्वृत्तदिविभीषणंसंक्रमय्यश्रि

यंवरिणः विसुतसहितेननेतनानुयातःसमामित्रिणाभुजविजितविमानरत्नाधिसूटःप्रतस्थेपुरी १५ इतिश्रीरघुवंशमहाका
व्येकविश्रीकालिदासकृतौरावणवधोनामद्वादशःसर्गः १२ अथात्मनःशब्दगुणंगुणज्ञःपदंविमानो नविगाहमानः १
लाकरैवैस्यमिथःसजायोरामाभिधानोहरिरित्युवाच १ वदेहिपश्यामलयाद्विभक्तंमत्सेतुनाफेनिलङ्घराशिं यापथेन
वशारत्प्रसन्नमाकाशमाविःकृतचारुतारं २ पुरार्यंयशोःकपिलेनमेध्यरसातलंसंक्रमितंनृगेण तदर्थमुर्वीमवदारयद्भिः
पूर्वैःकिलायंपरिवर्धितोनः ३ गर्भेदधत्पर्कमरीचयस्माद्विर्वाधमात्राभुवनवसूनि श्रविंधनंबर्हिमसाविभार्त्तिश्लक्ष्ण
ज्योतिरजन्यनेन ४ तातामवस्थांप्रतिपद्यमानंस्थितंदशाव्याप्यदिशोमहिम्ना विष्णोरिवस्थानवधारणीयमाहुरुयारूप
मीयत्तयावा ५ नाभिप्ररूढांबुरुहासनेननंसंस्तूयमानःप्रथमेनधात्रा श्रमुंयुगांतोचितमागनिद्रंसंत्यलोकानपुरुषोधि
शेते ६ यस्यछिदोगोत्रभिदोभयार्त्ताःशरण्युमनंशतशोमहीध्राः नृपाइवोपप्लविनःपरेभ्योधर्मोत्तरंमध्यममाश्रयंते ७
रसातलादादिभवेनपुंभुवःप्रयुक्तोहूहनक्रियायाः यस्याद्यमंभःप्रलयप्रबृध्धमुहूर्त्तवत्कालभरणंबभूव ८ मुखार्पणे
षुप्रकृतिप्रगल्भाःस्वयंतरंगाधरदानदक्षः श्रनन्यसामान्यकलंयतोविधृताननत्वं नवृत्तिःपिबत्यसोपाययतत्वमिधु ९
समत्वमादायनदीमुखेभ्यःसमीलयंतोविधृताननत्वं श्रभीशिरोभिःस्तिमयःस्वधरूर्ध्वंवितत्वंतिजलप्रवाहान् १० सो
मांतगनक्रःसहसोत्पतद्भिर्भिन्दानदूरिधापश्यसमुद्रफेनान् कृपालुसंमर्पितयायर्ष्यांव्रजंतिकर्णक्षणचामरत्वं ११ वेला
निलायप्रसृताभुजंगामहार्हमिविस्फूर्जितनिर्विशेषाः मूर्याभुसंयकसमृध्धरागोर्व्यंजयंतरांतमणिभिःफागस्यः १२ तथाय
रस्यधिपुविद्रुमेषुपर्यस्तमंतत्सहसोर्मिवेगात् उर्ध्वोकुरःप्रांतसुमुरवेकथंचित्कश्यादपक्कामतिरोरवस्य १३ प्रवृत्तमाचंप
पयोंमिपातुमावर्त्तवेगाद्भमताघनेन श्रभातिभूयिष्टमितःसमुद्रःभ्रमध्यमानोगिरिणेवभूयः १४ दूरादयश्चक्रनिभस्यत
न्वीतमालतालीवनराजिनीला श्राभातिवेलालवणांबुराशेर्धारानिबंधेकलंकलेखा १५ वेलानिलःकेतुकरेणुभिस्तसंभाव
यत्याननमायतास्रि मामस्समंडनकालहानेर्वन्त्रीविबिंबाधरबधतृष्णं १६ एतेवयंसकतभिन्मुक्तिपर्यस्तमुक्तापटलेप
योधेः प्राप्तामुहूर्त्तैनविमानवेगात्कूलेफलाबार्द्रितपूगमालं १७ कुरुघतावत्करभोरुपश्यान्मार्गंमृगप्रेक्षणहृष्टपातं
एषाविदूरीभवतःसमुद्रात्मकाननानिसरतीवभूमिः १८ क्वचित्यशासंचरतेसुराणांक्वचिद्दूनानोपततांक्वचिच्च यथा

335
1984

विधोमेमनसोभिलाषःप्रवर्त्तनेपश्यतथाविमानं २१ श्रसोमहेंद्रद्रुहपदानगंधीरुग्मार्गगावीचिविमर्दशांतः श्राका
शायायुर्दिनयावनोत्थानाचामतिस्वेदलवान्मुरवेते २२ करेण—यनलेवितेनस्पृशस्त्वयाचेंडिकुचूहलिन्या श्रामुंचतीवा
भरणेद्वितीयमुन्दिन्वविधुलयोघृतस्ते २३ श्रमीजनस्थानमपोढविघ्नमत्तानवारव्यनबोटजानि श्रध्यासतेचीरभृतो
यथास्वंचिरो—तान्याश्रममंडलानि २४ सषास्थलीयत्रविचिन्वतातांभृशंमयानूपुरमेकमूर्व्यां श्रदृश्यतत्त्वरणारविंद
विश्लेषदुःखादिवबधमानं २५ त्वंरक्षसामीरुयतोपनीतातंमार्गमिताःकृपयालताभ श्रदर्शयन्वक्रुमराकुलत्वः—स्व
भिरावर्जितपल्लवाभिः २६ मृग्यश्चदर्भांकुरनिर्विशेषास्तवागतिज्ञंसमबोधयन्मां श्रापारयंत्योदिशिदक्षिणस्यमुत्सर्पराजी
निवलोचनानि २७ एतद्धिरमार्गलियवतःपुरस्तादाविर्भवत्यंबरलेविशृंगं नवंपयोयत्रघनर्मचत्वद्विप्रयोगाश्रुसमंविसृ
ष्टं २८ गंधश्चधाराहतपल्वलानांकादंबमधोद्धतकेसरंच स्निग्धाश्चकेकाःशिनामभूवन्यस्मिन्सत्यानिवनात्तयाषे २९
पूर्वानुभूतंस्मरताचरात्राकेपोत्तरंभीरुतवोपगूढं गुहोविसारीण्यतिवाहितानिमयाकयंचिद्घनगर्जितानि ३० श्रासारसिक्त
क्षितिबाष्पयोगान्ग्रामस्सणोद्यत्रविभिन्नकोशाः विदूष्यमानानवकंदलस्तेवाहधूमारुणलोचनश्रीः ३१ उपांतवार्द्धा
वनोपगूढान्यालक्षपारिप्लवसारसानि दूरावतीर्णापिवतोवरेदादमूनिपंपासलिलानिदृष्टिः ३२ श्रत्राविषुक्तानिरथांग
नाम्नामन्योन्यदत्तोत्पलकेसराणि दूहानिदूरांतरवर्त्तिनातेमयाप्रियस्मरहमीक्षितानि ३३ इमांतटान्नीकलतांचतन्वं
कलनाभिरामस्तवकावनम्रांहत्वाधिसिंधुध्वापरिरक्षमाणःसामित्रिणासाकरहंनिषिधः ३४ श्रमूविमानांतरलंबिनीनांश्च
त्वास्वनंकांचनकिंकिणीनां प्रत्युद्गतेवारवमुत्पतंत्यागोदावरीसारसपंक्तयश्च ३५ —त्वयोपशल्यमध्यपाषिघटांबुसं
वर्धितबालचूता श्राकादयत्यन्मुरवकृष्णसारादृष्टाविरात्यंचवटीमनोमे ३६ श्रत्रानुगोदमृगयानिवृत्तस्तरंगवातन
विनीतरेवः —स्वदुत्संगनिषण्णमूर्धास्मरामिवानीतगृहेषुमुग्धं ३५ भूतंगमात्रेणपदान्मधोनःप्रभंशयांयोतघुणं
चकार तस्याविलांभःपरिशुद्धिहेतोस्त्रोमोमुनेःस्थानपरिग्रहो— ३६ त्रेताग्निधूमायुसमनंधकर्त्रीस्तस्थेदमाक्रांत
विमानमार्गं घात्वाहिविर्गंधिरजोवि—कःसमश्नुतेमलघुमानमात्मा ३७ एतन्मुनेर्मानिनिशातकर्णैः पंचाप्सरानाम

विहरवाप्ति श्रमातिपर्यंतघनंविदूरान्मेघांतरालस्थमिवेंदुबिंबं ३९ पुरासदर्भांकुरमात्रवृत्तिश्चरन्मृगैः सार्धमृषिर्मघो
नो समाधिभीतिनकिलोपनीतः पंचाग्निसाध्यं वपुरुत्ससर्ज ४० तस्यायमंतर्हितसौधभाजः प्रयुक्तसंगीतमृदंगघोषः विय
द्गतः पुष्पकचंद्रशालाः सर्गप्रतिष्कन्मुखराः करोति ४१ हविर्भुजामिध्मवतीं च मध्ये ललाटतर्पसमप्तसाक्षिः श्रमापनेयत्यप
रस्तपस्वीनोन्मासुतोत्सर्गपवित्रितनदांतः ४२ श्रमुंसहासप्रहितेक्षणानिव्याजार्थमंदर्शितमेखलानि नालेविकर्तुंजनितद्व
रांकुशंराग—विभ्रमचेष्टितानि ४३ वाचंयमत्वात्प्रणतिक्षमेषः कंपेनकिंचित्परिगृह्य मूर्ध्नः हृष्टेविमानव्यवधानमुक्तो
पुनः सहस्रार्चिषसन्निधत्ते ४३ एषासमालावलयंमृगाणांकंडूयतारंकुशमूर्ध्वबाहुः सव्येत
रांशुमितः प्रयुंक्ते ४४ श्रदः शरण्येशरण्यंशरभंगनाम्नस्तपोवनंपावनमाहितात्रेः चिरायमंतर्पयसामिरग्नियांमंत्रपूतां
तनुमप्यहोर्षात् ४५ छायाविनीताध्वपरिश्रमेपुभूयिष्ठसंभाव्यफलद्रुमेषु तस्यातिथीनामधुनामूपर्यास्थितासुपुन
र्धिवपादपेषु ४६ धारास्वधनोद्गारि—मुखेवसाश्रुगद्गलस्खलद्वाष्पदवग्रकंप बभौतिमंथरगात्रिचक्षुर्हसः कुवलयानिवच्चि
—तैः ४७ एषाप्रसन्नस्तिमितप्रवाहासरिद्विदूरांतरमावृतन्वी मंदाकिनी—तिनगोपकंठमुक्तावलंकंठगतेवभूमेः ४८
स्रयंसुजातोर्जुगरंतमालः प्रवालमादायमृगाधिपस्य यवांकुरापांडुकपालशोभामयावर्तसः परिकल्पितस्ते ४९ —नियह
त्रासविनीतसत्वमपुष्पलिंगात्फलबंधिरूक्षं वनंतपः साधनमेतदत्रेति—तादग्गतश्चाभिवे ५० श्रत्राभिषेकायतपोधना
नांसप्तर्षिहस्तोद्धृतहेमपद्मो प्रवर्त्तयामासकिलानुसूयात्रिश्रोतसंत्रैककमालिमालो ५१ वीरासनेर्ध्यार्ध्यनिजुषामृषीणा
मर्मीसमध्यासितवेदिमध्याः निवातनिष्कंपतयाविभांतियोगाधिरूढाइवशारिवेपि ५२ त्वयापुरस्तात्पयसाचितायः सो
यंवटश्यामइतिप्रकाशः रात्रिर्मणीनामिवगाढडानांसपद्मरागः फलितोविभाति ५३ तमिश्रयाशुल्कनिरर्वभान्त्राकृ
ष्टस्रगिंदीवरमालयेव कृतिर्हरेः कृष्णमृगत्वचेवभातिः स्मरोरिवकंठभासा ५४ दृश्यार्धशारदमखेलसानिधूननिस्वे
दारुचादेशव गवांसकाशागरधूमराज्या—र्म्यास्थलीलिप्तसुधान— ५५ तुषारसंघातशिलाहिमाद्रिर्जात्यांजनप्रस्तर
शोभ— पतत्रिणोमानसगो— एांश्रृंगोत्वकादंवविहंगपक्षा ५६ नितांतशु-धस्फटिकास्तयोगाद्दूर्यकां
स्यारसनावलीव गंगारवरात्मजयासमत्यपुष्पस्तुदारपरागमेघा ५७ क्वचिच्चगानाप्रियमानसानाकादंबसंभर्गवती

337/1984

वपांक्तिः श्रन्यत्रकालागरुदत्तपत्राभक्तिर्भुवश्चंदनकल्पितेव ५८ क्वचित्प्रभालेपिभिरिंदुकांतैर्मुक्तामयीयष्टिरिवानुविद्धा
श्रन्यत्रमालासितपंकजानामिंदीवरैरुत्खचितांतरेव ५९ क्वचित्प्रभाचांद्रमसी—निद्रायाविर्लानःशबलीकृतेव श्रन्यत्र
शुभ्रासारदभ्रलेखारेधिवालशून्यप्रदेशा ६० क्वचिच्चकृष्णोरगभूषणेवभस्मांगरागातनुरीश्वरस्य पश्यानवद्यांगिवि
भातिगंगा—न्यावाहायमुनातरंगैः ६१ कुलकं समुद्रपत्न्योर्जलसन्निपातपूतात्मनामत्र—लाभिषेकान तत्वावबोधन
विनापिभूयस्तनुत्यजानास्तशरीरबंधैः ६२ पुरंनिषादा—पतेरिदंतद्यमिन्मयामालिमार्णिविहाय जटासुबध्नास्वरुदत्सुमंत्र
रुकथिकामाः ६३ —स्तवति ६४ पयोधरैरपुण्यजनांनीलानानांनिविष्टहेमांबुजरेणुगौरैः ब्राह्मसरः—रणमासवाचाबुन्धरि
वाव्यक्तमुदाहरंति ६५ जलानियातारनिरर्गलाभूपेर्वहत्ययोध्यामनुराजधानीं तुरंगमेधावभृथावतीर्णैरिक्ष्वाकुभिःपुण्य
तरीकृतानि ६६ योसकृत्तांगसुखोचितानांप्राज्यैःपयोभिःपरिवर्धितानां सामान्यधात्रीमिवमानसंभवां वसुंधरांकोश
लानां ६७ सयंमदीयाजननीवतेनमान्येनराज्ञासरयूर्वियुक्ता।। दृषत्सिसंतेशिशिरानिलमंतरंगहस्तैरुपगूहतीव ६८
कालापकं विरक्तसंध्याकपिशैःपुरस्ताद्ययारजःपार्थिवमुज्जिहीर्षोः— —केहनुमत्कथितप्रदत्तिःप्रत्युद्गतोमांभरतःस
मेत्यः ६९ —द्यश्रियंपालितसंगरा— —र्यायिष्यत्यनघांससाधुः हत्वानिवृत्तायमृधेश्वरादीं—संरक्षितांतामिव
लक्ष्म— ६५ श्रसोपुरस्कृत्यगुरुंपदातिःपश्चादवस्थापितवाहिनीकः वृधेमान्यमहर्षिरेवासामर्घ्यपाणिर्भरतोभ्युपेति
६६ पित्रानिषंमदपेक्षयायःश्रियंयुवाप्येकगतामभोक्ता इयंतिवर्षाणिनयासदोग्यमभ्यस्यतीवव्रतमासिधारं ६७ एता
वदुक्त्वतिदाशरथौतदीयामिछांविमानमधिदेवतयाविदित्वा ज्योतिःपथादवतातारसविस्मयाभिरुद्दीक्षितंप्रकृतिभिर
तानुगाभिः ६८ तस्मात्पुरःस—भीषणभोगोचितस्फटिकेनरामः ६९ इक्ष्वाकुवंशगुरवेप्रयतःप्रणम्यसंभा—रंभा
तमर्घ्यपरिग्रहांते पर्यश्करत्स्वजनतमूर्ध्वनिवोपजिघ्रन्तदभक्त्यपाढपितृराज्यम—पके ७० स्मश्रुप्रवृद्धिजनितानन्वि
क्रियांस्तानुलक्षास्त्रोहजटिलानिषमंत्रिवृ— श्रन्वग्रहीत्प्रणमतःशुभदृष्टिदानैर्वाग्नुयोगमधुरासरयाचवाचा ७१
दु—बंधुरयमृक्षहरीश्वरोमेपौलस्त्यएषसमरेषुरःप्रहर्त्ता इत्यादर्तनकथितोरघुनंदनेन—म्यलक्ष्मणमुभौभरतोव

वेद ७२ सौमित्रिणासावरजेनमंदमाधूतबालव्यजनोरथस्थः धृतातपत्रोमरतेनसाक्षान्नुपायसंघातइवप्रवृद्धः
११ युग्मं प्रासादकालागरुधूमराजिस्तस्याःपुरोवायुवशेनभिन्ना वनाग्निवृत्तेनरवर्हणमुक्ताम्बुयंवणिरिवाबभासे १२ श्रु
श्रूजनानुस्मितचारुवेषाकर्णीरथस्थोरघुवीरपत्नी प्रासादवातायनदृश्यवेधःसाकेतनार्याजलिभिःप्रणेमुः १३ स्फुरप्रभामं
डलमानुसूर्यंसाबिभर्तीशाश्वत्तमंगरागं रसराजशुद्धतिपुनःस्वयुर्यंसंदर्शितावह्निगतेवसंध्या १४ वैश्रमानिरामपरिबर्ह---
—विश्राण्यसौहार्दनिधिस्तदुक्तमः बाष्पायमाणोबलिमाल्लिकेतमालिरव्यशोषस्यपितुर्विवेद्य १५ कृतांजलिस्तत्रयदंबसत्या
श्चापत्रयतर्गफलाद्गुरुर्नः तस्मित्यमानंस्कृकृतंतवेतिजहारलज्जांभरतस्यमातुः १६ तथवसक्त्रीवविभीषणादीनुपाचरत्कृ
त्रिमसंविधाभिः सकलमात्रोदितसिद्धयस्तत्क्रांतायथोचित्तमविस्मयेन १७ सभाजनायोगपतांस्तदिव्यान्पुनेत्युरस्कृत्यहतस्य
शत्रोः सुश्रावलोक्यःप्रभवादिहृत्तंस्वविक्रमेगारवमादधाने १८ प्रतिप्रयातेषुतपोधनेषुसुखावदविज्ञातगतार्द्धमासान् सीता
स्वहस्तोपहृताभ्यपूजान्रक्षःकपीदान्विससर्जरामः १९ तच्चात्मचिंतासफलंविमानंहृतंसुरारेःसहजीवितेन कैलासनाथो
द्वहनायभूयःपुष्पंदिवःपुष्पकमन्वमंस्त २० पितुर्नियोगाद्वनवासमेवंनिस्तीर्यरामःप्रतिपन्नराज्यः धर्मार्थकामेषुसमांप्रपेदे
यथातथावारजोषुवृत्तिं २१ सर्वासुकमात्त्वपिवत्सलत्वात्सनिर्विशेषप्रतिपत्तिरासीत् षडाननापीतपयोधरासुतनाचभूना
मिवकृत्तिकासु २२ तनर्थवानलोभपराङ्मुखेनतेनप्रजाविप्रभयंक्रियावत् तेनामलोकःपितृभान्विनत्रातवशोकापनुद
नपुत्री २३ सपारकार्यालिभमीरकालेरमेविदेहाधिपतिर्दुहित्रा उपास्थितश्चारुवपुस्तदीयंकृत्वोपभोगोत्सकयेवलक्ष्म्या २४
तयोर्यथा प्रार्थितमिंद्रियार्थानासेदुषोसप्रसक्तचित्रवत्सु प्रायानिदुःस्वान्यपिदंडकेषुसंचिंत्यमाननिसुखान्यभूवन् २५ अथा
धिकाश्लिग्धविलोचनेनमुखेनसीताशरपांडुरेण आनंदयित्रीपरिणेतुरासीदनल्पव्यंजितदोहदेन २६ तामंकमारोप्यकृशांग
यष्टिंवर्णांतराक्रांतपयोधराढ्यां विलज्जमानांरहसिप्रतीतःपप्रच्छरामारमणोऽभिलाषं २७ सादृष्टनीयारफलानिहिंस्रैःसंवृद्ध
वरवानसकन्यकानि ईयत्पभूयःकुशवंतिगंतुंभागीरथीतीरतपोवनानि २८ तस्यप्रतिश्रुत्यरघुप्रवीरस्तदाश्रितंपार्श्वचनुमातः
आलोकयिष्यन्मुदितामयोध्यांप्रासादमभ्रंलिहमारुरोह २९ कृच्छ्रापणंराजपथंसपत्न्यधिगात्यमानांसरयूंचनौभिः विलासि

भिभ्याध्युषितानिपोरः परापकंठोपवनानिरेमे ३० सकिंवदंतीवदनांपुरोगः स्वकृत्तमुद्दिश्यविभुरुवृत्तः सपार्थिवाजोरभु
जोपसर्पेपन्नभद्रविनितारिभद्रः ३१ निर्बंधधृष्टःसजगाद्रसर्वस्कवंतिपोराश्चरितंतदीयं अन्यत्र रक्षाभषनोपितायाः प
रियहान्मामषदेवदेव्याः ३२ कलत्रनिंदागुरुणाकिलैवमभ्याहतंकीर्तिविपर्ययेण अयोघनेनायइवाभिनप्तंवेदहिवद्दोर्व्यद
यंविदर्भ ३३ किमात्मनिर्वादकथामुपेक्षेजायामदोषामुतसंत्यजामि इत्यकपक्षाश्रयविकूबतादासीत्सदोलाचलचित्तवृत्तिः ३४
निश्चित्यचानन्यनिवृत्तिवाच्यंत्यागेनपत्न्याःपरिमार्ष्टुमिच्छन् अपिस्वदेहात्किमुतेंद्रियार्थायशोधनानांहियशोगरीयः ३५ समं
निपात्याचरजान्नेतोजास्तद्विक्रियादर्शनलुप्तहर्षान् कालीनमात्माश्रयमाचचक्षेतायःपुनश्चेदमुवाचवाक्यं ३६ राजर्षिवंश
स्यरविप्रसूतेरुपस्थितःपश्यतकीदृशोयं मत्रःसदाचारशुचेःकलंकःपयोदवातादिवदर्पणस्य ३७ पौरपुसोहंबहुलोभवंतम
पांतरंगोधिवनेतलबिंदु सोढुंनतत्पूर्वसवर्णप्रीतिर्जालानिरुस्थाणुमिवद्विपेंद्रः ३८ तस्यापनोदायफलप्रसूताउपस्थितायामधि
नित्यपक्षः त्यक्षामिवेदहसकांपुरस्तात्समुद्रनेमिंपितुराज्ञमेव ३९ अवर्मिचेनामनघेतिकिंनुलोकापवादोबलवान्मतोमे स्वा
माहिभूमेःशाश्विनोमलत्वेनारोपितास्मद्विमतःप्रजाभिः ४० रक्षावधातोनचमेप्रयासोव्यर्थःसवैरप्रयोचनाय अमर्षणःशा
णितकोत्त्वयाकिंपदास्पृशंतंदशतिद्विजिह्वः ४१ तदुपसर्गःकरुणार्द्रचेतसेर्मेभवद्भिःप्रतिषेधनीयः यद्यर्थितानिर्गतवाच्य
शल्यान्प्राणान्मयाधारयितुंचिरंवः ४२ इत्यक्तवंतंजनकात्मजायोनिंतांतरुक्षाभिनिवेशभीरुः नकश्चनात्मद्रुशाक्षोनिषे
द्धुमासीदनुवर्त्तिनुंया ४३ सलक्ष्मणंलक्ष्मणपूर्वजन्माविलोक्यलोकत्रयगीतकीर्तिः सौम्यतिचाभाष्ययथार्थभाषांस्तंतंनिदेशं
पृथगादिदेश ४४ प्रजावतीदिक्षुदशास्मिनीतंतपावनेषुस्पृहयालुरंच सत्वरथीतद्यपदेशनेयांप्रापय्यवाल्मीकिपदंत्यजेनां ४५
सस्मुश्कवान्मातरिभागधेयंपितुर्निदेशात्सकृतद्विषद्वत् प्रत्यग्रहीद्यज्ञशतानंतदाद्गुरुणात्यविचारणीया ४६ अथानुकूल
श्रवणप्रतीतामंत्रस्कभिर्यक्षधरंतुरंगः रथंरुमंत्रप्रतिपन्नरश्मिमाराध्यवैदेहसुतांप्रतस्थे ४७ सानीयमानारुचिरप्रदेशा
न्प्रियंकरोमेप्रियइत्यनंदत् नाबुद्धकल्माद्रुमतांविहायजानंतमात्मन्यसिपत्रपत्रं ४८ जुगूहतस्याःपथिलक्ष्मणोयत्तत्येतर
णस्फुरंतातदरक्षणा आस्थातमस्थेयगुभाविदुःस्वमत्यंतलुप्तप्रियदर्शनेन ४९ सादुर्निमित्तोपगमाद्विषादात्सद्यःपरिक्लृप्तमुखा

841
1954

श्रविंदा राज्ञःशिवंसावरजस्यभूयादित्याशशंसेसकरुणैरवाक्यैः ५० गुरोर्पिदेशादपितांवनंतिसाध्वीक्रमित्रातनयोविहास्यात्
अवार्यनेवास्थितनीचिहस्तेननन्हार्दुरित्रास्थितयापुरस्तात् ५१ रथात्सयंतृप्रगृहीतवाहान्त्रांत्रातृजायांपुलिनेवतार्य गंगानिषा
दात्ततोविश्वेषस्तारसंधामिवसत्यसंघः ५२ अथव्यवस्थापितवाङ्मयेचित्सामित्रिरंतर्गतवाष्पकंठः ज्ञात्वातिकंमेघरिवा
मवर्षमहीपतेःशासनमुज्जगार ५३ तत्राभिषंगानिलविप्रविद्धाप्रभ्रश्यमानाभरणप्रसूना स्वमूर्तिलाभप्रकृतिंधरत्रीलं
तेवसीतासहसाजगाम ५४ इक्ष्वाकुवंशप्रभवःकथंतांत्यजेदकस्मात्यतिरार्यवृत्तः इतिक्षितिःसंशयिनेवतस्थेदोर्व्यवंशजननीन
तावत् ५५ तामुत्सृजन्नात्मविपद्दुःखंप्रत्यागतासुःसमतप्यतांतः तस्याःक्रमित्रात्मजयत्नलब्धोमोहादभूद्दुःखतरःप्रबोधः
५६ नचावदद्भर्तुरवर्णमार्यानिराकरिष्णोर्जिनाद्दतेपि आत्मानमेवाशिरदुःखभाजंपुनःपुनर्दूषयतिस्मनिंदे ५७ आश्वा
स्यरामंवरजःससीतामाख्यातवाल्मीकिनिकेतमार्गः निघ्नस्यमेभर्तृनिदर्शनोक्षेविक्षमरचेतिवभूवनघ्रः ५८ सीता
मुत्थाप्यजगादवाक्यंप्रीतास्मितेसौम्य——चिराय विडौजसाविष्णुरिवाग्रजेनभ्रात्रायदित्यंपरवानसित्वं ५९ स्वभू
जनेसर्वमनुक्रमेणविज्ञापयप्राप्तिमत्क्षणामः प्रजानिषेकंमयिवर्तमानंसूनोरनुध्यायतचेतसेति ६० वाचस्त्वयामद्भ्व
नात्सराजावन्होविश्रुद्धामपियत्तमक्षं मालोकवादश्रवणादहासीःश्रुतस्यकिंतत्सदृशंकुलस्य ६१ कल्याणबुद्धेरथवात्व
दीयंनकामचारोमयिशंकनीयः ममैवजन्मांतरपातकानांविपाकविस्फूर्जथुरःप्रसह्य: ६२ उपास्थितंपूर्वमपासलक्ष्मीवनं
मयासार्धमसिप्रपन्नः त्वय्यास्यदंप्राप्यतयातिशेषात्साठास्मिनत्वद्वचनेनसंतौ ६३ निशाचरोपप्लुतभर्तृकाणांतपस्वि
नीनाभवतःप्रसादात् भूत्वाशरण्याशरणार्थमन्यंकथंप्रपत्स्येत्वयिदीप्यमाने ६४ किंवातवार्यंतवियोगमेधेकुर्यादपत्यं
हतजीवितेस्मिन् स्यादृक्षणीयंयदिमेनेतजस्त्वदीयमंतर्गतमंतरायः ६५ साहंतपःसूर्यनिबद्धदृष्टिरूर्ध्वप्रसूतेश्चरितुं
यतिष्ये तथायथाभिजननांतरेपित्वमेवभर्त्तानचविप्रयोगः ६६ नृपस्यवर्णाश्रमरक्षटावत्सनातनधर्ममनुनाप्रणीतः
निर्वासितोप्येवमतस्त्वयार्हतपस्विसामान्यमवेक्षणीया ६७ तथेतितस्याःप्रतिगृह्यवाचंरामानुजोदृष्टिपथंव्यतीते सामुक्त
कंठंव्यसनातिभाराच्चक्रंदविग्नाकुररीवभूयः ६८ नृत्यंमयूराःकुसुमानिरुक्षादर्भानुपात्तान्विजहुर्हरिण्यः तस्याप्रपन्नेस

343
1984

कृतसीतापरित्यागः सरत्नाकरमेखलां बुभुजेपृथिवीपालः पृथिवीमवकेवलां १ लवणेनाविलुप्तज्यास्तामिस्त्रेणतमोयथुः मुनयोयमुनाभाजः शरण्येशरणार्थिनः २ अवेक्ष्यरामेतनयेनजन्नुःस्वतेजसा तृणाभाषहिज्ञायास्त्राःकुर्वतेतपसार्य थं ३ प्रतिकूलश्रवकाकुत्स्थस्तस्योविघ्नप्रतिक्रियां धर्मसंरक्षणार्थंवप्रवृत्तिर्भुविशार्ङ्गिणः ४ तेरामायवधोपायमाच रव्युविबुधद्विषः दुर्जयोलवणःशूलीविशूलप्राप्यतामिति ५ आदिदेशाथशत्रुघ्नंतृपोक्षेमायराघवः करिष्यन्निवरा मास्ययथार्थमरिनिग्रहात् ६ यःकश्चनरघूणांहिपरमेकःपरंतपः अपवादइवात्मगंव्यावर्तयितुमीश्वरः ७ अग्रजे नप्रयुक्तासीस्तोदाग्रारथीरथी ययौवनस्थलीःपश्यन्पुष्पिताःकरभीरभी ८ रामादेशादनुपदंसेनागंतस्यसिद्धये प श्चाद्ध्ययनार्थस्यधातोरधिरिवाभवत् ९ आदिष्टवर्त्मामुनिभिःसगच्छंस्तपतांवरः विरराजरथस्तूर्णंबालसिल्पैरिवो शुमान् १० तस्यमार्गवशादेत्यावभूववसतिर्यतः रथस्वनोत्कंठयुगेवाल्मीकीयेतपोवने ११ तमृषिःपूजयामाससकु मारंश्रोतवाहनं तपःप्रभावसिद्धाभिर्विभवप्रतिपत्तिभिः १२ तस्यामेवास्ययामिन्यामंतर्वत्नीप्रजावती सुतावसू तसंपन्नाकोशादंडाधिवक्षितिः १३ संतानश्रवणाच्छ्रातुःसौमित्रिःसौमनस्यवान् प्रांजलिर्मुनिमामंत्र्यप्रतर्युक्तर थायथो १४ सच्चप्रापमधूपद्मंकुभीनस्याश्वकुक्षिजः वानात्करमिवादायसत्वराशिमुपास्थितः १५ धूमधूम्रोवस गंधीज्वालावभ्रूशिरोरुहः क्रव्यादगणपरीवाराश्चक्रात्राग्निरिवजंगमः १६ युग्मं अपभूलंतमासीद्यलवणेलक्ष्मणानु जः रुरोधसंमुखीनोहिजयारंभप्रहारिणं १७ नातिपर्याप्तमालक्ष्यमत्कुक्षेरधमाजनः दिष्ट्यात्वमसिमेधात्रीभोतेनेवोप पादितः १८ इतिसंतर्ज्यशत्रुघ्नोराक्षससस्त्रज्ञिघांसया प्राशुमुपाठयामासमुस्तास्तंबमिवद्रुतं १९ युग्मं सौमित्रेर्निशि तेर्बाणैरंतराशाकलीकृतः गात्रंपुष्परजःप्रापनशारवीनकृतेरितः २० विनाशातस्यवक्षस्यरक्षस्तस्मैमहोपलं प्रजिघ्र यत्कृतांतस्यमुष्टिंपृथगिवास्थितं २१ ऐंद्रशत्रुमपायस्कशत्रुघ्नेनसताडितः सिकताभ्योपिपरमांप्रपेदेपरमाणुतां २२ तमु पादवउद्यम्यराक्षसोदक्षिणंकरं एकताल इवोत्तानपवनप्रतिरोधिरि २३ कार्त्स्न्येनयत्रिणाशात्रुःसाभ्रत्हदः यतत् औ निनायभुवःकंपेजहाश्वनिवासिनां २४ वसंयमापंक्तयःपेतुहतस्योपरिरक्षसः तत्प्रतिद्वंद्विनोमूर्ध्निदिव्याःकुसुमवृष्ट

श्रयः २५ सहत्वालवणंवीरस्तदभिख्यमहौजसः भ्रातुःसौदर्यमात्मजमिंद्रजिद्धरणाभिनः २६ तस्यसंस्तूयमानस्यचारि
तार्थैस्तपस्विभिः शुश्रुभेविक्रमोदग्रंवीड्यावननंशिरः २७ उपकूलंसकालिंद्याः पुरंपारुषभूषणः निर्ममेनिर्ममार्थ
पुमथुरांमधुरुकृतिः २८ यासाराज्यप्रकाशाभिर्भोगवारविभूतिभिः स्वर्गाभिस्यंदयमनेकृत्वंवापिनिवाहिता २९ तत्रसो
धगतःपश्यन्यमुनांचक्रवाकिनी हेमाब्जकिंजल्कमयीभूमेःसंवर्णामिवपिप्रिये ३० सरवादशरथस्थिजनकस्यचमंत्रकृत् संच
स्कारोभयाप्रीत्यामिथिलेयोयथाविधिः ३१ सतोकुशलवोमृष्टरामंकुर्वोतदाख्यया कविःकुशलवोबबंचकारकिलनामतः
३२ सांगंचवेदमध्याप्यकिंविदुक्रांतशैशवौ स्वकृतिंगाययामासकविप्रथमपद्धतिं ३३ रामस्यमधुरंवृत्तंगायंतौमो
तुरग्रतः तद्वियोगव्यथाकिंविस्थिलीचक्रतुस्तदा ३४ इतरेपिरघोर्वंश्यास्त्वयस्त्रिंशत्तान्वितेजसः तद्योगात्प्रतिषत्ती
षुपत्नीघासन्द्विसूनवः ३५ शात्रुघातिनिशात्रुघ्नःसुबाहाचबहुश्रुते मथुराविदिशासून्योनिदधपूर्वजोत्सुकः ३६ भूय
स्तपोव्ययोमाभूद्वाल्मिकेरितिसोत्यगात् मैथिलीतनयोद्गीतनिस्यंदमृगाश्रमं ३७ वर्षाविवेशचायोध्यारथ्यासंस्कारशो
भिनी लवणस्यवधात्पोरधिगारवमीक्षितः ३८ सददर्शमिथामध्यसभासन्निरुपास्थितं रामंसीतापरित्यागासामान्य
पतिंभुवः ३९ तमध्यनंदत्प्रणतंलवणांतकमग्रजः कालेनेमिवधात्प्रीतस्कंधाद्विद्वाड्विषाड्विषं ४० तमध्यनंदत्प्रणतंलव
स्पृष्टःसर्वतोवार्त्तामाख्याद्राघवसंततिं प्रख्यापदृष्यतःकालकेवाद्यस्यशासनात् ४० अथजानपदो—नः पुत्रमत्राप
योवनं अवतार्यकिशोर्यास्तेहास्त्विक्ष्वाकुभूपतेः ४१ शोचनियमिवस्कंधयात्वंदशरथाच्युता रामहस्तमनुप्राप्यकृतात्म
कृतरंगता ४२ श्रुत्वातस्यशुचोहेतुंगोप्तारंजिन्हायराघवः नत्यकालभवामृत्कीरस्वाकुपदमुस्मृशात् ४३ समुहूर्तंसह
स्थितिद्विजमध्वास्यदुःखितं यानंसस्मारकौबेरंवेवस्वत्तजिगीषया ४४ आनशारुत्सदध्यासप्रस्थितश्चरथूद्वहः उच्चचा
रपुरश्चास्यगूढरूपासरस्वती ४५ राजन्प्रजास्तेकस्मिंदपचारःप्रवर्त्तते तमन्विष्यप्रशमयेर्भवितासततःकृती ४६ इ
त्यामवचनाद्रामोविनिष्क्रम्यवर्णविक्रियां शिरःपपातपत्रेणवेगनिर्धूतकेतुना ४७ अथधूमायिताभ्राक्षंवृक्षशाखावलंबि
नं ददर्शकंचिदेत्याकतपस्यंतमधोमुखं ४८ दृष्टमात्मन्ययाराज्ञासविलाचक्षधूमपः आत्मानंशंबुकंनामशूद्रंस्करपदार्थि

नं ४९ तपस्यनधिकारित्वात्मजानांतमघावहं शीर्षच्छेद्यंपरिच्छेत्तुमियेषनाशस्त्रमाददे ५० सतद्भक्तेहिमाक्रिष्टकिंजल्कमिवपं
कजं ज्योतिःकणाहतःश्मश्रुकंठनालादपायेनत् ५१ कृत्तदंडःस्वयंराज्ञालेभेशूद्रःसतांगतिं तपसादुश्चरेणापिनस्वमार्गविलं
घिना ५२ रघुनाथोप्यगस्त्यनमार्गसंदर्शितात्मना महाजसोसंयु—जेशरत्कालइवदुना ५३ कुंभयोनिरलंकारंतस्मैदिव्य
परिग्रहं ददोदत्तेभमुद्रग्णपीतवात्मनिनिष्क्रयं ५४ तंदधन्मिथिलाकंठनिव्यापारेणबाहुना पश्चान्निवर्त्तेरामःप्राक्षरा
क्षर्हिजात्मजः ५५ तस्यपूर्वोदितोनिर्हाहिजःपुत्रसमागतः कृत्यानिवर्त्तयामासत्रातुर्वंश्यस्वनादपि ५६ तमध्वरायमु
क्ताश्वरक्षःकपिनरेश्वराः मघाःसस्यमिवोर्जास्वीरभ्यवर्षन्नुपायनैः ५७ दिग्भ्यएनंसमेत्यानंमाजग्मुर्महर्षयः नाभीमान्य
वधिज्यानिहित्वाज्योतिर्मयान्यपि ५८ उपशल्यनिविष्टस्यश्रुतहारमुरवंबिभो अयोध्यासृष्टलोकस्यसद्यःपतामहीतनुः
५९ श्लाघ्यस्त्यागोवदेत्याःपत्युःप्राग्वंशवासिनः अनन्यजानरभस्यासीत्सिवजायाहिरण्मयी ६० विधेरधिकसंभारस्त
नःप्रवृत्तमखः आसन्यत्रक्रियाविघ्नारक्षसांवरक्षणः ६१ अथप्रचेतसापृष्टोरामायणमितस्ततः मैथिलेयोकुशल
वोजगतुर्गुरुणोदितौ ६२ श्रुत्तरामस्यबालमीकेःकृतिस्लोकिनरश्वरौ किंतद्यनमनोहर्तुमलंस्यातांनश्रृण्वतो ६३ रूपंगीति
त्वमाधुर्यं तयोस्तन्त्रीनिवेदितं ददर्शसानुजोरामःसभ्रावनकुतूहली ६४ तद्गीतश्रवणेकाग्र्यासंसदश्रुमुखीबभौ हिमनिस्य
दिनीप्रातर्निवातेवचनस्थली ६५ पयोवृषविसंवादिरामश्चैवतयोश्चसा जनतात्रिरसासादृश्यंनाद्रिकेपंक्त्यतिष्ठत ६७ उभौ
यार्नतयालोकःप्राविश्यैनविसिस्मिये नृपतःप्रीतदानेषुवीतस्पृहतयायया ६८ गेयेकानुविनतांबास्यचयंकृतिःकवेः इतिराज्ञ
स्वयंश्रेष्ठोवाल्मीकिमशंसतां ६९ अथसावरजोरामःप्राचेतसमुपयिवान् दूरीकृत्यात्मनोदेहंराज्यमस्मैन्यवेदयत् ७० सवा
चारव्यारामायमैथिलेयौतवात्मजौ कविकारुणिकोवेद्यसीतायाःसंपरिग्रहं ७१ तानभ्युद्गमसंनद्धःस्नुषोतजातवदसि दारत्या
दृक्षस्तस्मैतुनात्मत्याःश्रद्दधुःप्रजाः ७२ ताःस्वचारित्रमुद्दिश्यप्रत्याययितुमैथिली तनःपुत्रवतीमेनांप्रतिपत्स्यत्वदाज्ञया ७३
इतिप्रतिश्रुतराज्ञाजानकीमाश्रमान्मुनिः शिष्यैरानाययामासस्वसिद्धैर्नियमैरिव ७४ अन्येद्युरथकाकुस्थःसनिपत्यपुरावसः
कविमाह्वाययामासप्रस्तुतप्रतिपत्तये ७५ स्वरसंस्कारवत्यैवपुत्राभ्योसहसीतया ऋचेदवादचिंपसूर्यरामंमुनिरुपास्थित ७६

347
1964

काषायपरिवीतनस्वपदार्पितचक्षुषा अन्वमीयतभुवृत्तिशांतृनवपुषेवसा ७७ जनास्तदालोकपथात्प्रतिसंहृतचक्षुषः तस्थु
स्त्वाऽमुखाः सर्वफलिताऽवशालय ७८ तांदृष्टिविषयभर्तुर्मुनिरास्थितविष्टरः कुरुनिःसंशयवत्सस्ववृत्तेलोकमित्यशात् ७९
अथवाल्मीकिशिष्येणपुण्यसंमार्जितेपथः अचम्यादीरयामाससीतांसत्यांसरस्वती ८० वाङ्मनःकर्मभिःपत्यौव्यभिचारोयथा
नमे तथाविश्वंभरेदेविमामंतर्धातुमर्हसि ८१ एवमुक्तेतयासाध्वीरंध्रात्सद्योभवान्भुवः शातह्रदमिवज्योतिःप्रभामंडलमद्य
यो ८२ तत्रनागफणोक्षिप्तसिंहासननिषेदुषी समुद्गवसनासाक्षात्प्रादुरासीद्वसुंधरा ८३ सासीतामंकमारोप्यभर्तरिप्रहितेक्ष
णां मामतिव्याहरत्येवतस्मिन्यातालमध्यगात् ८४ धरायांतस्यसंरंभंसीताप्रत्यर्पिणेषिणः गुरुर्विधिबलापेक्षिशासनंयामास
धन्विनः ८५ ऋषान्विसृज्ययज्ञांतस्कंदश्चपुरस्कृतान् रामःसीतागतस्नेहंनिदधेतदपत्ययोः ८६ युधाजिच्यसंदेशात्संदश
सिंधुनामके ददादत्रप्रभावायभरताय्यप्रजः ८७ भरतस्तत्रगंधर्वायुधिनिर्जित्यकेवले अतोयेयाहयामाससमत्याजय
दायुधं ८८ सतक्षपुष्कलापुत्रौराजधान्यौस्वदारक्षयोः अभिषिच्याभिषंबोर्द्धरामांतिकमगात्पुनः ८९ अंगदचंद्रकेतुश्च
क्ष्मणोध्यात्मसंभवौ शासनाद्रघुनाथस्यचक्रेकारापथेश्वरौ ९० इत्यारोपितपुत्रास्तेजननीनाजनेश्वराः भर्तृलाबप्रपन्नां
नांनिवापान्विदधुःक्रमात् ९१ उपत्यमुनिरूपेणकालःप्रोवाचराघवं रहःसंवादिनीपश्येदंबायस्यंत्यजेरिति ९२ तथेतिप्रति
पन्नायविसृष्टात्मानृपायसः अचख्यादिवमध्यास्यशासनात्मरमेष्ठिनः ९३ विहायनिधयोद्वृत्तःसमयंलक्ष्मणोमिनन् भी
तोदुर्वाससःशापाद्रामंसस्मारनाथिनः ९४ संगत्यासरयूतीरंदहत्यागेनयोगवित् चकारावितथंभ्रातुःप्रतिज्ञांपूर्वजन्मन
९५ तस्मिन्नात्मचतुर्भागेप्राकृतांकमधितस्थुषि राघवःशिथिलंतस्थौभुविधर्मास्थियादिव ९६ सनिवेश्यकुशावत्यां
पुनागांकुशंकुशं श्रावत्याचसतांसूनूंजनिताश्वलवंलवं ९७ उदक्प्रतस्थेस्थिरधीःसानुजोग्निपुरःसरः आन्वितःपतिवात्स
ल्याद्भृहवर्ज्यमयोध्यया ९८ युग्मं जगृहुस्तस्यवृत्तज्ञाःपदवीहरिराक्षमाः कदंबहरीमुकुलस्थूलैरभिदृष्टांप्रजाश्रुभिः ९९
उपस्थितविमाननेतनभक्तानुकंपिना चक्रविदवनिःश्रेणीःसरयूरनुयायिनो १०० यद्वोप्रदेशकलभूतमदंस्तन्मज्जा
तां अतस्तदारब्धयातीर्थंपावनंभूविपप्रथे १०१ सविभुर्विबुधांशेषुप्रतिपन्नात्ममूर्तिषु विदर्शीभूतपौरार्थंस्वर्गातिमुक्त
लयत् १०२ निवर्त्यषंदशमुखभयच्छेदिकार्यस्करणोविश्वकेतनः स्वतनुंविशंतंसर्वलोकप्रतिष्ठो लक्ष्मणाग्रंपवनतनयंचो

भयंस्थापयित्वाकीर्तिस्तंभद्वयमिवगिरोदक्षिणेचोत्तरेच १०३ इतिरघुवंशेपंचदशः सर्गःसमाप्तः १५ अथेतरसमरघु
प्रवीराज्यंषुरोजन्मतयागुणैश्च चक्रःकुशंरत्नविशेषभाजंसाक्षात्मभवोहिकुलानुसारि १ तंसतुवात्तागजबंधमुख्यंरथंस्थि
ताःकर्मभिरप्यबंधुः अन्यान्यदेशान्विभागसीतावलांसमुद्राइवनन्यतीयुः २ चतुर्भुजाश्चप्रभवःसतांपादानप्रवृत्तेरनुपा
तानो स्करहियानामिवसामयोनिर्भिन्नोष्टधाविप्रससारवेशः ३ आथार्धरात्रोत्तिमितप्रदीपशय्यागृहस्तप्तजनेप्रबुद्धः कु
शाग्रवासस्तकलत्रवेषामदृष्टपूर्वांविनितामपश्यत् ४ सासाधुसाधारणपार्थिवर्द्धेः स्थित्वापुरस्तात्पुरुहूतभासः जेतुःपर
षांजयशब्दपूर्वंतस्थौजलिंबंधुमतीबबंध ५ अथानयोरागजमप्यगारंछायामिवादर्शतलप्रविष्टा सविस्मयादाशरथेस
नुजः प्रोवाचपूर्वार्धविसृष्टतल्पः ६ लब्धांतरासावरयिगेहयोगप्रभावोनन्वलक्ष्यतेते विभार्थिचाकारमनिर्वृतानांमृणालि
नीहैममिवोपरागं ७ कात्वंशुभेकस्यपरिग्रहोवाकिंवामदभ्यासगणेगणेते आचक्ष्वमत्वावशिनांरघूणांमनःपरस्त्रीविमुख
प्रवृत्ति ८ तमब्रवीत्सागुरुणानवद्यायानीतपाराश्वदोन्मुखेव तस्याःपुरःसंभृतिवीतनाथांजानीहिराजन्नधिदेवतांनो ९
वस्वोकसरामभिभूयसाहंसाराज्यबद्धोत्सवयाविभूत्या समग्रशक्तोत्वयिसूर्यवंश्यसतिप्रपन्नाकरुणामवस्थां १० विशीर्ण
तल्पोगृहसन्निवेशःप्रत्यस्तशालःप्रमुणाविनामे विडंबयत्यस्तनिमग्नसूर्यंदिनांतमुद्यानिलभिन्नमेघं ११ निशासुभास्व
त्कलनूपुराणांयःसंचरोभूदभिसारिकाणां नवन्मुखोल्काविचितामिषाभिःसबात्यतेराज्यपथःशिवाभिः १२ आस्फालितंय
त्समदाकराग्रमृदंगध्वीरध्वनितामगच्छत् वन्यैरिदानींमहिषस्तदंभःशृंगाहतंकोशतिदीर्घिकाणां १३ दृप्तशयायाग्निनि
वासभंगान्मृदंगशब्दापगमादलस्याः प्रासादवोत्काहतरोषबर्हाःक्रीडामयूरावनबर्हिणत्वं १४ सोपानमार्गेषुचयेषुरामा
निक्षिप्तवंत्यश्चरणान्सरागान् सद्योहतन्यंकुभिरस्तदिग्धंव्याघ्रैःपदंतेषुनिधायतेमे १५ चित्रद्विपाःपद्मवनावतीर्णाःक
रेणुभिर्दत्तमृणालभंगाः नखांकुशाघातविभिन्नकुंभाःसंरब्धसिंहप्रहृतंवहंति १६ स्तंभेषुयोषित्प्रतियातनानामुत्क्रांतव
र्णक्रमधूसराणां स्तनोत्तरीयाणिभवंतिसंगान्नीवीकपट्टाःफणिभिर्विमुक्ताः १७ कालांतरश्यामरुधेषुनक्तमितस्ततोरू
ढतृणांकुरेषु तएवमुक्तागणशुद्धयापिहर्म्येषुमूर्छंतिनचंद्रपादाः १८ आवर्ज्यशारवाःसदयंचयासांपुष्पाण्युपात्तानिवि

लासनीभिः वन्यैःपुलिंदैरिवयानयोग्यैः स्ताःक्रियंतउद्यानलतामदायाः ९९ रात्रावसानिष्कृतदीपभासःकांतामुखश्रीरिवयुतादि
वापि तिरश्क्रियंतेस्मतमिस्रतुल्यविच्छिन्नधूमप्रसरागवास्राः २० वलिक्रियावर्जितसैकतानिस्नानीयसंसर्गमनप्रवांते उ
पांतवानीरगृहाणिदृष्ट्वाशून्यानिदृश्यसरयूजलानि २१ तदर्हसीमांवसतिंविसृज्यमामग्युपतंकुशराजधानी हित्वातनुक्ष
रणमानुषोतांयथायुरस्तेपरमात्ममूर्तिं २२ तथेतितस्याःप्रणयंप्रतीतःप्रत्यग्रहीत्प्रागृहरारघूणां पूरण्यभिव्यक्तमुखप्रभा
दाशारिरबंधनतिरोबभूवे २३ तदद्भुतंसंसदिरात्रिवृत्तंप्रातर्द्विजेभ्योवृपतिःशशंस श्रुत्वातएनंकुशराजधान्यासात्य
तिंवृत्तमभ्यनंदत् २४ कुशावतीश्रीत्रियमान्सकृत्वायात्रानुकूलेहनिसावरोधः अनुद्रुतोवायुरिवाभ्रवृंदःसैन्यरयोध्या
भिमुखप्रतस्थे २५ साकेतुमालोपवनाद्वृहद्भिर्विहारशैलानुजगतेवनागैः सनारयोदारगृहाप्रयातस्यभवज्जनागमरा
जधानी २६ तनात्तपत्रामलमंडलेनप्रस्थापितःपूर्वनिवासभूमिं वसोबलाघःशशिनोदृतेनबलाहदान्वानिवनीयमान
२७ तस्यप्रयातस्यवरूथिनीनांपीडामपर्याप्तवतीवसोढुं वसंधराविष्णुपदंहितीयमध्यारुरोहावरजश्छलेन २८ उद्य
च्छमानागमनायपश्चात्पुरानिवेशपथिचव्रजंती सायत्रसेनादृदृशेनृपस्यतत्रैवसाम्यमतिंचकार २९ तस्यार्हणांमा
दवारिसेकात्वराभिधाताच्चतुरंगमाणां रेणुःप्रपेदेपथिपंकभावंपंकोपिरेणुत्वमियायभूयः ३० मार्गद्विपोसाकटकांतर
घुवंध्येषुसेनाबहुधाविभिन्ना चकारैवंमहाविरावाबंधाप्रतिश्रुंतिगुहामुखानि ३१ तीर्थतदीयगजसेतुबंधात्तीर्यग
मुत्तरतोस्थगंगा अयत्नवालव्यजनीबभूवुर्हंसानभोलंघनलोलपक्षाः ३२ सधातुमदारुणयाननेमिःप्रभुःप्रयाणध्वनि
मिश्रतूर्यः व्यलंघयद्विंध्यमुपायनानिपश्यन्पुलिंदरुपपादितानि ३३ इत्यध्वनःकश्चिदहोभिरंतकूलंसमासाद्यकुशा
सरय्वाः वेदिप्रतिष्ठानिततार्ध्वराणांयूपानपश्यत्प्रशतंशरघूणां ३४ अधूयशाखाःकुसुमद्रुमाणांस्पृष्ट्वाचलान्तान्सर
यूतरंगान् तत्कांक्षितेसैन्यकुलराजधान्याःप्रत्युज्जगामोपवनांतवायुः ३५ अथोपशल्यैरिपुमग्नशल्यस्तस्याःपुरःपौर
सरवसराजा कुलध्वजस्तानिचलध्वजानिनिवेशयामासबलीबलानि ३६ तांशिल्पिसंघाःप्रभुणानियुक्तास्तथागतांसं
तसाधनत्वात् पुनर्निवेश्चक्रुरपांतरंगमेघानिदाघग्लपितामिवोर्वीं ३७ ततःसपर्यामपधूपहारांपुरःपराध्यैःप्रतिमाग्र्य

349
1984

कायाः उपोषितर्वास्तविधानविज्ञैर्निवर्तयामासरघुप्रवीरः ३९ तस्याःसराजापपदेनिशांतंकामीवकांतान्हृदयंप्रविश्य
यथार्हमन्यैरनुजीविलोकंसंभावयामासगृहस्तदीर्यैः ३९ सामंतरासंश्रयिभिस्करंगःशालागृहस्तंभगतैश्चनागैः
पूरावभासेविपणिस्थयाप्यासर्वांगनद्वारणेवनारी ४० वसन्तसंस्थावसतेरघूणांपुराणशोभामधिरोपितायां नमधि
लयःस्पृहयांबभूवभंत्रीदिवोनाप्यलकेश्वराय ४१ अथास्यरत्नग्रथितोन्नरोयमेकांतपांडुस्तनलंबिहारं निश्वासहार्यां
शुकमाजगामममर्मःप्रियोवृषमिवोपदेष्टुं ४२ अगास्तविन्हृदयनात्समीपंदिगुत्तराभास्वतिसन्निवृत्ते आनेदशीतामिव
बाष्पवृष्टिंहिम्नस्तुतिंहमवतीससर्ज ४३ प्रवृद्धतायांदिवसोःतिमात्रमत्यर्थमवक्षणदाचतन्वी उभाविराधक्रियया वि
भिन्नोजायापतीसानुशयाविवास्तां ४४ दिनेदिनेशावलवंत्यधस्तात्सोपानपर्वाणिविमुंचदंभः उद्दंडपद्मंगृहदीर्घिकाणां
नारिनितंबद्वयसंबभूव ४५ नवेषुसायंतनमालिकानांविज्रंभणाद्गंधपुकुड्मलेषु प्रत्यक्षनिक्षिप्तपदःसशब्दंसस्यामि
वेषांभ्रमरश्चकार ४६ स्वेदानुविद्धार्द्रनखक्षतांकेभूयिष्ठसंदिष्टशिखंडकेपि चूतंनकर्णादपिकामिनीनांशिरीषपुष्पंसह
सापपात ४७ यत्रप्रवाहैःशिशिरैर्पीतानूरुस्नधातान्मलयोद्भवस्य शिलाविशेषानधिशय्यनिन्युधारागृहधूतपमृद्धि
मंतः ४८ स्नानाईमुक्तेघनधूपवासंविन्यस्तसायंतनमालिकेषु कामोवसंतात्ययमंदवीर्यःकेशेषुलोभबलमंगनानां ४९
आपिंजराबद्धरजःकणत्वान्मंजर्युदाराभुभुजेर्जुनस्य दग्ध्वापिदर्हगिरिशेनरोषात्खंडीकृताज्येवमनोभवस्य ५० मनो
ज्ञगंधंसहकारभंगंपुराणशीधुंनवपाटलंच संबभ्रताकामिजनेनुदोषाः सर्वंनिदाघावधिनाप्रमृष्टाः ५१ जनस्यसामि
समेयविगाढबभूवतुर्हासविशेषकांतो तापापनोदक्षमपादसेवानवोदयस्तोक्तृपतिःशशीच ५२ अथार्मिलोलोन्मदरा
जहंसराधालतापुष्पवेहसरद्याः विहर्तुमिच्छावनितासखस्यतस्यांभसिप्लावसुखंबभूव ५३ सतीरभूमौविहृतोपकार्यो
न्नायिभिस्तामपकृष्टनक्रो विगाहितुश्रीमहिमानुरूपंप्रचक्रमेचक्रधरप्रभावः ५४ सातीरसोपानपथावतारादन्यो
न्यकेयूरविघट्टनाभिः मन्दूपुरक्षोभपदाभिरासीद्विघ्नहासाभिहदंगनाभिः ५५ परस्परोत्क्षेपणतत्परांणांतासांनृपो
मज्जनरागदर्शी नोसंश्रयःपार्श्वगतोकिरातीमुपालचालज्जनोबभाषे ५६ विलुप्तमंतःपुरसुंदरीणांयदंजनंनेलु
लिताभिरश्रिः तद्भूषितोभिर्मदरागशोभांविलोचनेषुप्रतिमुक्तभासः ५८ पश्यावरोधैःशतशोमदीयविगाह्यमानो

ललितांगरागैः संध्योदयः साभ्रइवैषवर्णैपुष्णात्यनेकैसरयूप्रवाहः ५७ एतागुरुस्तोणिपयोधरत्वादात्मानमुद्वो
द्रुमशान्कुवेत्यः गाढांगदर्बाहुभिरप्रकक्षालाः कूशोत्तरंरागवशात्प्लुवंते ५९ अमीशिरीषप्रसवावतंसाः प्रभंशिनोवा
रिविहारिणीनां पारिप्लवाः स्नानसिनिम्नगायाः श्रोबाललोलान्छलयंतिमीनान् ६० आसांजलास्फालनतत्पराणां
मुक्ताफलस्पर्द्धिषुशीकरेषु पयोधरात्सर्पिषुशीर्यमाणः संलक्ष्यतेनच्छिदुरोपिहारः ६१ अवर्तशोभाननतनाभिकांते
भृंग्योन्नुयांहृद्यवरास्तनानां जातानुरूपावयवोपमानान्यदूरवर्तीनिविलासिनीनां ६२ तरच्छलीबाहिभिरुत्कलापैः
पैःप्रास्निधकैकैरभिनंद्यमानं श्रोत्रेषुसमूर्छतिरक्तमासांगीतानुगंवारिमृदंगवाद्यं ६३ संदृष्टवस्त्रंधवलानितंच
द्विंदुप्रकाशांतरितोडुकल्याः अमीजलापूरितसूत्रमार्गमिनंभजंतिरसनाकलापैः ६४ एताःकरोत्तीडितवारिधा
रंदर्पात्तिरश्चीभिवदनेषुशिक्काः वक्त्रंतरोगैरलकैस्तरुण्यश्चूर्णोरुणान्वारिजलान्वमंति ६५ उद्धूधकेशाश्चुतपत्रले
खाविश्लेषमुक्ताफलपत्रचेष्टः मनोज्ञएवप्रमदामुखानामंभोविहाराकुलितोपिवेषः ६६ सनोविमानाद्भवतीर्यरेभे
लोलभाल्यःसहताभिरक्षः स्कंधावलग्नोद्धतपद्मिनीकः करेणुभिर्वन्यइवद्विपेंद्रः ६७ ततानृपेणानुगताःस्त्रि
यस्तान्त्राजिष्णुनासतिशायवेविरेजुः प्रगेवमुक्तानयनाभिरामाःप्राप्येंद्रनीलेकिमुतोन्मयूखा ६९ वर्णादकैःकांचनशृं
गासंस्लेस्तमायतास्यःप्रणयादभिचत् तथागतःसांतरोबभासेसधातुनिस्यंदइवाद्विराजः ७० तनावरोधप्रमदास
खिनविगाहमानेनसरीहरांतो आकंठमग्नेगारतिरश्मिरोधिहृतामरुत्वाननुयातलीलः ७१ यत्कुंभयोनिरधिगम्यरामः
कुशायराज्येनसमंदिदेश तदस्यजैत्राभरणंविहर्तुरज्ञातपातंसलिलेममज्ज ७२ स्नात्वायथायथाकामंससादारसी
रोपकार्योगृतमात्रएव दिव्येनभूम्यंबलयेनबादूमपाठनेपथ्यविधिर्ददर्श ७३ जयःश्रियःसवननेयतस्तदामुक्तपूर्वगुरणा
चयस्मात् सहेनतद्ग्रामतोनलोभात्सतुत्यपुष्पाभरणोहिधीरः ७४ ततःसमाज्ञापयदाभुसर्वानानाधिनस्तद्विषय
नदीस्मान् वंध्यश्रमास्तेसरयूविगात्यनमूचुरांम्लानमुखप्रसादः ७५ कृतःप्रयत्नोनचवेदलब्धमगूंपयस्याभर
णोत्तमंते नागेनलोल्यात्कुमुदेननूनमुषाचमंतर्द्दवासिनातत ७६ ततःसहत्वाधनुरातराज्येधनुर्धरःकोपविला
हितास्यः गारुत्मतंतीरगतस्तरस्वीभुजंगनाशायसमादधत्स्त्रं ७७ तस्मिन्क्षदःसंहितमात्रएवक्षोभात्समाविद्धतरंगद्

351
1984

तः रोधांसिभिंदन्वपातमग्नःवरोवन्यःपुरुषंरराम ७८ तस्मात्समुद्रादिवमथ्यमानादुच्चैनकात्महसोन्ममज्ज लक्ष्मयवा
र्धिकरराजलक्ष्मःकन्यांपुरस्कृत्यमुजंगराजः ७९ विभूषणप्रत्यर्पहारहस्तमुपस्थितंवीक्ष्यविशांपतिस्तं सौपर्णमस्त्रंप्रतिसंजहारम्
क्रुधनिर्बंधरुषोहिसंतः ८० त्रैलोक्यनाथप्रभवंप्रभावात्कुशोमाशुविहान् मानोन्नतेनाप्यभिवंधमूर्ध्नोमूर्द्धाभिषिक्तंमु
मुदोबभाष ८१ अथमिकार्यांतरमानुषस्यविघ्नोमकृतारव्यामपरांतनुत्वं सोहंकथंनामतवाचेरयमाराधनीयस्यधृतिर्विघातं ८
करोभिघातोत्थितकंदुकेयमालोक्यबालातिकुतूहलेन जवातज्योतिरिवांतरिक्षादादत्तजत्राभरणंत्वदीयं ८३ तदेतदाजानु
विलंबिनोतेज्याधातलेख्यास्थिरलांछनेन भुजेनरत्नापरिघेनभूमेरुपस्तुयोगंपुनरंमलेन ८४ इमास्वसारंचयवीयसीमे
मुहूर्तीनार्हसिनानुमंतुं आत्मापराधंनुदतीचिरायशुश्रूषयापार्थिवपादयोस्ते ८५ इत्यूचिवानुपचितांभरणेस्थितीशंश्लाघ्यो
भवान्स्वजइत्यभिभाषितारं संयोजयांविधिदासमेतबंधुकन्यामयेनकुमुदःकुलभूषणेन ८६ तस्याःसृष्टमनुजपतिनाभ्रातृ
र्यायहस्तेमांगल्यंवाणबलयिनिपुरःपावकस्याच्छिखस्या हिव्यस्तूर्यध्वनिरुदचरद्व्यभ्रभानोर्दिगंतान्गंधोदयंतद्वनवृक्षपु
ष्पमाश्चार्यमघाः ८७ इत्थंनागास्तिभुवनगुरोरोरसंमैथिलेयंलब्धावंधुंनमपिचकुशःपंचमंतस्करस्य एकःशोकांविषधरिरज्य
जहेनतेयाच्छांतव्यालामवनिमपरःपारकांतःशशास ८८ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येश्रीकालिदासकृतोषोडशःसर्गः १६
अतिथिनामककुत्स्थात्पुत्रमापकुमुहूती पश्चिमाद्यामिनीयामात्प्रसादमिवचेतना १ सपितुःपितृमान्वंशमातुश्चानुप
मद्युतिः अपुनात्सवितेवोभौमार्गावुत्तरदक्षिणौ २ तमादौकुलविद्यानामर्थमर्थविदांवरः पश्चात्पार्थिवकन्यानांपा
णिमग्रहयात्सिता ३ जात्यस्तेनाभिजातेनभूरःशौर्यवताकुशः अमन्यतकमात्मानमनेकंवीरनावशी ४ सकुलोचितमि
त्यस्यसहायकमुपयिवान् जघानसमरेदैत्यंदुर्जयंतेनचावधि ५ तंस्वसानागराजस्यकुमुदस्यकुमुहूती अन्वगात्कुमु
दानंदंशशांकमिवकामुदी ६ तयोर्दिवस्थेतरारदिकःसिंहासनार्धभाक् द्वितीयापिसखीशच्याःपरिजातांशभाजिनी
७ तदात्मसंभवेराज्यमंत्रिवृद्धाःसमादधुः स्मरंतःपश्चिमामाज्ञांभर्तुःसंग्रामयायिनः ८ ततस्यकल्मयामासुरभि
षेकायकात्मियैः विमानेनवमुहूर्द्विचतुःस्तंभप्रतिष्ठितं ९ तत्रनंदेमकुंभेषुसंभृतेस्तीर्थवारिभिः उपतस्थुःप्रकृतयोभ

द्रपीठोपवेशनं १० नदद्भिःस्निग्धगभीरतूर्यराहतपुष्करै अन्यमीयतकल्याणंतस्याविच्छिन्नसंततेः ११ दूर्वायवांकु
रपुष्पत्वगभिन्नपुरान्तरात् ज्ञातिस्कन्धप्रयुक्तान्तर्भेजेनाराजनाविधान् १२ पुरोहितपुरोगास्तंजिघ्रंभुजन्नरथर्वभिः उप
चक्रमिरपूर्वमभिषेकद्विजातयः १३ तस्योधमहतीमूर्ध्निनिपतंतीव्यरोचत् सशब्दमभिषेकश्रीर्गोवत्रिपुरहिषः
१४ स्तूयमानःस्तुतास्मिन्नलक्ष्यतसबंदिभिः प्रबुद्धइवपर्जन्यश्चातकैरभिनंदितः १५ तस्यसन्मंत्रपूताभिःस्नान
मद्भिःप्रतिच्छतः वरुधवेश्मतस्याग्नेर्दृष्टिसर्कादिवद्युतिः १६ सतावदभिषेकांतस्नातकाख्यादवाप्त यावत्तेषांसमाप्यान्यद्वा
पर्याप्तदक्षिणाः १७ तेप्रीतमनसस्तस्मैयथाशिषमुदीरयत् सातस्यकर्मनिर्वृत्तैरपश्चाकृताफलैः १८ बंधच्छेदसवत्यानां
वधार्हाणामवध्यतां धुर्याणांचधुरोमोक्षमदोहंचादिशद्भुवं १९ क्रीडापतत्रिणोप्यस्यपंजरस्थाःशुकादयः लब्धमोक्षास्मदोद
शाद्यथेष्टगत्तयोभवत् २० ततःकक्षांतरन्यस्तंगजदंतासनेशुचि सोत्तरच्छदमध्यास्तंनपथ्यग्रहणायसः २१ तंधूपान्पानकक्षो
तंमाल्यानिर्णिक्तपाणयः आकल्पसाधनास्तस्तरुपसेदुःप्रसाधकाः २२ तस्यमुक्तागणनद्धमौलिमध्यंतरस्थजे प्रत्यूषःपद्मरा
गाग्रभामंडलशोभिना २३ चंदनेनागरागेचमृगनाभिसुगंधिना समाद्यय्यततश्चक्रुःपत्रंविन्यस्तरोचने २४ आमुक्ता
रणःस्रग्वीहसन्निन्दुकूलवान् आसीदतिशयन्नस्यःसराज्यश्रीवधूवरः २५ नेयव्यदर्शिनःछायातस्यादर्शहिरण्मये
विरराजादितेसूर्यमराकल्पतनोरिव २६ सराजकुदव्यग्रपाणिभिःपार्श्ववर्तिभिः ययावुदीरितालोकःसधर्मानवमां
सभां २७ वित्तानसहितंतत्रभेजेपतृकमासनं चूडामणिभिरुद्घृष्टपादपीठमहर्क्षिता २८ शुभुभेतनचाक्रांतमंगलाय
तनंमहत् श्रीवत्सलक्षणंवक्षः कौस्तुभेनवकंधरं २९ वसोर्भूयःकुभारत्वादधिराज्यमवाप्यसः रत्नाभावादुपारूढःसा
मग्र्यमिवचंद्रमाः ३० प्रसन्नमुखरागंतंस्मितपूर्वाभिभाषणं मूर्तिमंतममन्यंतविश्वासमनुजीविनः ३१ सपुरंपुरुहूत
श्रीःकल्पद्रुमनिमध्यजां क्रममाणश्चकारद्यानागैरावताजसा ३२ तस्यकक्ष्याद्युतंछत्रंमूर्ध्नितनामलत्विषा पूर्व
राजश्रियागाधाकृत्तस्यजगतोद्गतः ३३ धूमादग्नेःशिखापश्चादुदयादंशुमालिनः सांतात्यजन्साद्वर्त्तिसममभवद्दिच्छतायु
गेः ३४ तंप्रीतिविशदैर्नेत्रैरन्वयुःपौरयोषितः शरत्प्रसन्नज्योतिर्भिर्विभावर्यइवोडुपं ३५ अथाध्यादेवताश्चनंप्रशस्ता

यतनोर्चिताः अनुदध्युरनुध्येयंसानिध्यैःप्रतिमार्गतः ३६ यावत्राप्यायतेवेदिरभिषेकजलाप्लुतः प्रापदुःसुहृः ३७
वसिष्ठस्यगुरोर्मंत्राःसायकास्तस्यधन्विनः किंतत्साध्यंयदुभयसाधयेयुर्नसंगताः ३८ सधर्मस्यसखेःश्वश्रूदार्थिप्रत्यर्थिनो
स्वयं ददर्शसंशयच्छेद्यान्यवहारानतंद्रितः ३९ ततःपरमभिध्यक्तसामंतस्यनिवेदितैः युयोजपाकाभिमुखैर्भृत्यान्विज्ञा
पनाफलैः ४० प्रजास्तद्गुरुणानद्यानभसेवार्थिताः तस्मिंस्तुभूयसीर्दक्षिनभस्यतादवायपुः ४१ यदुवाचन——यदृश
हीनजहारतत् सोभून्नयव्रतःशत्रूनुत्सवायप्रतिरो—— ४२ वमोरुपविभूतीनामेकंमदकारणं तोनितास्मिन्स——
नचास्यार्तिसर्पिचुर्मन ४३ इत्थंजनितरागासुप्रकृतिधनुवास— —थःसनवाप्यासीतदृढमूलइवद्रुमः ४४ अनित्याश्र
त्रवोवात्याविप्रलब्धाश्चेतसदा अतःशाश्वंतरात्रित्यान्षट्पूर्वमजयद्विभून् ४५ प्रसादसुमुखेतस्मिंश्चपलापिस्वभावतः
निकरेवेहमलिरेवश्रीरासीदनपायिनी ४६ कांतयेकेवलार्नीतिःशौर्यंश्रापदचेष्टितं अतःसिधंसमताभ्यासुभाभ्यासान्वि
यंसः ४७ ततस्यमंडलेराज्ञोन्यस्तप्राणाधिदीधितेः अदृष्टमभवत्किंचिद्भास्यस्यवविवस्वतः ४८ रात्रिदि—विभा——
—दा———ही—— ———वनियोगनसविकल्पपराङ्मुखः ४९ —तःप्र—दंत——दभू——हमंत्रिभिः सजातु
सव्यमानोपिगुप्तहारोनसूच्यते ५० परेषुस्वेषुचक्षिप्तविज्ञातपरसंचरैः सोपसर्पज्जागारस्यथाकालंस्वपन्नपी ५१ भव्यमु
ख्याःसमारंभाःप्रत्यवेक्ष्यानिरत्ययाः गर्भशालिसधर्माणस्तस्यस्थूलेविपश्चिरे ५२ अपथेनप्रवृत्तेनजानूपचिनोपि
सः—वृधोनदीमुखेनवस्त्रस्थानेलवणांभसः ५३ पित्रासंवर्धितोनित्यंकृतास्त्रः सोपरोधिकाः तस्यदंडवतो———दहाच
यशिष्यत ५४ दुर्गाणिदुर्ग्रहाण्यासंस्तस्यरोधुरपिद्विष ——सहोगजास्कंदीभयाद्गिरिगुहाशयः ५५ कामंप्रकृतिवर्गस्ये
——शमपितुंक्षमः यस्यकार्यःप्रतीकारःसतत्रैवोपपादयत् ५६ ———वाभवद्यात्रास्यशक्रिमतःसत समीरण
सहायोपिताभःप्रयोदवानलः ५७ नधर्ममर्थकामाभ्योबाधेनचेतनतो नार्थकामनकामंवासोर्थेनसदृशास्त्रियु
५८ हीनासनुपकर्त्तृणिप्रवृधानिविकुर्वते तेनमध्यमशक्तीनिमित्राणिस्थापितान्यतः ५९ परात्मनोःपरिछिद्यशक्त्या
दीनांबलाबले यथावरीन्विशिष्टेच परस्मादासतेन्यथा ६० कोशादाश्रयणीयत्वमितिसस्यार्थसंग्रहः अंबुगर्भादि

जीमूतश्यामके---स्य- ६१ पर-पाप--भूउद्यतःस्वेषुकर्मसु आवृणादात्मनो---रंध्रे---हर--
६२ ---रक्षन्सविधेयस्तस्कोभ्यश्चसंपदः यथास्वमाप्तैभ्यश्चसंक्रिवर्णेर्यथाऽऽप्तान्क् ६३ सर्पस्यवक्षिरारत्नना
स्यशक्तित्रयेपरः ६४ स्वचकर्षपरस्थेतदयस्कांतइवायसं ६४ वापीधिवरुत्वर्चतीषुवनेषूपवनेघिव सार्थाःस्वैरंस्कीय
षुचरुर्वश्मास्विवाद्रिषु ६५ रावीनभिःसुषुवरत्नक्षेत्रैःसज्यैर्वेत्रगंजान् दिदेशवेतनंतस्मैरक्षासहशमेवभूः ६६ सगु
णावलोकानांचषणेषण्मुखविक्रमः ---नियोगसःसाधनीयेषुवस्तुषु ६७ इतिक्रमात्प्रयुंजानोदंड-तिंच
तुर्विधो स्रातीर्थादाप्तर्तीघातंसतस्याःफलमानशे ६८ कृ--धर्विधिर्ज्ञापनास्मिन्सन्मार्गयोधिनि भजेभिसारि
कावृत्तिंजय---गामिनी ६९ प्रायःप्रतापभ्रंशत्वादरीणांतस्यदुर्लभः रणेगंधद्विपस्येवगंधभग्नान्यदंतिनः ७०
प्रवृद्धोहर्यतेचंद्रःसमुद्रोपितथाविधः समुत्तस्मवृधिश्चनयथोतावित्वहर्यं संतस्तस्याभिगमनादत्यर्थमहतःकृशः
उदधेरिवजीमूताःप्रापुर्दानृत्वमर्थिनां ७२ स्तूयमानःसजिह्मायस्तृत्यमेवसमाचरत् तथापिपत्रथनस्यतत्कारिर्ष
णोयशः ७३ दूरितंदर्शनेनघ्नतत्वार्थेननुदस्तमः प्रजाःसपालयांच-शश्व-र्यइ---: ७४ इंदोरंगतयःपद्म
सूर्यस्यकुमुदश्रवः गुणास्त--प--गुणिनोलभिरंतरो ७५ पराभिसंधानपरायण्यस्यांविचेष्टितं जिगीषारम्यमे
धायधर्म्यमवबभूवतत् ७६ एवमद्यस्तभावेनशास्त्रनिर्दिष्टवर्त्मना वृषवंदवोदेवानांराजाराज्ञांबभूवसः ७७ पंचमं
लोकपालानांतमूचुःसाम्ययोगतः भूतानामहतांषष्टमषमंकुलभूभृतं ७८ दूरापवर्जितंछत्रंस्तस्याज्ञाज्ञा-नार्पितो:
द्धुःशिरोनिभूपालाःशेषांपोरंदरीमिव ७९ ऋत्विज--थानर्चदक्षिणाभिर्महाक्रतौ यथासाधारणीभूतंनामास्य
ध--स्यच ८० इद्राग्नदृष्टिर्नियमितगदोद्रेकरात्रियमोभृत्यादाना---वजलपर्यःकर्मणेनोचराणां पूर्वापरीत
इनुविदधेकोशाष्टधि---स्तास्मिन्दंडोपनतचरितेभैजिरलोपैकपाला: ८१ इतिश्रीरघुवंशमहाकाव्यकविश्रीकालि
दासकृतौऋतिथिराज्यराजनीतिवर्णनंनामसप्तदशःसर्गः ९७ सतेषधस्यार्थपतेःसुतायामुमादयामासनिधिंधन्या
मुः जनूनसारेनिषधान्नरेंद्रात्पुत्रंयमाद्रुर्निषधाख्यमेव १ तेनोर्ह्वर्यर्णपितात्रजायकांक्षिष्यमाणेननंदयूना सूनु

355
1984

ष्टियोगादिवर्जावलोकःसाम्यनसंपत्रिफलात्मकेन २ शब्दादिनिर्विष्यसुखेविरा---स्मि-तिष्ठापि-राज---:कोमु
हृतयःकुमुदावदातेर्द्यामार्जिता-मभिसरुरोह-पौत्रःकुशस्यापिकुशेशयाक्ष्यःससागरांसागरधीरचेताः एकात
पतांभुवमेकवीरःपुरार्गलादीर्घभुजोबुभोज ४ तस्यानलोजास्तनयस्तदंतवंशश्रियंप्रायनलाभिधानः यानुत्तानी
यगजःपरेषांबलान्यमृद्नाललिनाभवक्त्रः ५ नभश्चरैर्गीतयशाःसलेभेनभस्तलश्यामतनुस्तडिंजे ख्यांतनभःशब्दमये
नतांम्राकांतनभोसासमिवप्रजानां ६ तस्मैविसृज्यान्नरकोशलानांधुरे-रस्तस्मैवप्रभुत्वं मृगराजयेंजरसोयदिष्टमद
हंबधायपु---ध ७ तेनाहिपानामिवपुंडरीकोराज्ञामजय्योजनिपुंडरीकः --पितर्यातेतपुंडरीकायपुंडरीकासमि
त्राश्रीताश्रीः ८ सस्रमध---मोघधन्वापुत्रंप्रजास्रंभविधानदक्षं क्ष्यांलंभपित्वास्रमयोपपत्रंवनेतपःक्षामतनुश्च
कार ९ अनीकिनीनांसमरेग्रयायीतस्यापिदेवप्रतिमःसुतोभूत् व्यश्रुयतानीकपदावसानेदेवादिनामत्रिदिवंपियस्य
१० पितासमाराधनतत्परेणपुत्रेणपुत्रीसपथंवतेन पुत्रस्तथेवाधिकवत्सलेनसंतेनपित्रापिनमानबभूव ११ पूर्व
स्तेयारात्मसमंचिरोढामात्मोद्भवंवर्णचतुष्टयस्य धुरंनिधायैकधुरिनिर्गु---जगामयज्वा-जमानलोकं १२ वशीसु
तस्तस्यवशावदत्वात्त्वेष-वासीद्विषतां-दृः संकृद्विविग्रानपिहिंस्रयुक्तंमधुर्यमोष्टहरिणान्ग्रहीतुं १३ अहीन
गुर्नामसगोसमग्रामहीनबाहुर्द्विषि:शशासः योहीनसंसर्गपराङ्मुखत्वाद्युष्यनर्थव्यसनैर्विहीनः १४ गुरोःसचानंत
रमंतरंतःपुंसांपुमानाद्यइवावतीर्ण्यः उपक्रमैरस्रविलिनैश्चतुर्भिश्चतुर्दिगोशश्चतुरोबभूष १५ तस्मिन्प्रयातेपर
लोकयात्रांजेतर्यरीणांतनयंतदीयं उच्चैःशिरस्त्वाज्जनपारिपात्रंलक्ष्म-मिषेवकिलपारिपात्रं १६ तस्माद्बभूवाथ
मलामिधानोदय---तःपद्मदलाभदृष्टिः कुंदाग्रदंतोरिपुदंतिसिंहःपतिःप्र---:कुलकैरवेंदुः १६ तस्यात्म
नस्तनुहृदारशीलःशिलःशिलापट्टविवक्षाः जितापरिस्रोपिशीलीमुखाग्रैःशालीनतामव्रजदुज्झमान १७
तमात्मसपन्नमनंदितात्माकृत्वायुवानं युवराजमेव सुस्वानिसाभुंक्तसुखंपुराधिवृत्तंहिराज्ञामुपरुध्यवृत्तं १८ ते
रागबंधोविनृभयेकभोगेषसौभाग्यविशेषभोग्यं विलासिनीनामरतिंसमापिजरावृथामत्सरिणीजहार १९ हित्वाथ

भोगान्ततपसोत्रमनत्रिविष्टपंप्राप्तवतिक्षितीश। तदात्मजःसागरधीरचेताः शशासपृथ्वीसकला—मः ११ उ—इक्षु
द्वतनामधेयस्तस्यायथार्थान्ततनाभिरग्रः —सीत्कृतःपंक—नाभकल्पः तस्यनाभिर्नृपमंडलस्य २० वृतइति ततः
परंवज्रधरप्रभावस्तदात्मजःसंपतिवज्रयोषः बभूवबज्राकरभूषणायाःपतिःपृथिव्याः किलवज्रनाभः २३ तास्मिन्गते
द्यांसुकृतोपलब्धांतत्संभवंरवंडनमर्णबांना उत्तवात्शत्रुघसुधोपतस्थेरत्नोपहारैरुदितैःखनिभ्यः २२ तस्यावसानेह
रिदग्धधामापित्र्यंप्रपेदेपदमश्विरूपः विलातटभूषितसैनिकाश्वंपु—दायंध्युषिताध्वमाहु २३ आराध्यविश्वेश्वरमीश्व
रणेतेन—विश्वसहोधिजज्ञे पातुंसहोविश्वसखःसमग्रांविश्वंभरामात्म—त्रिरात्मा २४ अंशोहिरण्याख्यरिपोः
सजातोहिरण्यनाभेतनयेन—: हिषामसत्यःसुतरांतरूणांहिरण्येरताइवमानिलोभूत् २५ पितापितॄणामतृणस्य
मेतवयस्यनंतानिसुखानिलिप्सुः राज्ञानमाजानुविलंबिबाहुंकृत्वाकृतीवत्कलवानबभूव २६ कौशल्यदृत्युत्तरकोशला
नापत्युःपतंगान्वयभूषणस्य तस्थेरसःसोमसुतःसुतोभूतेनत्रासवःसोमइवाद्वितीयः २७ यशोभिराप्लावितसप्तसिंधु
शःसम्राट्बभूवयोगतिमाजगामः ब्रह्मिष्ठमाधायनिजेधिकारं—मेधस्वतनुत्रसूतं २८ तस्मिन्कुलाधिराडनिभविषो
ढुंसख्य—शासतिशा—नाकौ प्रजाश्चिरंसुप्रजसंप्रजेशेननंदुरानंदजलाविलाक्ष्यः २९ तस्यप्रसादानिर्ऋतपद्म
रागंपौष्णंतिथौपुष्यमसूतपत्नी। यस्मिन्नपुष्यन्नुदितेसमग्रांपुष्णिंजनाःपुष्यइवाद्वितीये ३० पात्रीकृतात्मागुरुसेवनेनस
ष्टाकृतिःपत्त्रेरथद्रकेतोः तंपुत्रिणांपुष्करपत्त्रनेत्रःपुत्रःसमारोपयदग्रसरव्यां ३१ महीमहेज्यःपरिकर्यसूनामर्नापिले
जेमिनयेपितात्मा तस्यात्मयोगादधिगम्यविद्यामुज्झमनेकल्यतजन्मबीजः ३२ त—परंतत्प्रभवःप्रपेदेऽधोपमेयोध्व
वसंधिरुर्वी यस्मिन्न—यस्मित्यसंधेसधिर्ध्रुवः सम्रमनांनृपाणां ३३ वशास्थितिंवंश्य—एतेनसंभाव्यभार्वास
सर्वामघोनः उपःस्पृशन्नस्पर्शनिरत्नलोल्यास्त्रिपुष्करपुष्करदर्शशल्यमाप ३४ सुतशिशावेवसुदर्शनाख्यदर्शाभ्यु
दग्रियदर्शनेसः मृगायतासोमृगयाविहारीसिंहादवापाद्दृढदंष्ट्रसिंहः ३५ स्वर्गामिनस्तस्यतमकपुत्रममात्यवर्गः :श्रीः
कुलतंतुमेकं अनाथदीनाःप्रकृतीरवेक्ष्यसाकेतनाथंविधिवच्चकार ३६ नवदुनातन्त्रमसोपमेयशाचकसिंहनच ३८

कानेन रघोःकु—ज्ज्वलपुष्करणतोयेनचाप्राठनरद्रमासीत् ३७ लोकनमा—पितुरवतुल्यःसंप्राविताभि
षिग्रहात्सः दृष्टोहिदृष्वन्कलभप्रमाणोप्याशाःपुरावातमवातमवाप्यमेघः ३८ तराजवीथ्यामधिहास्तियतमाधो
रणोलबितमध्यदेशो षड्वर्षदेशीयमपिप्रभुत्वात्त्रिसंततयोगःपितृगौरवेण ३९ कामंनसाकल्पतपतृकस्यसिंहास
नस्यप्रतिपूराणाय तेजोमहिम्नापुनराविताना तद्धापचामीकरपिंजरेण ४० तस्मादधिःकिंचि—वतीर्णावसंस्थ
शांतोतपनीयपीठं सालक्तकोभूयनय—सिहर्ववेदिरमालिभिरस्यपादौ ४१ मणीमहानीलइति—वादन्यत्रमाण
पियथानमिथ्या शब्दोमहाराजइतिप्रयुक्तस्तये—स्मिनयुयुजेर्भकेपि ४२ पर्यंतसंचारिनचामरस्यकेपोलसोला
भयकाकपक्षात् तस्याननादुज्झरितोविवादश्चस्खालवेलास्खपिताणविस्य ४३ निर्घृत्तजांबूनदपट्टबंधेन्यस्तलल
टतिलकंदधानः तेनबभून्यान्यरिसुंदरीणांमुखानिसस्मेरमुखश्रकाश ४४ न्यस्ताक्षरामसरामसरभूमिकायांकान्तं
नगृह्णातिलिपिनयावत् तावत्फलानिश्चकृधुर्योगाद्यत्कान्पुपायुक्तमदंडनीतेः ४५ शीर्षपु—धिकसोकुमार्यःस्वेदम
यामयादपिभूषणेन नितांतगुर्वीम—नुभावाधुरंधरिन्याधिभरांबभूव ४६ उरस्यपर्याप्तनिविष्टभोगाश्रोढांभ
विष्यंतमुदीक्षमाणा संजातलक्ष्मेवतमातपत्रच्छायाच्छलेनोपजुगूलहक्ष्मीः ४७ अनभ्रवानेनयुगोपमानमवधमो
र्धाकिणलांछनेन अस्यरुपद्भत्सरुणापिचासीद्रक्षावर्तीनस्यभुजनभूमिः ४८ नकेवलंगलुतिनस्यकाळययुःशरी
रावयवाविरूढिं वंश्यागुणाःखल्वपिलोककांताःप्रारंभसूक्ष्माःप्रथिमान—: ४९ सपूर्वजन्मांतरदृष्टपारःस्मर
न्त्रिवाल्कशकरोगुरूणं तेस्तास्त्रिवर्गाधिगमस्यमूलंजग्राहविद्याः प्रकृतीश्चपित्र्याः ५० न्यूत्यास्थितःकिंचिदिवो
त्तरार्धमुत्तरधूर्वोचितसव्यजानुः आक—कृषसबाणधन्वाव्यरोचतारूढपुविनीयमानः ५१ अथमधुवनिता
नांनेत्रनिर्वेशपयंमनसिजतरुपुष्परागबंधिप्रवाले अकृतकविधिसर्वंगीणमाकल्पजातंविलसितपदमाद्यंयावनेस
प्रपेदे ५२ प्रतिकृतिरचनाद्यैरुतिसंदर्शिताभ्यासमधिकतररूपाःबुधसंतानकामैः अधिविविदुरात्मरात्मन्य
रात्तास्तस्ययूनःप्रथमपरिग्रहेतिश्रीभुवोराजकन्याः ५३ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्रीकालिदासकृतोवंशवर्णं
नानामाणदशः सर्गः १८ श्रीः

सवविधिछलनतंदेव्यउज्झितरुषःकृतार्थतां २० प्रातरत्यपरिभोगशोभिनादर्शनेनकृतषंडनव्यथाः प्रांजलिःप्रण
यिनीःप्रसादयनसोदुनोद्गृहणमेधरःपुनः २१ स्वप्रकीर्त्तितविपक्षमंगनाःप्रत्यभात्सुरषदत्यणवते प्रश्रुदंतगलि
शुविंदुभिः क्रोधभित्रुवलपैर्विवर्त्तनैः २२ त्यक्तपुष्पशयनालुताग्रहानित्यदूतिकृतमार्गदर्शनः अन्यभूत्परिजन
गानारतंसोवरोधभयवपथूत्तरं २३ नामलुभजनस्यतेमयाप्राप्तभाग्यमपितस्यकांस्यते लोलुपंबतमनोभमेतितं
गात्रविस्रुवलितमूरुचुरंगनाः २४ चूर्णबभूलुलितस्तगाकुलंछित्रमेखलमलक्ककांकितं उच्छितस्यशयनंविलासिन
स्तस्यचित्रमरतान्यपात्रणात् २५ सस्वयंचरणरागमादादध्योषितोननुतथासमाहितः लोभमाननयनःश्लथांशुकं
मेखलागुणपदैर्नितंबिभिः २६ चुंबनेविपरिवर्त्तिताधरंहस्तरोधिरसनाविघटने विभ्रतेऽपमपितस्यसर्वतोमन्म
थेंधनमभूद्वधू — २७ दर्पणोषुपरिभोगदर्शिनीर्नर्मपूर्वमदनुपृष्टसंभ्रमः क्षु — यास्मितमनोज्ञयावधूर्दर्शनंप्रति
मदशाश्चकारसः २८ कंठसक्तमदबाहुबंधनेन्यस्तपादातलमग्रपादयोः प्रार्थयंतशयनेऽर्चितप्रियास्तंनिशात्ययवि
सर्गचुंबनं २९ प्रेक्ष्यदर्पणतलस्थमात्मनोराजवेषमतिशत्रुशोभिनं पिप्रियेनसतथायुवाययाव्यक्तलक्ष्मपरिभोगमंड
नां ३० मित्रकृत्यम् पदिश्यपार्श्वतःप्रस्थितंतमनवस्थितंप्रिया विघ्नतेशठपलान्यजसेतिरुधःकन्चगद्गदः ३१ तस्यनि
र्दयरतश्रमालसाःकंठसूत्रमपविध्ययोषितः अध्वशेरतगृहद्रुजांतरं पीवरस्तनविलुप्तचंदनं ३२ संगमायनिशिगू
ढचारिणंचारुदुतिकथितंपुरोगताः वंचयिष्यसिकुतस्तमोवृतेःकामुकत्विवकृषुस्तमंगनाः ३३ योषितामुडुपतेरिव
र्क्षिणोस्पर्शनिर्वृतिमांसावनाम्रवन् आरुहोरुकुमुदाकरोपमांरात्रिजारगंपरोदिवाशयः ३४ वेणुनादशनपीडिताध
रावीणपानस्वपदांकितोरसः शिल्पकार्यउभयेनवर्जितास्तंविजित्यनयनाव्यलोभयत् ३५ अंगसत्ववचनाश्रयंमिथः
क्रीपुनृत्यमुपधायदर्शयन सप्रयोगनिपुणैःप्रियोभिःसंजहर्षसहमित्रसन्निधौ ३६ असलंबिकुटजार्जुन — स्थनोपग
जसागराणिगिणः आवृषिप्रमदबर्हणेधभूत — माद्रिषुविहारविभ्रमः ३७ विग्रहाच्चशयनेपरांमुखीर्नानुनेतुमव
लां-सतत्वरे आचकोसधनशब्दवल्कवास्तांविसृत्यविशतीर्भुजांतरं ३८ कांत्रिकीपुसवितानहर्म्यभाकृयामिनी

स्त्रीवर्णमभिधि———धवःस्वपदतनयमग्नितुजमं श्रीश्रियश्चतवतामपश्चिमः पश्चिमेषयसिनमिषंवशी। १ तत्रातीर्थसलिलनदीर्घिकास्तत्यमंतरितभूमिभिःकुशैः सौधवासुठजैःसविस्मरन्संचिकायफलनिस्पृहस्तपः २ लब्धपालनविधौ ननन्दसुतःखेदमायगुरुणाहिमंदिनी। भाक्रमवभुजनिर्जिताहिपानत्रसाधपिनुमस्यकालिता ३ सौधिकारमधिपःकुलाचितं काश्यनेखयम———न्नेपत्तमाः तत्रिवश्यसचिवद्वतः परस्त्रीविधेयनवयौवनाभवत् ४ कामिनीसहचरस्यकामिनस्त्यव श्रमसुमृदंगनादिषु त्रधिमंतमधिकधिरुत्तरः पूर्वमुत्सवमयाद्दुत्सवः ५ इंद्रियार्थपरिहृत्यमक्षमः सोढुमेकमपिसक्षणांतरं श्रंतरचविहरन्नदीवानिशंनव्यपेक्षतनसमुत्सुकाःप्रजाः ६ गोरवाद्यदपिजातुमंत्रिणांदर्शनेत्रकृतिकोक्षितदृदा तद्दवास्यविवरावलंबिनीकेवलंनचरणेनकाल्पिता ७ तंकृतप्रणतयानुजीविनःकामलोभुनरवरागभूषिते मज्जिनंचदिवाकरातपस्पृष्टपंकजतुलाधिरोहणं ६ यौवनोन्नतविलासिनीस्तनस्रोतलालकमलाश्रदीर्घिकाः गूढमारनगृहास्तदबुभि———यगाहतविगाढमन्मथः १० तत्रसेकहृतलोचनोज्ञेनर्थातिरा———रिपाटलाधरैः श्रंगनास्तमधिकव्यलोभयन्प्रार्पितप्रकृतिकांतिमुखैः ११ घ्राणकांतमधुगंधकर्षिणीःपातभूमिरचनाःप्रियावृतः जन्यपद्मतमवासितासवःपुष्पिताःकमलिनीश्चिद्विपः ११ सातिरेकमदकारणरहस्तेनदत्तमभिलषुरंगनाः श्रेकमेरप्युपहृतमुखासवंसापिबद्दुकूलकुतुल्यदोहदः १२ श्रेकमेकपरिवर्त्तनोचितनस्यनिन्यतुरशून्यतामुभ वल्लकीचित्तदयंगमस्वनामेजुवागपिचवामलोचना १३ मस्यंयप्रहतपुष्करःकृतोलोलमाल्यवलयोद्दरन्मनः नर्त्तकीरभिनयातिलंघिनीःपार्श्वचारिपुरुघलजयत् १४ चामनृत्यविगमेचतन्मुखंस्वेदभिन्नतिलकंपरिश्रमात् प्रमदत्तवदनानिलंपिबन्नन्वजीवदमरालकेश्वरो १५ तस्यसावरणदृष्टसंधयःकाम्यवस्तुसगेनः वल्लभाभिरुपसृत्यचक्रिरेसामिमुक्तविषयाःसमागमाः १६ श्रंगुलीकिलसायान्नतर्जनेभ्रूविभंगकुटिलेच वीक्षितं मेखलाभिरसकृच्चबंधनेवंचयन्प्रणयीनिरवापमः १७ तेनदृतिविदितंनिषेदुषाद्दृष्टसुरतवारणस्त्रियु श्रकृत्रिमप्रियजनस्यकानरंविप्रलंभपरिशंकिन———च १८ लोल्यमित्यवहणीपरिग्रहात्तर्कधीमुलभासु तद्द——— वर्त्तितुमसमकथंचिदालिखन्नंगुलीक्षरणमन्त्रवर्त्तिकः १९ प्रेमगर्वितविपक्षमत्सरादायताच्चमदनान्महीक्षितं निन्युरः

सवविधिच्छलनतंदेव्यउज्झितरुषःकृतार्थतां २० प्रातरुत्परिभोगशोभिनादर्शनेनकृतषंडनव्यथाः प्रांजलिःप्रणयिनीःप्रसादयन्सोदुनोद्दहणमेथरःपुनः २१ स्वप्रकीर्त्तितविपक्षमंगनाःप्रत्यभेत्सुरवदत्पणयते प्रच्छदांतगलितश्रुविंदुभिः क्रोधभित्रवलपविंबनैः २२ त्यक्तपुष्पशयनालुताग्रहानेत्यदूतिकृतमार्गदर्शनः अन्वभूत्परिजनोगनारतंसोवरोधभयवपथूत्तरं २३ नामलुभजनस्यतेमयाप्राप्यभाग्यमपितस्यकोस्यते लोलुपंबतमनोममेतितं गोत्रविस्खलितमूचुरंगनाः २४ चूर्णबभूलुलितस्तगाकुलंछिन्नमेखलमलक्तकांकितं उच्छितस्यशयनेविलासिनस्त्यक्तिभ्रमरतान्यपाकृणोत् २५ सस्वयंचरणरागमादादधेयोषितोननुतथासमाहितः लोभमाननयनःस्खलांशुकंमेखलागुणपदैर्नितंबिभिः २६ चुंबनेविपरिवर्त्तिताधरंहस्तरोधिरसनाविघट्टने विभ्रतेऽमपितस्यसर्वतोमन्मथंधनमाहुधू——— २७ दर्पणेषुपरिभोगदर्शिनीर्नर्मपूर्वमदनुवृत्तसंभ्रमः स्व———यास्मितमनोज्ञयावधूर्हर्तनिर्मीलितदृशश्चकारसः २८ कंठसक्तमदबाहुबंधनेन्यस्तपादातलमग्रपादयोः प्रार्थयंतशयनेच्छितप्रियास्तेनिशात्ययविसर्गचुंबनं २९ प्रेक्ष्यदर्पणतलस्थमात्मनोराजवेषमतिशत्रुशोभिनं पिप्रियेनसतथायुवाययाव्यक्तलक्ष्मपरिभोगमंडनो ३० मित्रकृत्यमुपदिश्यपार्श्वतःप्रस्थितंतमनवस्थितंप्रिया विक्लवंशठपलान्यजेसतिरुधःकचग्रहैः ३१ तस्यनिर्दयरतश्रमालसाःकंठसूत्रमपविध्ययोषितः श्रध्यशेरतसहस्रदुजोतरं पीवरस्तनविलुप्तचंदनं ३२ संगमायनिशिगूढचारिणेचारुदुतिकथितपुरोगताः वंचयिष्यसिकुतस्तमोहृतःकामुकेत्यचकुपुस्तमंगनाः ३३ योषितामुडुपतेरिवर्द्धिषोस्पर्द्धनिर्वृतिमांसावनाश्रयन् श्रारुहारोकुमुदाकरोपमांरात्रिजारगंपरोदिवाशयः ३४ वेणुनादजनपीडिताधरावीणपानस्खपदांकितोरसः शिल्पकार्यउभयत्रवर्जितास्तेविजित्यनयनाव्यलोभयत् ३५ अंगसत्वचनाश्रयेमिथःक्रीडनृत्तमुपधायदर्शयन् सप्रयोगनिपुणैःप्रियोक्तिभिःसंजहर्षसहमित्रसन्निधौ ३६ श्रसलंबिकुटजार्जुन———स्थनीपजंसोगराणिगिणः वाहुविभ्रमदवहणेधभूत———माद्रिषुविहारविभ्रमः ३७ विग्रहाच्छयनेपरोक्षुषोर्नानुनेतुमवळाःसतत्वरे आचकोक्षचनशब्दवेल्लवास्तावितृत्यविरतौमुजांतरं ३८ कार्त्तिकीषुसवितानहर्म्यभाकृत्यामिनी

पुलकितांगनासरवः अन्वयुंक्तसुरतश्रमापहं घर्मयुक्तविशदाः सचंद्रिकाः ३९ सैकतेचसरयूविवृण्वतीश्रोणिबिंब
मिवहंसमेखले स्वप्रियाविलसितानुकारिणीसोऽवलालविवरैर्व्यलोकयत् ४० मर्मरैरगरुधूपगंधिभिर्व्यक्तरूक्षमरस
नास्तमेकतः जह्नुराग्रथनमोक्षलोलुपंहर्म्यनेर्निवसनैःसुमध्यमाः ४१ अर्पितास्तिमितदीपदृश्ययोगर्भवेश्मसुनिवात
कुक्षिषु तस्यसर्वसुरतांतरक्षमाःमाक्षिताशिशिररात्रयोययुः ४२ दक्षिणेनपवनेनसंभृतंप्रेरयन्नुतकुसुमंसुपल्लवं अ
न्वनेषुरवधूतीवग्रहास्तंदुरुत्सहवियोगमंगनाः ४३ ताःस्वमंकमधिरोप्यदोलयाश्रेरवयन्परिजनश्रद्धया मुक्तरजु
निर्बिडभपल्लवकंठबंधनमवापबाहुभिः ४४ तंपयोधरनिषिक्तचंदनैर्मौक्तिकग्रथितचारुभूषणैः ग्रीष्मवर्षविधि
भिःसिषेविरेस्त्रोगिलेविभाणिमेखलेःप्रियाः ४५ यत्सभाग्यसहकारमासवंरक्तपा——मसेवतासकृत् तेनतस्यमधुनि
र्मातकृशाश्चित्तयोनिर——त्पुनर्नवः ४६ एवमिंद्रियसुखानिर्विनिशात्यत्कार्यविमुखःसपार्थिवः आत्मलक्षणनि
र्दितान्नृनत्सवाहयदनंगमोहितः ४७ तंप्रमत्तमपिनप्रभावतःशोकुराक्रमितुमन्यपार्थिवाः ओमयस्करतिरागसंप्त
वादक्षाशापइवचंद्रमस्क्षणात् ४८ दृष्टदोषमपितन्नसोत्यजत्संगवस्तुभिषजामनास्रवः स्वादुभिश्चविषयैर्हृतस्तनोदु
र्विमिंद्रियगणोहिवार्यते ४९ तस्यपांडुवदनात्यभूषणासावलंबगमनामृदुत्वना यक्ष्मणात्मपरिहानिरायया
नसमवस्थयातुला ५० योपश्चिमकाळास्थितंदुवत्पंकशोषमिवघर्मपल्वले राज्ञितत्कुळमभूत्क्षयातुरंवामनार्चिरि
वदीपभाजने ५१ गूढमेषुदिवसेषुपार्थिवकर्मसाधयतिपुत्रजन्मने इत्यदर्शितरुजास्यमंत्रिणः शश्वदूचुरथशांकि
तोःप्रजाः ५२ सत्वनेकवनितासरवोपिसन्पावनीमनवलोक्यसंततिं वेद्ययत्नपरिभाविनंगदंनप्रदीपइवयायुमत्य
यात् ५३ तंरहोपवनएवसंगताःपश्चिमक्रतुविदापुरोधसा रोगशांतिमपदिश्यमंत्रिणःसंभृतशिरविनिगूढमादधुः
५४ तैःकृतःप्रकृ——मुख्यसंग्रहराशुतस्यसहधर्मचारिणी साधुदृष्टशुभगर्भलक्ष——प्रत्यपद्यतनराधिपश्रिय ५५
तस्यस्तथाविधनरेंद्रविपत्त्रिशोकादुस्सहंविलोचनजलैःप्रथमाभितप्तः निर्वापितःकनककुंभमुखोज्झितेनवंश्याभिषेक
विधिनाशिशिरेणगर्भः ५६ तंभूत्यर्थप्रसवसमयाकांक्षिणीनांप्रजानामंतर्गूढंक्षितिरिवबलंबीजमुष्टिदधना मालःसा

361
1984

र्धस्थविरसचिवेहेमसिंहासनस्थाराज्ञीराज्यंविधिवदशिषद्भर्तुरव्याहताज्ञा ५७ इतिश्रीरघुवंशेमहाकाव्येकविश्री
कालिदासकृतोग्निवर्णश्रृंगारवर्णनोनामएकोनविंशतिमःसर्गःसमाप्त ९९ शुभंभवंतु श्रीः

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017